

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

На правах рукопису

СЕНИЦЬ ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336.763:336.711

Організація та перспективи розвитку ринку валютних ф'ючерсів

Спеціальність 08.04.01 - фінанси, грошовий обіг і кредит

Дисертація

на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Науковий керівник -

Науменкова Світлана Валентинівна

доктор економічних наук, доцент

Суми - 1998

З М І С Т

ВСТУП

стор.

3

РОЗДІЛ 1. Методологічні та методичні засади формування

термінового валютного ринку

10

1.1. Передумови виникнення і особливості функціонування термінового валютного ринку

10

1.2. Основні принципи хеджування валютних ризиків

18

1.3. Поняття і види валютних ф'ючерсів

28

РОЗДІЛ 2. Особливості організації та діяльності ф'ючерсного

46

валютного ринку

2.1. Організаційні засади створення ф'ючерсного валютного ринку

46

2.2. Створення єдиної системи торгівлі валютними ф'ючерсами

60

2.3. Особливості системи розрахунків та діяльності Клірингового дому

85

РОЗДІЛ 3. Основні напрямки подальшого розвитку термінового

97

валютного ринку

3.1. Вдосконалення системи обліку та розрахунків за ф'ючерсними контрактами

97

3.2. Страхування ризиків при здійсненні валютних операцій на ф'ючерсному ринку

115

3.3. Використання нових видів фінансових інструментів на терміновому валютному ринку

120

ВИСНОВКИ

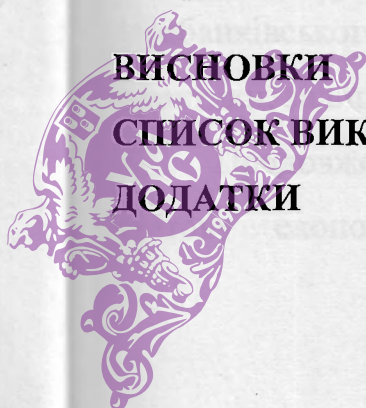
133

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

142

ДОДАТКИ

154

ВСТУП

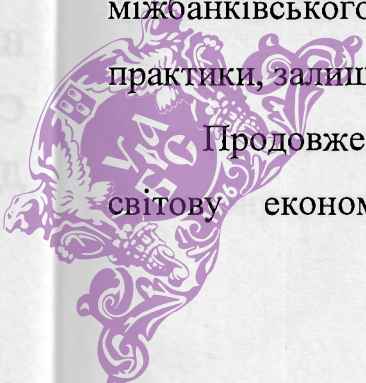
3

У зв'язку з поглибленням економічних реформ, становленням фінансово-кредитної та банківської систем, успішним проведенням грошової реформи 1996 р. валютний ринок України одержав стимули для свого подальшого розвитку.

Правові засади валютного регулювання в Україні були закладені Декретом Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19 лютого 1993 р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», згідно з яким Національний банк України було визначено головним органом валютного контролю країни та покладено на нього виконання функцій щодо формування на підставі загальної політики держави принципів і стратегії валютного регулювання, ліцензування діяльності з валютними цінностями, розробки і впровадження системи курсоутворення та здійснення контролю за виконанням правил валютних операцій.

Розвиток валютного ринку України характеризувався тим, що з самого початку він був переважно біржовим, але вже починаючи з кінця 1995 р. активно став розвиватися міжбанківський ринок, який за обсягами валютних операцій сьогодні є домінуючим сегментом валютного ринку. В 1994 р. обсяги операцій на валютному ринку України склали близько 4 млрд.дол. США, в 1995р. - понад 9 млрд., в 1996 р. - більше 21 млрд., а в 1997 р. - майже 40 млрд.дол. США. При цьому, якщо в 1995 р. частка біржового ринку дорівнювала 38,9%, то в 1997 р. - скоротилася до 9,5% [151, с.271 - 272]. Відповідно, частка міжбанківського ринку зросла з 24,1% в 1995 р. майже до 60% у 1997 р. Але не дивлячись на значне зростання обсягів і частки міжбанківського ринку, біржовий ринок залишається і, відповідно до світової практики, залишиться в майбутньому головним сегментом валютного ринку.

Продовження процесу економічних перетворень, інтеграція України в світову економічну систему, вихід на міжнародні фінансові ринки,

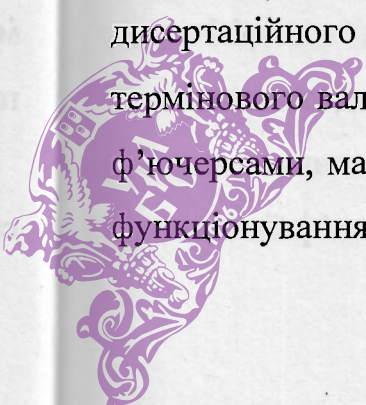

вдосконалення валютного законодавства і нормативної бази сприяли тому, що розвиток валютного ринку характеризувався появою нових видів валютних операцій, в тому числі й валютних ф'ючерсів, торгівля якими розпочалася на УМВБ. Використання нових валютних інструментів передбачає подальше вдосконалення законодавчої та нормативно-інструктивної бази.

Актуальність теми.

Вдосконалення валютного ринку, розвиток його міжбанківського сектора, зростання обсягів експортно-імпортних операцій, розширення на українському ринку діяльності нерезидентів, збільшення обсягів іноземного інвестування досить гостро поставили проблеми підвищення рівня ризику операцій з іноземною валютою. У світовій практиці з метою запобігання валютним ризикам використовується широкий спектр методів і заходів, які називають загальним терміном «хеджування валютних ризиків». Найбільш поширеними і часто вживаними серед них є валютні ф'ючерси, опціони та форвардні угоди. Ці інструменти валютного ринку з'явилися в останні десятиріччя і набули широкого практичного використання. Причому, якщо з початку їх запровадження це були двох-, трьохсторонні угоди (підприємство, банк, біржа) на поставку реальних валютних активів, то з часом система хеджування охопила весь валютний ринок. І сьогодні при застосуванні тих чи інших методів хеджування безпосередня купівля (продаж) валюти не є обов'язковими, а саме хеджування перетворилося в систему управління валютними ризиками, яка охоплює всі сегменти валютного ринку і є запорукою стабільності як національних, так і міжнародних фінансових ринків. У зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження є актуальною, а питання організації та діяльності термінового валютного ринку України, зокрема організації торгівлі валютними ф'ючерсами, мають важливе практичне значення для забезпечення стабільного функціонування валютного ринку.

Проблеми організації та діяльності термінового валютного ринку, а також хеджування валютних ризиків на основі ф'ючерсних угод досить широко висвітлені в зарубіжній літературі такими авторами як: Ачкасов А.І., Брейлн Р., Гітман Л. Дж., Де Ковні Ш., Джонк М.Д., Дж. Ф. Сінкі мол, Койлі Б., Носкова І.Я., Піскулов І.М., Райс Т., Роуз П.С., Редхед К., Таккі К., Х'юс С., Шарп У.Ф. та іншими.

З відомих причин у вітчизняній економічній літературі ці проблеми відображені меншою мірою, проте можна назвати роботи відомих українських науковців та практиків: Гальчинського А.С., Гетьмана В.П., Заруби О.Д., Ковальчука Т.Т., Матвієнка В.П., Міщенко В.І., Мороза А.М., Савлука М.І., Ющенко В.А. та інших.

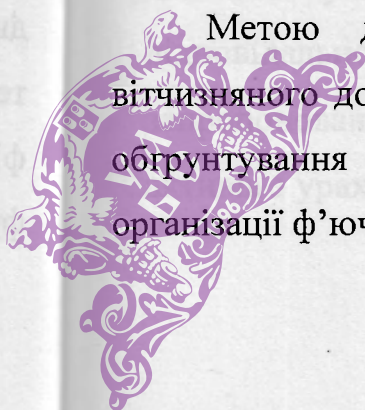
Однак слід зазначити, що дослідження поставленої проблеми тільки-но розпочалися, а тому можемо сподіватися, що в майбутньому повне висвітлення питань становлення і розвитку українського термінового валютного ринку ще знайде своє відображення у вітчизняній економічній літературі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дослідження були використані при виконанні науково-дослідних тем: «Стан і перспективи розвитку банківської системи України» (номер державної реєстрації 01970044204) та «Фінансові важелі забезпечення стійкості виробництва» (номер державної реєстрації 01960052861).

Мета і задачі дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду формування і розвитку термінового валютного ринку та обґрунтування організаційно-економічних, правових і фінансових аспектів організації ф'ючерсного валютного ринку України.

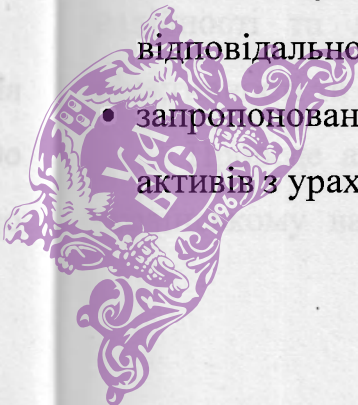

У відповідності до поставленої мети були визначені такі завдання дослідження:

- визначити необхідність, доцільність та передумови формування і розвитку термінового валютного ринку;
- обґрунтування переваги використання ф'ючерсних валютних угод перед іншими інструментами термінового валютного ринку;
- розробити принципову організаційну схему діяльності ф'ючерсного валютного ринку;
- обґрунтувати механізм організації торгівлі валютними ф'ючерсами на Українській міжбанківській валютній біржі;
- розробити схему здійснення розрахунків, обліку результатів і страхування діяльності учасників ф'ючерсного валютного ринку;
- обґрунтувати необхідність використання на терміновому валютному ринку нових фінансових інструментів.

Наукова новизна дослідження:

- досліджені особливості формування термінового валютного ринку, обґрунтовані переваги застосування ф'ючерсних валютних угод і визначена їх роль як важливого сегменту валютного ринку;
- розроблені схеми організації ф'ючерсного валютного ринку, здійснення розрахунків і обліку підсумкових фінансових показників за результатами укладених угод;
- обґрунтована необхідність і запропоновано механізм організації страхування діяльності учасників ф'ючерсного валютного ринку на принципах солідарної відповідальності;
- запропонована система показників для визначення ліквідності валютних активів з урахуванням нормативів відкритих валютних позицій;

- обґрунтовані методи хеджування валютних ризиків та запропоновані механізми впровадження нових фінансових інструментів на вітчизняному валютному ринку.

Практичне значення одержаних результатів.

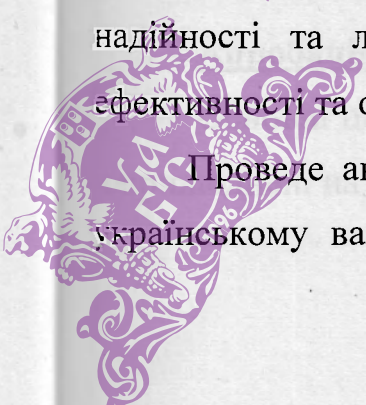
Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями щодо завдань, місця та ролі ф'ючерсного валютного ринку України в системі валютного регулювання та управління, розробки принципової схеми організації ф'ючерсного валютного ринку на базі Української міжбанківської валютної біржі, впровадження систем розрахунків, страхування валютних ризиків та обліку підсумкових фінансових показників за результатами укладених ф'ючерських угод.

На основі комплексного дослідження умов, характеру та перспектив розвитку вітчизняного валютного ринку автором доведена необхідність формування і розвитку термінового валютного ринку та запровадження нових фінансових інструментів хеджування валютних ризиків.

Вперше розроблена і обґрунтована система обліку фінансових показників за результатами укладених термінових угод, використання якої разом із запропонованою автором системою показників для визначення ліквідності валютних активів з урахуванням нормативів відкритих валютних позицій дозволяє забезпечити надійну роботу учасників ф'ючерсного ринку.

Обґрунтовані автором пропозиції щодо організації системи страхування діяльності учасників ф'ючерсного валютного ринку на принципах солідарної відповідальності дають можливість постійно підтримувати високий рівень надійності та ліквідності укладених угод, що сприяє підвищенню рівня ефективності та організації торгівлі.

Проведене автором всебічне дослідження можливостей використання на українському валютному ринку нових фінансових інструментів хеджування

валютних ризиків дозволяє сподіватися, що впровадження рекомендацій і пропозицій автора буде сприяти активізації та підвищенню рівня надійності діяльності термінового валютного ринку.

Одержані автором результати та внесені пропозиції використані при підготовці проектів Законів України «Про валютне регулювання», «Про Національний банк України», включені до нормативних та інструктивних документів Національного банку України та Української міжбанківської валютної біржі.

Особистий внесок дисертанта.

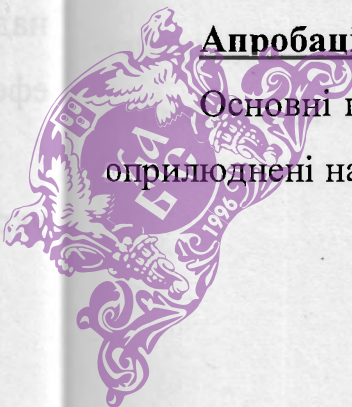
Наукові результати, що виносяться на захист, одержані дисертантом особисто і знайшли відображення в опублікованих працях.

Особистий внесок здобувача:

- розроблена схема організації ф'ючерсного валютного ринку, здійснення розрахунків і обліку фінансових показників та результатів укладених угод;
- запропоновано механізм організації страхування діяльності учасників ф'ючерсного валютного ринку;
- обґрунтована система показників для визначення ліквідності валютних активів;
- запропоновані механізми впровадження нових фінансових інструментів на терміновому валютному ринку;
- розроблені рекомендації щодо вдосконалення організації роботи учасників валютного ринку.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені на конференціях і семінарах. Серед них:

Міжнародна науково-практична конференція «Макроекономічні чинники фінансової стабілізації економіки» (Київ, 1996);

Науково-практична конференція «Стан і перспективи розвитку банківської системи України» (Київ, 1997);

Міжнародна Ялтинська конференція банкірів країн-членів СНД і Балтії (Ялта, 1997);

Науково-практична конференція «Організація переходу банків України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку» (Київ, 1997);

Науково-практична конференція «Шляхи подолання платіжної кризи в економіці України» (Київ, 1998);

Науково-практична конференція «Макроекономічна стабілізація і фінансово-кредитна система» (Київ, 1998).

Крім того, результати дослідження доповідалися автором на наукових конференціях професорсько-викладацького складу Української академії банківської справи та Тернопільської академії народного господарства.

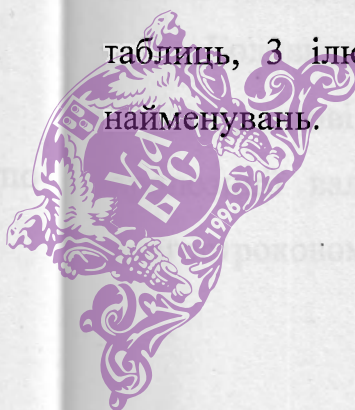
Публікації.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в шести наукових працях загальним обсягом 6,65 д.а., з яких особисто автору належить 4,4 д.а.

Структура і зміст роботи.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації - 174 сторінок, у т.ч. на 45 сторінках розміщені 9 таблиць, 3 ілюстрації, 17 додатків і список використаних джерел із 152 найменувань.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ.

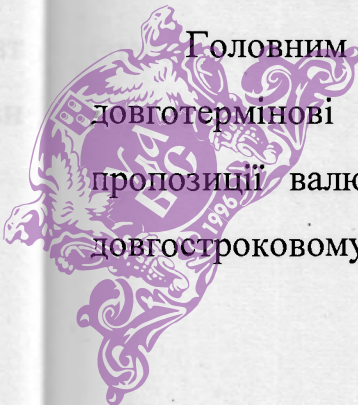
1.1. Передумови виникнення і особливості функціонування термінового валютного ринку.

Терміновий валютний ринок є складовою частиною валютного ринку, одним із важливих його сегментів, який в останні роки набуває динамічного розвитку. Виникнення і функціонування термінового валютного ринку тісно пов'язане з проблемами валютних ризиків і необхідністю їх хеджування [5, 77, 130].

В економічній теорії та практиці проблема валютного ризику вперше постала в кінці сімдесятих років після підписання країнами-членами Міжнародного валютного фонду Ямайської угоди, в результаті якої офіційно була визнана демонетизація золота, відмінені його офіційна ціна і золотий паритет, введена міжнародна розрахункова одиниця СДР (спеціальні права запозичення), яка повинна була стати основою визначення валютних курсів національних валют, та введено режим вільного курсоутворення, який базується на врахуванні суттєвих коливань курсів національних валют.

Однак найбільшій гостроті ця проблема набула в 80-ті роки і залишається актуальною на перспективу. Це пов'язане з різким зростанням обсягів міжнародних торговельних і фінансових операцій, непрогнозованими коливаннями валютних курсів, зростанням обсягів валютних спекуляцій, що спричиняє різке збільшення залежності кінцевих фінансових результатів діяльності підприємств і фінансово-кредитних установ від валютного ризику.

Головним чинником валютних ризиків є короткотермінові та довготермінові коливання обмінних курсів, що залежать від попиту та пропозиції валюти на національних та міжнародних валютних ринках. В довгостроковому періоді визначальну роль відіграє загальний економічний стан

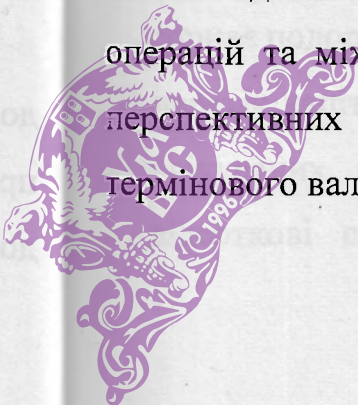

країни, рівень виробництва, збалансованість основних макроекономічних пропорцій, обсяги зовнішньої торгівлі тощо, а в короткотерміновому - збалансованість окремих ринків та загальний стан ринкового і конкурентного середовища. Коливання кількісних показників окремих чинників та їх певне співвідношення між собою відіграють вирішальну роль у змінах валютних курсів, а тому можуть мати суттєвий вплив на характер виникнення і рівень валютного ризику.

Серед довготермінових чинників коливань валютних курсів перш за все необхідно виділити такі:

- загальна економічна ситуація в країні;
- політична ситуація;
- рівень відсоткових ставок;
- рівень інфляції;
- стан платіжного балансу;
- система валютного регулювання та інші.

Короткотермінові зміни валютних курсів є наслідком постійних щоденних коливань, зумовлених частою зміною попиту і пропозиції на ту чи іншу валюту. Оскільки обсяги зовнішньоекономічних операцій, у т.ч. і торговельних, постійно зростають, а світовий валютний ринок функціонує цілодобово, то такі тимчасові коливання неминучі, що стає постійним джерелом валютного ризику. Окрім того, підприємства і банки, що працюють на валютному ринку, можуть потерпати і від цілеспрямованих валютних спекуляцій, досвід яких має вже і Україна. Тому визначення характеру і розмірів валютних ризиків і запобігання їм стає однією із досить актуальних проблем здійснення експортно-імпортних операцій та міжнародних фінансових розрахунків. На наш погляд, одним із перспективних напрямків є створення та організація належної роботи термінового валютного ринку.

Під валютним ризиком розуміють можливість грошових втрат суб'єктів валютного ринку в результаті коливань валютних курсів. З суто економічної точки зору такий ризик є наслідком незбалансованості активів і пасивів по кожній із валют по термінах і сумах.

За час існування системи вільного курсоутворення сформовані певні закономірності динаміки валютних курсів, які шляхом впливу на відсоткові ставки, спрямованість експортно-імпортних потоків, конкурентоспроможність товарів на зовнішніх ринках, умови перетоку капіталів тощо призводять до певних економічних наслідків. Головними закономірностями динаміки валютних курсів, які слід враховувати при організації управління валютними ризиками та організації термінового валютного ринку, є:

- 1) за умов відносної стабільності внутрішніх та зовнішніх цін коливання курсу національної валюти відображають зміну відносних цін, тобто зміну конкурентоспроможності товарів. Подешевшання (підвищення курсу) національної валюти призводить до того, що товари, вироблені в даній країні, на зарубіжних ринках будуть дешевшими, а іноземні товари на національному ринку - дорожчими. Це означає, що підвищення курсу національної валюти сприяє збільшенню обсягів експорту і скороченню обсягів імпорту, а зниження курсу (подорожчання) національної валюти, навпаки, сприяє збільшенню обсягів імпорту і скороченню обсягів експорту.
- 2) наявність від'ємного сальдо платіжного балансу є відображенням того, що попит на іноземну валюту перевищує пропозицію, а це, в свою чергу, призводить до знецінення національної валюти. Позитивне сальдо платіжного балансу, навпаки, характеризує підвищення пропозиції іноземної валюти та сприяє подорожчання національної валюти.
- 3) перетік капіталів із країн в країну залежить від рівня відсоткових ставок та очікуваних змін валютних курсів. Країни, в яких встановлені високі відсоткові ставки та функціонує стабільна грошова одиниця є більш

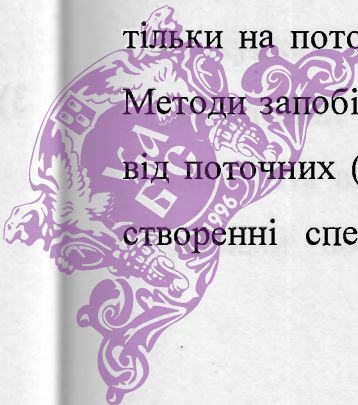

привабливими для іноземного капіталу. Інвестори позбавляються валют, які можуть бути девальвовані, та переводять свої капітали у валюти тих країн, де проводиться жорстока грошово-кредитна політика, яка забезпечує високі відсоткові ставки та дорогу національну валюту [27, 63, 64].

У світовій практиці ризик, пов'язаний з виникненням потенційних збитків, визначають терміном «експозиція». Коли мова йде про певний фінансовий ризик, то кажуть, що підприємство (установа) наражається на експозицію, а відносно валютного ризику вживається термін «валютна експозиція».

З практичної точки зору виникнення валютного ризику пов'язане зі станом валютної позиції, тобто співвідношенням між вимогами та зобов'язаннями в іноземній валюті. У разі «закритої» валютної позиції, тобто коли вимоги і зобов'язання співпадають, ризик зведено до мінімуму. Коли ж валютна позиція «відкрита», суми вимог і зобов'язань не співпадають, а тому і виникає валютний ризик. У такому випадку банку доведеться в майбутньому купувати валюту за новим курсом і продавати за старим. Якщо при «відкритій» валютній позиції сума валютних зобов'язань банку перевищує суму вимог, то це буде «коротка» валютна позиція, а якщо ж навпаки, - то «довга». Збитки виникають у тому випадку, коли доводиться продавати валюту по раніше укладеній угоді за курсом, нижчим від поточного, а купувати (прийняти раніше куплену валюту) необхідно за вищим курсом, ніж поточний.

У зв'язку з тим, що валютний ринок функціонує безперервно, а обсяги обороту на ньому іноземних валют значно збільшуються, виникла гостра потреба в розробці певної сукупності методів уникнення валютних ризиків не тільки на поточний момент часу, але й у перспективі, тобто в майбутньому. Методи запобігання валютним ризикам у майбутньому суттєво відрізняються від поточних (касових) валютних операцій, а тому і виникла необхідність у створенні спеціального сегменту валютного ринку - термінового ринку,

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

функціонування якого забезпечує стабільну роботу міжнародних фінансових ринків та обігу іноземних валют.

За характером та місцем виникнення валютні ризики поділяють на:

- операційні;
- трансляційні (бухгалтерські);
- економічні.

Операційний ризик пов'язаний з торговельними операціями, а також із грошовими угодами по фінансовому інвестуванню та дивідендним платежам. Цей ризик може виникати при підписанні угод на здійснення платежів або на отримання коштів у іноземній валюті в майбутньому періоді.

Наприклад, українське підприємство підписало угоду на придбання устаткування для металургійного комбінату з німецькою фірмою на загальну суму DEM 4,00 млн. При підписанні угоди курс «спот» DEM/UAH складав 1,08 грн. за DEM 1. Термін поставки обладнання - 2 місяці.

Якщо через два місяці на момент розрахунку за контрактом курс «спот» знизиться і складе 1,04 грн. за одну марку, то українському підприємству необхідно буде сплатити 4,16 млн.грн. замість 4,32 млн.грн., тобто вона одержить прибуток у сумі 160 тис.грн.. За умови, що курс валюти підвищиться до 1,1 грн. за DEM 1, підприємству треба буде сплатити додатково 80 тис.грн., тобто воно понесе збитки.

Трансляційний (бухгалтерський) ризик пов'язаний з переоцінкою активів і пасивів та прибутків закордонних філій в національну валюту, а також може виникати при експорті або імпорті інвестицій. Він впливає на показники балансу, що відображають звіт про одержані прибутки та збитки при перерахунках сум інвестицій у національну грошову одиницю. Врахувати трансляційний ризик можна при складанні бухгалтерської та фінансової звітності. На відміну від операційного, трансляційний ризик не пов'язаний з грошовими потоками чи розмірами сплачуваних сум. Ризик збитків чи

зменшення прибутків виникає при складанні консолідованих звітів міжнародних корпорацій та їх іноземних дочірних компаній чи філій.

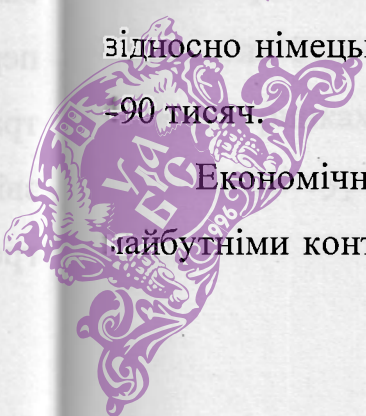
При складанні консолідованого звіту про активи, пасиви і розмір прибутків відповідні показники балансів дочірних компаній, розраховані в окремих національних валютах, перетворюються в провідну валюту консолідованого балансу за місцем розташування материнської компанії.

Найбільш показовим прикладом, що ілюструє виникнення трансляційної валютної експозиції, є переведення чистих інвестицій іноземної дочірної компанії до материнської. Під чистими інвестиціями іноземної дочірної компанії розуміють балансову вартість засобів материнської компанії та різницю між загальними активами дочірної компанії і її зовнішніми зобов'язаннями (зобов'язаннями дочірної компанії іншим фірмам, окрім материнської, та інших компаній групи). Вартість чистих інвестицій, перерахована в національну грошову одиницю країни розташування материнської компанії, збільшується або зменшується відповідно до зміни курсів валют.

Наприклад, у німецької фірми є дочірня компанія в Україні, чисті активи, якої на 01.01.1998 р. склали 20 млн.грн. Курс гривні до німецької марки DEM/UAH на 1 січня 1998 р. дорівнював 1,09 грн. за DEM 1, а на 31 грудня - 1,12 грн. Таким чином, чисті інвестиції на 01.01.1998 року склали DEM 18,35 млн. (20:1,09), а на кінець 1998 року - DEM 17,86 млн. (20:1,12), тобто збитки на трансляцію дорівнювали DEM 490 тис. (18,35 - 17,86).

У наведеному прикладі сума чистих інвестицій залишається незмінною - 20 млн. грн., але їх реальна вартість у зв'язку зі зниженням курсу гривні відносно німецької марки зменшується і «бухгалтерський збиток» складе DEM -90 тисяч.

Економічний валютний ризик пов'язаний з можливістю втрати доходів за майбутніми контрактами в зв'язку зі зміною загального економічного стану як

State Higher Educational Institution "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Україн-партнерів, так і країни, де розташована компанія. Він, перш за все, зумовлений необхідністю здійснення постійних розрахунків за експортними та імпорнтними операціями, інтенсивність яких, у свою чергу, може залежати від коливань валютних курсів.

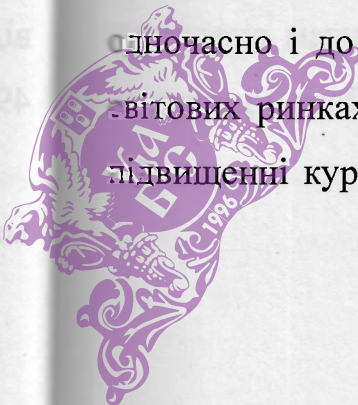
Економічний валютний ризик поділяють на два види:

- прямиий, коли передбачається зменшення прибутку за майбутніми операціями внаслідок зниження обмінного курсу валют;
- опосередкований (побічний), який пов'язаний з втратою певної частини конкурентоздатності вітчизняних товаровиробників у порівнянні з іноземними.

Головним чинником виникнення прямого економічного валютного ризику є майбутні експортно-імпорнтні угоди або валютні операції. Після підписання угоди або укладення контракту і до настання терміну сплати за угодою економічний валютний ризик трансформується в операційний.

Опосередкований ризик характеризує можливість виникнення збитків, пов'язаних зі зниженням конкурентоздатності підприємства в порівнянні з іноземними товаровиробниками і експортерами у зв'язку зі зміною валютних курсів, високою валютною собівартістю та відносно низькими цінами на виготовлену продукцію.

Наприклад, на світовому ринку домінують два виробники компресорного обладнання - Україна і Росія. Продукція, в основному, експортується, а тому оцінюється в доларах США. Якщо зміни курсу долара до гривні і до російського рубля будуть пропорційно однакові, то конкурентоспроможність товаровиробників залишиться відносно стабільною: при зниженні курсу долара одночасно і до гривні і до російського рубля конкурентоздатність товарів на світових ринках підвищується і це буде вигідно обом країнам. При такому ж підвищенні курсу долара (і одночасному зниженні курсів гривні і російського

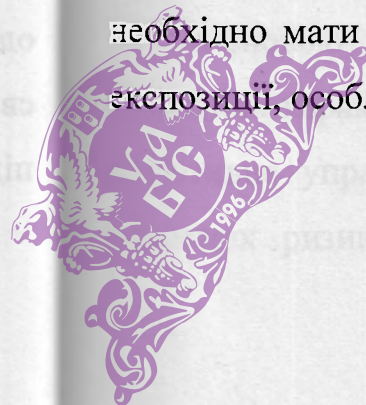

рубля) конкурентоздатність товарів двох країн між собою залишиться відносно змінною, але доходи від продажу, виражені в доларах США, зменшаться.

У тому ж випадку, коли курс гривні підвищиться на більший відсоток, ніж курс російського рубля, конкурентні цінові переваги будуть на боці українського експортера, а в протилежному - на боці російського. У нашому прикладі підвищення чи зниження цінової конкурентоздатності товаровиробників буде залежати, окрім змін курсу долара, ще й від зміни курсового співвідношення між гривнею та російським рублем. У разі підвищення курсу гривні відносно російського рубля, цінові переваги будуть на боці російського експортера компресорного обладнання, а в протилежному випадку - навпаки.

Наприклад, одиниця обладнання коштує 100 дол. США. Курс гривні до долара США складає 2,030, російського рубля до долара - 6,2, гривні до рубля - 0,3274 грн. за 1 руб. При підвищенні курсу долара на 5% ці показники будуть складати 1,9333 грн. і 5,9047 руб. за 1 дол., а відносна вартість одиниці обладнання знизиться і складе 95,24 дол. При зниженні курсу долара (тобто при підвищенні курсу гривні і рубля) на 5% відносна вартість одиниці обладнання підвищиться до 105,26 дол. Якщо за тих же умов курс російського рубля до гривні підвищиться до 0,34 замість 0,3274 грн. за 1 російський руб. (практично це буде означати підвищення курсу USD/UAH до 2,1080), вартість обладнання для російського експортера залишиться 100 дол., а для українського складе 103,84 дол., тобто цінова конкурентоздатність українського експортера підвищиться.

При визначенні валютних ризиків та розробці заходів щодо їх запобігання необхідно мати чітке уявлення про можливі наслідки кожного виду валютної експозиції, особливо якщо це пов'язано з операціями на терміновому ринку.

Українська академія банківської справи
БІБЛІОТЕКА

Операційний валютний ризик може спричинити зменшення чистого потоку грошових коштів, прибутків та доходів на одну акцію, а також призвести до скорочення ринків збуту.

Неврахування економічного валютного ризику призводить до зниження конкурентоздатності експортерів на зовнішніх ринках та до зниження рівня рентабельності продукції і прибутковості підприємств.

Трансляційний ризик може призвести до зменшення вартості іноземних активів (або до збільшення вартості пасивів) в іноземній валюті, що призведе до зниження загальної вартості підприємства (статутного капіталу), а також до зниження курсової вартості акцій та їх доходності.

Основою запобігання трансляційним ризикам є вибір валютного курсу, за яким здійснюється «трансляція», - за поточним (на дату розрахунку) чи «історичним» (на дату здійснення операції). У зв'язку з цим можуть бути використані кілька методів перерахунку балансу:

- всі поточні операції здійснюються за поточним курсом, а довгострокові - за «історичним»;
- фінансові операції обліковуються за поточним курсом, а товарні - за «історичним»;
- всі валютні операції здійснюються за одним курсом.

Перевага тому чи іншому методу перерахунку балансу надається в залежності від конкретних умов, обсягів операцій та перспектив коливань валютних курсів.

1.2. Основні принципи хеджування валютних ризиків.

Основою управління валютним ризиком є чітке визначення його кількісних характеристик, що дає змогу банкам і підприємствам застосовувати селективне управління, тобто здійснювати хеджування тільки неприйнятих валютних ризиків - ризиків, ймовірність настання яких дуже висока. Це

пов'язане з тим, що на практиці валютний ризик існує при будь-якій валютній операції, але не всі вони призводять до збитків, тим більше в таких обсягах, що загрожують існуванню підприємства чи банку. Частіше за все при чіткій організації фінансової роботи майбутні збитки можна звести до мінімуму або ж перекрити незначні суми збитків відповідними прибутками.

Основними елементами оцінки майбутнього валютного ризику є визначення:

- виду іноземної валюти, за якою проводяться розрахунки;
- суми валюти;
- тривалості періоду валютного ризику;
- виду валютних розрахунків (платежі/виручка).

Вибір валюти для здійснення розрахунків можна розглядати як надзвичайно універсальний метод хеджування ризику. Оптимальним було б використання національної грошової одиниці, оскільки при цьому валютний ризик практично відсутній. Але на практиці ця проблема вирішується по-різному. Так, наприклад, в США 98% експорту і 85% імпорту оцінюються в доларах США. В Англії в фунтах стерлінгів розрахунки ведуться тільки за 76% експорту і 30% імпорту, в Японії в єнах оцінюється лише 29% експорту і 3% імпорту, а в Україні практично весь обсяг експорту та імпорту оцінюється в іноземній валюті [130, с.286]. Останнім часом в країнах-членах ЄС значного поширення навіть серед дрібних підприємців та приватних осіб набули розрахунки в ЕКЮ.

Загальним правилом вибору валюти розрахунків є орієнтація експортерів на «сильну» валюту, тобто таку, купівельна спроможність якої відносно національної грошової одиниці підвищується, а імпортерів - на «слабку» валюту, купівельна спроможність якої має тенденцію до зниження [9, с. 232].

Період операційного ризику охоплює проміжок часу між укладенням угоди та оплатою контракту, а тому в чисельному виразі ризик буде тим

менший, чим стійкішою вибрана валюта для розрахунків, чим коротший цей період і чим менша сума угоди. Звичайно, - це лише теоретичний підхід, а на практиці хеджування ризиків майбутніх періодів здійснюється за більш складними схемами.

В економічній практиці окремі види валютного ризику дуже часто переплітаються між собою, а тому загальну суму ризику можна визначити лише при складанні підсумкового балансу, тобто як бухгалтерський ризик.

Наприклад, активи американського дочірнього підприємства німецької компанії на 01.01.1997 склали USD 6 млн. На кінець року прибуток, збержений на протязі року, дорівнював USD 500 тис. Курси валют на протязі року були: на 01.01.97 - USD 0,59, на 31.12.97 - USD 0,65, а середньорічний - USD 0,63 за DEM 1.

Відповідно до наведених даних зміни в підсумковому балансі на кінець року наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Зміна показників балансу підприємства в залежності від зміни валютного курсу.

Показники балансу	в доларах	в німецьких марках
Активи на початок року	6.000.000	10.169.492
Прибуток	500.000	793.651
Активи на кінець року	6.500.000	10.000.000
Зміна активів	-	- 169.492

Хеджування валютних ризиків передбачає проведення його детального аналізу, оцінку можливих наслідків та вибір методів страхування. Оцінка ризику передбачає визначення тривалості періоду ризику, суми коштів, що знаходяться під ризиком, та обсягу збитків за відповідними зобов'язаннями, що можуть виникнути в майбутньому. Тому передбачення валютних ризиків посідає чільне місце в стратегії планування діяльності підприємства чи

Фінансово-кредитної установи і є запорукою підвищення ефективності їх основної діяльності.

Управління валютним ризиком базується на виборі відповідної стратегії менеджменту ризику, що містить у собі такі основні елементи:

- використання всіх можливих засобів уникнення ризику;
- контроль ризику та мінімізація сум ймовірних збитків, якщо немає можливості уникнути його повністю;
- страхування валютного ризику в разі неможливості його уникнення.

Схематично така стратегія менеджменту валютного ризику наведена на рис.1. Відповідно до цієї схеми ми можемо спостерігати різні варіанти вибору стратегії: від нейтрального відношення до ризику, коли фінансові менеджери із незначних розмірів можливих збитків не беруть ці ризики до уваги, до повного контролю, хеджування і страхування всіх можливих валютних ризиків і валютних збитків. Тому запобігання валютним ризикам шляхом використання певних методів хеджування можна вважати головним елементом стратегії менеджменту валютних ризиків.

Головна мета використання відповідних методів хеджування полягає в тому, щоб своєчасно здійснити валютно-обмінні операції до того як відбудеться небажана зміна курсів, або ж компенсувати збитки від такої зміни за рахунок паралельних операцій з валютою, курс якої змінюється в протилежному напрямку.

На сьогоднішній день існує ціла низка досить ефективних методів хеджування валютних ризиків, що можуть бути використані різними суб'єктами валютного ринку в залежності від конкретних умов і завдань їхньої діяльності.

Ці методи хеджування валютних ризиків розуміють певні фінансові операції, що дозволяють повністю або частково уникнути ризику збитків, які виникають у зв'язку зі зміною валютних курсів, або ж отримати прибуток, джерелом якого є ця зміна. З точки зору проведення відповідних операцій суть

владжування як фінансово-бухгалтерського метода полягає в тому, щоб уникнути двох видів «відкритих» позицій в іноземній валюті - довгих, тобто володіння довгостроковими активами в іноземній валюті, і коротких, тобто володіння іноземною валютою в значно більших обсягах, ніж це необхідно для вирішення короткотермінових завдань, пов'язаних з відповідним видом діяльності. За умови уникнення цих «відкритих» позицій зміна валютних курсів не призведе до суттєвих змін вартості власного капіталу.

Співвідношення довгої та короткої валютних позицій особливе значення має для управління валютними ризиками комерційних банків, а тому з метою зменшення валютних ризиків національні банки можуть вводити нормативи валютної позиції банків. Так, згідно з Інструкцією № 10 «Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків», затвердженою в 1998 р., Національний банк України запровадив нормативи відкритої валютної позиції уповноваженого банку, які розраховуються як відношення відповідного показника до капіталу банку: 1) норматив загальної відкритої валютної позиції банку (Н 15 - до 40%); 2) норматив довгої (короткої) відкритої валютної позиції у вільноконвертованій валюті (Н 16 - до 20%); 3) норматив довгої (короткої) відкритої валютної позиції в неконвертованій валюті (Н 17 - до 10%); 4) норматив довгої (короткої) відкритої валютної позиції у всіх банківських металах (Н 18 - до 10%). Дотримання таких нормативів, безперечно, буде сприяти зниженню валютних ризиків комерційних банків [98].

При визначенні нормативів відкритої валютної позиції до розрахунку капіталу приймається сума капіталу, яка зафіксована за балансом за попередній день.

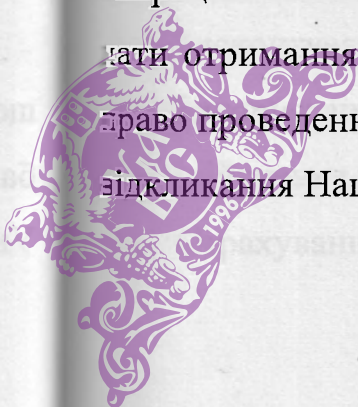
Нормативи відкритої валютної позиції розраховується за формою № 540, що наведена у «Правилах організації фінансової та статистичної звітності банків України», затверджених постановою Правління Національного банку України від 12.12.1997 р. за № 436».

Валютна позиція уповноваженого банку визначається щоденно і окремо щодо кожної іноземної валюти. На відкрити валютну позицію уповноваженого банку впливають наступні операції:

- купівля (продаж) готівкової та безготівкової іноземної валюти, поточні і строкові операції (на умовах «своп», «форвард», «опціон» та інші), за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах, незалежно від способів та форм розрахунків за ними;
- одержання (сплата) іноземної валюти у вигляді доходів або витрат та нарахування доходів і витрат, які враховуються на гривневих рахунках;
- купівля (продаж) основних засобів та товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;
- надходження коштів в іноземній валюті до статутного фонду за умови, що банк несе зобов'язання перед засновниками-нерезидентами в іноземній валюті;
- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті (списання якої здійснюється з гривневого рахунку витрат);
- інші обмінні операції з іноземною валютою (виникнення вимог в одній валюті при розрахунках за ними в іншій валюті, в т.ч. і національній, що призводять до зміни структури активів при незмінності пасивів та навпаки).

Валютна позиція виникає на дату операції з купівлі (продажу) іноземної валюти, а також нарахування доходів (витрат), зарахування на рахунки (списання з рахунків) інших доходів (витрат) відповідно до перелічених операцій. Уповноважений банк одержує право на відкрити валютну позицію з дати отримання ним від Національного банку України банківської ліцензії на право проведення операцій із валютними цінностями і втрачає це право з дати її відкликання Національним банком України.

Аналогічні нормативи встановлюються і в інших країнах. Так, наприклад, згідно з «Лондонським кодексом поведінки», виданим у 1990 р. Банком Англії і Асоціацією британських банкірів, для банків, які здійснюють операції з валютою, ліміт відкритої валютної позиції не встановлюється, а розраховується за показником загальної суми коштів банку (достатність капіталу банку для проведення валютних операцій), яку необхідно зарезервувати для покриття можливих ризиків при проведенні всіх видів валютних операцій. Цей показник складається із: 1) коштів на покриття можливих збитків від валютних операцій, виходячи з максимальної суми фактичних збитків за 10-денний період на протязі останніх 5-ти років, а також із сум, розрахованих за нормативом 8% від вартості; 2) відкритої валютної позиції банку; 3) всіх опціонів, проданих банком; 4) відкритої валютної позиції по банківських металах.[64, с. 56].

Серед методів хеджування валютних ризиків виділяють наступні:

1. Структурне збалансування активів, пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості.
2. Зміна термінів платежів (leads and lags).
3. Форвардні угоди.
4. Операції «своп».
5. Опціонні угоди.
6. Фінансові ф'ючерси.
7. Кредитування та інвестування в іноземній валюті.
8. Реструктуризація валютної заборгованості.
9. Паралельні позички.
10. Лізинг.
11. Дисконтування вимог в іноземній валюті (форфетування).
12. Використання «валютних коштів».
13. Здійснення платежів за допомогою зростаючої валюти.
14. Страхування і самострахування [9, с.302]

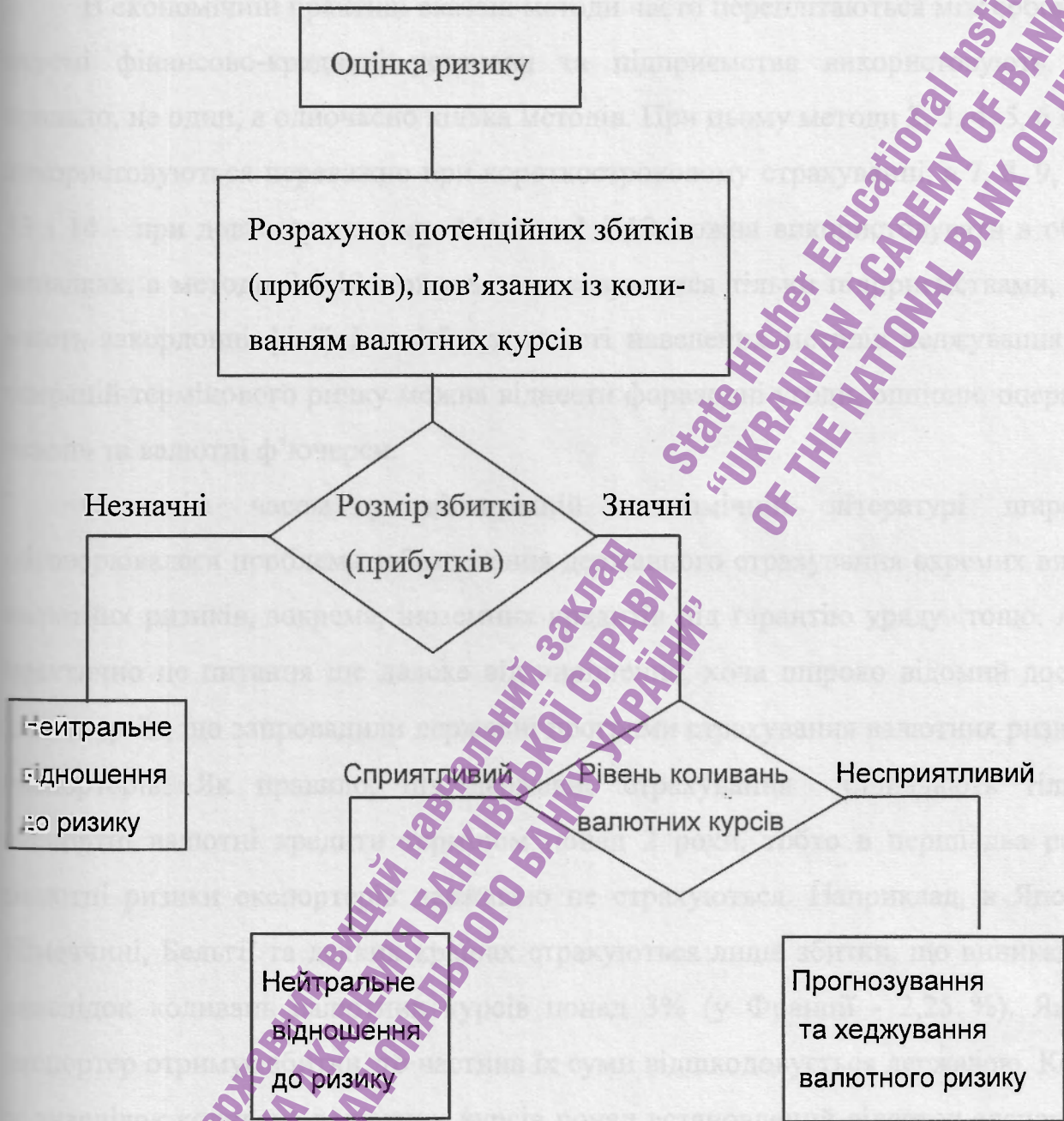
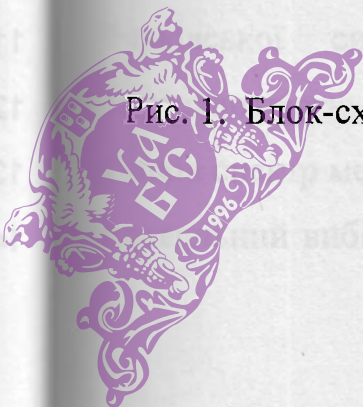

Рис. 1. Блок-схема оцінки та вибору стратегії менеджменту валютного ризику

В економічній практиці вказані методи часто переплітаються між собою, а окремі фінансово-кредитні установи та підприємства використовують, як правило, не один, а одночасно кілька методів. При цьому методи 2, 3, 4, 5, 6 і 11 використовуються переважно при короткостроковому страхуванні, а 7, 8, 9, 10, 13 і 14 - при довгостроковому. Методи 1 і 12 можна використовувати в обох випадках, а методи 9 і 13 можуть застосовуватися тільки підприємствами, що мають закордонні філії. Із всієї сукупності наведених методів хеджування до операцій термінового ринку можна віднести форвардні угоди, опціони, операції «своп» та валютні ф'ючерси.

Останнім часом у вітчизняній економічній літературі широко обговорювалася проблема забезпечення державного страхування окремих видів валютних ризиків, зокрема, іноземних кредитів під гарантію уряду тощо. Але фактично це питання ще далеке від вирішення, хоча широко відомий досвід інших країн, що запровадили державні програми страхування валютних ризиків експортерів. Як правило, під державне страхування підпадають тільки експортні валютні кредити терміном понад 2 роки, тобто в перші два роки валютні ризики експортерів державою не страхуються. Наприклад, в Японії, Німеччині, Бельгії та деяких країнах страхуються лише збитки, що виникають внаслідок коливань валютних курсів понад 3% (у Франції - 2,25 %). Якщо експортер отримує збитки, то частина їх суми відшкодовується державою. Коли внаслідок коливань валютних курсів понад встановлений відсоток експортер зберігає прибуток, то відповідна його частина перераховується державі [9, с. 308].

У зв'язку з недостатньою розвиненістю фінансово-кредитної та банківської систем, відсутністю ринкової інфраструктури, а також недосконалістю вітчизняного законодавства для українських підприємців та банків спектр методів хеджування поки що обмежений і головними серед них є: правильний вибір валюти розрахунків, регулювання валютної позиції, валютні

застереження, конверсійні та арбітражні операції. Але слід зазначити, що з останнім часом розширюється коло використовуваних методів. Останнім часом спостерігаються спроби використання на вітчизняному фінансовому ринку опціонів, валютних ф'ючерсів та форвардних угод.

В практичній діяльності вітчизняних підприємств найбільшого поширення набуло використання валютних застережень, своєрідну форму яких спостерігаємо дуже часто у вигляді визначення, всупереч законодавству, ціни товарів в умовних одиницях, що практично означає встановлення її в доларах США [22].

Валютне застереження - це умова, за якої сума платежу повинна переглядатися з тією же пропорцією, що й зміна курсу валюти платежу по відношенню до валюти застереження. Валютне застереження «рівного ризику» підвищує стелю впливань валютних курсів, а тому і період розрахунків може бути більш тривалим. Розрізняють прямі застереження, мультивалютні, опосередковані, на базі СДР або ЕКЮ. Особливого поширення набувають мультивалютні застереження, які базуються на корекції суми платежу пропорційно зміні курсу валюти платежу, але не до однієї валюти, а до певним чином підбраного «кошика» валют («валютний кошик»), курс яких розраховується за певною методикою як середньозважена величина. Наприклад, на основі середньоарифметичного відсотка відхилень курсів кожної із валют «кошика» від базового рівня або на основі зміни розрахункового середньоарифметичного курсу визначеного заздалегідь набору валют. Фактично мультивалютні («кошикові») валютні застереження були основою формування більш досконалих застережень на базі СДР та ЕКЮ, які зараз на практиці використовуються значно частіше.

Посилення валютної нестійкості змушує підприємства, банки, фінансові установи вдаватися до централізації управління валютними ризиками на рівні корпорації чи банку. Наприклад, французька автомобільна корпорація «Пежо»

У 1981 р. створила спеціалізовану компанію, що здійснює всі платежі та фінансові операції корпорації. По кожній із іноземних валют, за якими ведуться рахунки, виявляється непокрита (чиста) позиція під ризиком, яка страхується тим чи іншим чином. Взаємний залік ризиків по активу і пасиву, що називають «нетчингом», у цьому випадку стає найбільш ефективним методом обліку та оцінки валютних ризиків. Поряд із методом взаємного заліку в межах корпорації використовується також і метод «неттінг», суть якого полягає в скороченні кількості валютних угод шляхом їх укрупнення та узгодження дій всіх підрозділів. Цей метод також можна розглядати як форму централізації управління валютним ризиком, що дозволяє зменшити операційні витрати, знизити рівень ризику та відповідальність дочірних компаній [9, с. 288].

Використання широкого спектра методів хеджування дозволяє уникнути можливих втрат від валютних спекуляцій та організувати дієву систему менеджменту валютного ризику на конкретному підприємстві чи в банку. Застосування «зовнішніх» методів управління валютним ризиком базується переважно на використанні певних інструментів банківської діяльності. Найбільшого поширення у світовій практиці набули термінові валютні операції: форвардні, опціонні та ф'ючерсні, що широко використовуються на міжбанківському ринку, валютних, фондових і опціонних біржах. На українському валютному і фінансовому ринках такі методи страхування валютних ризиків тільки починають запроваджуватися, а тому вони і будуть розглянуті в першу чергу.

1.3. Поняття і види валютних ф'ючерсів.

Валютні ф'ючерсні угоди є однією із найпоширеніших форм хеджування валютних ризиків, яка широко застосовується у практиці діяльності банків, бірж, фінансово-кредитних установ та підприємств.

Валютними ф'ючерсами називають контрактні угоди на купівлю або

єгодаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною. Відповідно до такої угоди її учасники одержують і право, і зобов'язання обміняти обумовлену стандартизовану суму певної валюти на іншу в установлені терміни в майбутньому за курсами, визначеними на момент укладення угоди.

Здійснення валютних ф'ючерсів відбувається тільки на біржовому ринку, що значно підвищує їх надійність та рівень страхування валютних ризиків. На відміну від товарних ф'ючерсів, які використовуються вже давно, валютні ф'ючерси з'явилися в середині сімдесятих років, але особливо активно використовуються на міжнародних валютних ринках в останнє десятиріччя.

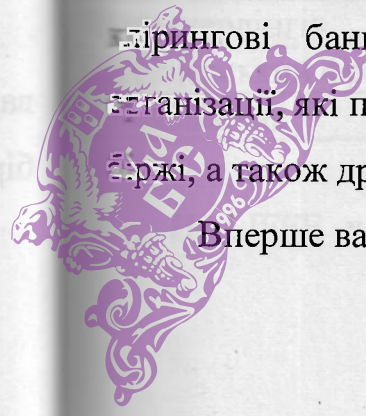
Особливостями валютного ф'ючерсного ринку є:

- високий ступінь стандартизації контрактів;
- обмежене коло валют, які обмінюються одна на іншу;
- висока ліквідність контрактів;
- надійність укладених угод;
- можливість при незначних початкових витратах оперувати значними сумами.

Фінансовий зміст хеджування за допомогою валютних ф'ючерсів полягає в тому, що хеджер може перекласти певну частку ризику на професійних спекулянтів, які забезпечують ліквідність ринку, а тому можна стверджувати, що застосування валютних ф'ючерсів, у кінцевому рахунку, дозволяє знизити собівартість і ціни вироблюваної продукції та підвищити ефективність експорту та імпорту.

Основними учасниками ф'ючерсного ринку є крупні фінансові центри та біржові банки, пенсійні фонди, центральні банки, крупні фінансові організації, які працюють на фондовому ринку, члени та спеціалісти ф'ючерсної біржі, а також дрібні інвестори та приватні особи.

Вперше валютні ф'ючерси були введені в обіг у США 15 травня 1972 р. на

Ukrainian Academy of Banking of Ukraine

міжнародному грошовому ринку (IMM - International Monetary Market) Чикагської комерційної біржі, яка стала найбільшим центром торгівлі ф'ючерсами. Окрім Чикагської біржі центрами торгівлі ф'ючерсами стали Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсів (LIFFE - London International Financial Futures Exchange - з 1982 р.), а також Сінгапурська міжнародна валютна біржа (Singapore International Monetary Exchange), біржі Франкфурта, Сіднея, Токіо та інші. Останнім часом активно розвиваються австралійський, австрійський та московський ф'ючерсні ринки. Перелік провідних бірж та види валют, на які укладаються ф'ючерсні угоди, наведено в таблиці 2.

На Чикагській комерційній біржі торгівля валютними ф'ючерсами здійснюється тільки за американські долари за 12 валютами зі стандартизованими сумами: фунт стерлінгів (62500 ф.ст.); австралійський долар (25000 австрал.дол.); канадський долар (100000 канадськ.дол.); німецька марка (250000 нім.м.); французький франк (250000 фр.фр.); єна (12500000 єн); швейцарський франк (125000 шв.фр.); ЕКЮ (125000 екю); російський рубль (500000 руб.).

Таблиця 2. Провідні біржі світу, які здійснюють торгівлю валютними ф'ючерсами.

Валюти	Біржі
Австралійський долар	IMM, Phil SE
Канадський долар	IMM, MCE, Phil SE
Німецька марка	IMM, LIFFE, MCE, Phil SE
ЄО	
Копейська валютна одиниця)	FINEX, Phil SE
Французький франк	IMM, Phil SE
Фунт стерлінгів	IMM, LIFFE, MCE, Phil SE
Швейцарський франк	IMM, LIFFE, MCE, Phil SE
Лондонська єна	IMM, LIFFE, MCE, Phil SE

На LIFFE контракти укладаються на: англійський фунт стерлінгів (25000

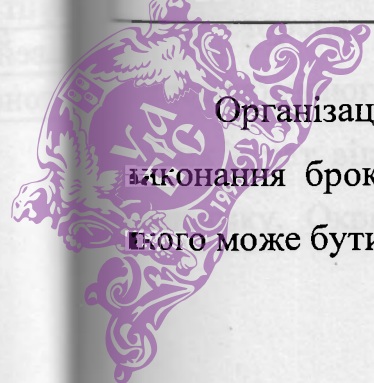
є.ст.); німецьку марку (125000 нім.м.); єну (12500000 єн) та швейцарський франк (125000 шв.фр.) до курсу долара США, а також на долари США (\$ 50000) та німецькі марки. Як бачимо, набір валют на біржах досить обмежений, а стандартизована сума одного контракту, за винятком долара та англійського фунта стерлінгів, однакова. При необхідності здійснення валютної операції на більшу суму купують (або продають) кілька стандартизованих контрактів.

Валютні ф'ючерсні контракти на кожній біржі мають свою стандартну специфікацію, в якій визначається сума одного контракту, параметри зміни цін, місяці виконання контракту, дата поставки, котирувальні символи тощо. Наприклад, ф'ючерсні контракти на канадські долари на Чикагській товарній біржі (CME) мають таку специфікацію.

Таблиця 3. Показники специфікації ф'ючерсного контракту на канадські долари на Чикагській товарній біржі. [34, с. 171]

Показники специфікації	Характеристика показників
Сума одного контракту (лот)	100000 канадських доларів.
Різок ціни	0,0001 дол. США (1 пункт); 10,0 дол. на контракт.
Денний ліміт коливання цін	Ліміт відкриття з 7 ²⁰ до 7 ³⁵ ранку - 100 пунктів.
Місяці контракту	Січень, березень, квітень, червень, липень, вересень, жовтень, грудень і місяць «спот».
Останній операційний день	Другий робочий день перед третьою серединою в місяці поставки.
Дата першої поставки	Третя середа в місяці поставки.
Операційні години	7 ²⁰ - 14 ⁰⁰ .
Котирувальний символ	CD.

Організація здійснення ф'ючерсної угоди базується на виборі для виконання брокерських функцій певного члена фондової біржі, тільки через нього може бути виконана угода. Слід зазначити, що за своїми можливостями та

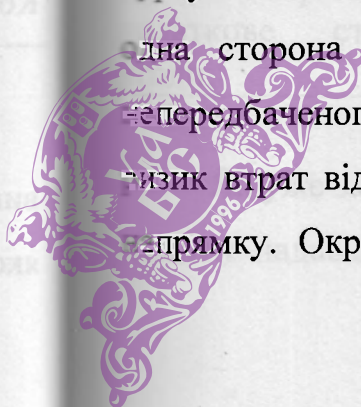

Фінансовими умовами брокери біржі суттєво відрізняються один від одного. Клієнт, який хоче продати або купити валютний ф'ючерс, звертається зі своїм замовленням до брокера і після узгодження умов отримує усне підтвердження угоди на здійснення контракту, що потім фіксується документально із визначенням дати реєстрації замовлення. Після прийняття і підтвердження усного замовлення воно передається до кабінки фірми-брокера в залі біржі. Детальні умови цього замовлення-наказу фіксуються на стандартному бланку замовлення, копія якого передається ділеру в біржову яму, де і відбувається виконання угоди. Після виконання замовлення клієнта всі деталі угоди ділер записує на стандартному бланку і відправляє його в кабінку своєї фірми, де заповнюється біржовий розрахунковий бланк, який потім передається члену біржі для ознайомлення клієнта з умовами укладеної угоди.

Стандартними термінами виконання ф'ючерсних угод на Чикагській біржі та на LIFFE є березень, червень, вересень і грудень. Останнім терміном торгівлі є два робочих дні перед третьою серединою контрактного місяця. Тривалість ф'ючерсного контракту, відповідно, теж стандартизована: 3, 6, 9 або 12 місяців, але серед всіх контрактів переважають трьохмісячні. На відміну від форвардних угод ф'ючерсні контракти, як правило, закінчуються не фізичною передачею купленої чи проданої валюти, а ліквідацією «довгої» позиції до настання строку передачі валюти. За статистикою лише 2% ф'ючерсних контрактів закінчується взаємною поставкою валюти [34, с. 104].

Відмінною особливістю ф'ючерсних контрактів є перерозподіл ризику, що забезпечує високу ліквідність укладених угод. Шляхом фіксації обмінного курсу обидві сторони гарантують як відсутність збитків, так і прибутків. Тобто одна сторона уникає непередбачених збитків, а друга відмовляється від непередбаченого (спекулятивного) прибутку, що дозволяє взаємно зменшити ризик втрат від можливої зміни валютних курсів у несприятливому для обох напрямку. Окрім того, важливе значення має реалізація принципу вільного

State Higher Educational Institution
 "UKRAINE NATIONAL BANK OF UKRAINE"
 Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА БАНКА УКРАЇНИ"

біржового торгу завдяки тому, що розрахункова палата біржі для кожного учасника ф'ючерсної угоди бере на себе функції третьої сторони, тобто здійснюється додаткове страхування укладеної угоди.

Таблиця 4. Порівняльна характеристика ф'ючерсних і форвардних валютних угод.

Валютні ф'ючерси	Форвардні угоди
1. Укладення ф'ючерсних валютних угод відбувається тільки на біржах, які відповідно зі своїми положеннями впроваджують відповідні специфікації.	1. Форвардні угоди укладаються на міжбанківському ринку між банком і клієнтом.
2. На контракти однієї серії або типу встановлюється єдина ціна.	2. Ціни форвардних угод можуть визначатися за домовленістю сторін.
3. Обсяги одного контракту (лоту) стандартизовані відповідно до специфікації.	3. Обсяги купівлі-продажу визначаються за домовленістю сторін.
4. Обов'язкова попередня сплата комісійних брокеру та внесок на депозит початкової маржі у фіксованому розмірі за один контракт відповідно до укладеної кількості контрактів.	4. Попередня плата не вноситься.
5. Набір валют фіксований.	5. Набір валют значно ширший.
6. Терміни виконання угод стандартні, а терміни закриття позиції - довільні.	6. Терміни стандартні.
7. Реалізація режиму вільного біржового торгу завдяки тому, що розрахункова палата біржі (Кліринговий дім) для кожного учасника угоди бере на себе функції третьої сторони, тобто відбувається додаткове страхування укладеної угоди.	7. Ризик розподіляється між банком і клієнтом.

Як уже зазначалося, до останнього часу при хеджуванні валютних ризиків клієнти надавали перевагу форвардним контрактам. Але, як свідчить аналіз

Зведених в табл. 4 порівняльних даних, ф'ючерсні угоди мають значні переваги перед форвардними контрактами, головні серед яких полягають у високій ліквідності та гнучкості ф'ючерсних контрактів у часі завдяки тому, що клієнт може закрити свою позицію в будь-який час до моменту здійснення угоди. Ці обставини мають вирішальне значення для організації та ефективної роботи ф'ючерсного валютного ринку.

Головним параметром будь-якого ф'ючерсного контракту є його ціна. Ціною купівлі валютного ф'ючерсу називають взаємно узгоджений між продавцем і покупцем (на основі співставлення попиту і пропозиції на валюту) обмінний курс, виражений в доларах США за одиницю іншої валюти, яка увійшла до стандартного переліку валют даної біржі. Основою виникнення збитків або одержання прибутків є різниця між поточним і узгодженим за ф'ючерсною угодою валютними курсами. Ця різниця називається базисом.

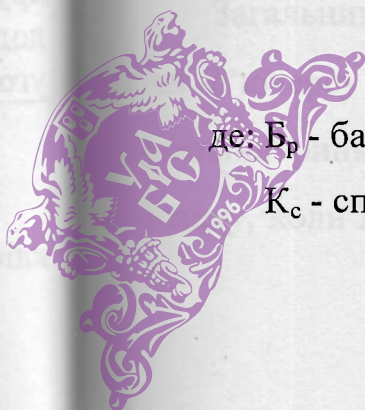
Наприклад, якщо вересневий контракт на швейцарський франк має ту ж саму ціну, що і його спот-курс, то кажуть, що базис дорівнює нулю. Фактично зміна базису відображає зміну співвідношення відсоткових ставок двох валют, що є предметом угоди, на протязі періоду до дня здійснення угоди. Зміну валютних курсів характеризують пунктами. Так, якщо курс DEM /USD складав USD 0,6400 за DEM 1, а потім підвищився до USD 0,6542, то кажуть, що курс змінив на 142 пункти. Така зміна курсу долара до німецької марки в розрахунку на один стандартний контракт (DEM 125000) буде означати, що покупець отримає прибуток, а продавець понесе збитки в сумі USD 1775.

Базис рівноваги розраховується за формулою:

$$B_p = K_c \cdot \frac{(C_x - C_s)}{100} \cdot \frac{D}{365},$$

де: B_p - базис рівноваги;

K_c - спот-курс валют;

C_d - євродоларова відсоткова ставка за депозитами;

C_b - євроставка за депозитами для валюти, яка обмінюється на долари

США;

D - тривалість періоду між укладенням і здійсненням угоди, днів.
(Для німецьких марок, французьких франків, єн та швейцарських франків тривалість розрахункового року складає 360 днів, а для фунтів стерлінгів, бельгійського франка, австралійського і канадського доларів - 365).

Наприклад, якщо угода укладена 12 березня 1998 р. на червневий контракт, то за розрахунками в 1998 р. третя середа червня припадає на 17 число, тобто тривалість періоду D складає 97 днів. 12 березня спот-курс долара до швейцарського франка дорівнював USD 0,6600 за CHF 1, а ціна ф'ючерсного контракту по швейцарському франку - USD 0,6596 CHF за 1. Євродоларова відсоткова ставка за депозитами склала 8%, а євроставка по швейцарському франку - 6,5%.

Таким чином, базис рівноваги складе:

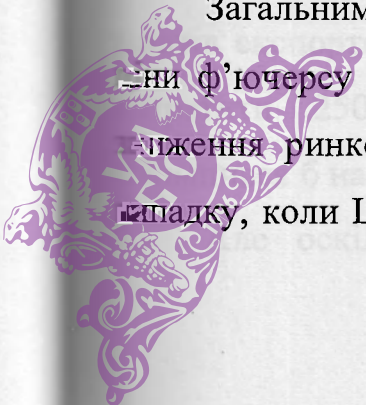
$$0,6600 \cdot \frac{(6,5 - 8)}{100} \cdot \frac{97}{360} = - 0,0027.$$

Це означає, що 17 червня слід очікувати ціну на ф'ючерсні контракти близьку до ціни рівноваги, яка визначається як сума спот-курсу 12 березня і базиса рівноваги:

$$0,6600 + (-0,0027) = 0,6573.$$

За наведеними умовами ф'ючерс придбано за ціною 0,6596, тобто на 23 пункти вище, ніж складає його розрахункова ціна.

Загальним правилом купівлі-продажу ф'ючерсів є співставлення поточної ціни ф'ючерсу (C_f) і ціни рівноваги (C_r). Якщо $C_f > C_r$, то слід очікувати збільшення ринкової ціни і збільшення обсягів продажу ф'ючерсів. У тому випадку, коли $C_f < C_r$, ринкова ціна почне поступово підвищуватися і можна

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

визначити збільшення обсягів купівлі ф'ючерсів і продажу валюти за поточним курсом.

Ілюстрація цих положень наведена в таблиці 5 та підкріплена відповідними розрахунками. Згідно з умовами англійський експортер очікує отримати USD1 млн. 01.05.1998 р. Продаж товару узгоджено 03.02.1998 р., і експортер хотів би застрахувати свій ризик від зниження курсу долара по відношенню до фунта стерлінгів шляхом купівлі валютного ф'ючерсу.

Таблиця 5. Розрахунок результатів хеджування валютного ризику від зниження курсу долара.

Ринок «спот» 03.02.1998 р.	Ф'ючерсний ринок
Спот-курс складає: GBP 1 = USD 1,50 USD 1 млн. = GBP 666666 .	Купівля 26 червневих стерлінгових ф'ючерсних контрактів (GBP 1 = USD 1,50) на суму GBP 650000 або USD 975000.
01.05.1998 Спот-курс складає: GBP 1 = USD 1,58 USD 1 млн. = GBP 632911.	Продаж 26 червневих контрактів по курсу GBP 1 = USD 1,58 на суму USD 1027000.
Збитки: $666666 - 632911 = \text{GBP } 33755 = \text{USD } 53333$.	Прибуток: $1027000 - 975000 = \text{USD } 52000$

Але цей розрахунок недостатньо повний, оскільки номінальна вартість одного стерлінгового ф'ючерсного контракту складає GBP 25000. За наявності коштів експортер міг би купити 27 контрактів, на що додатково треба було б витратити $25000 \times 1,5 - (1000000 - 975000) = \text{USD } 12,5$ тис., а прибуток збільшився б на USD 2 тис., склавши загалом USD 54 тис.

Але оскільки цього не було зроблено, то фактично USD 25 тис.

знаходилися під ризиком і на цю суму експортер поніс певні збитки:

$$(25000 : 1,50 - 25000 : 1,58) = \text{GBP } 844 \text{ або USD } 1333.$$

Тому чистий прибуток складе:

$$52000 - 1333 = \text{USD } 50667.$$

Якщо врахувати, що початкова маржа за 26 контрактів дорівнювала USD 25 тис., а комісійні брокеру - USD 1,5 тис., то рентабельність такої угоди складе 154%.

Як бачимо, ціна ф'ючерсних контрактів залежить від динаміки валютних курсів. Але в кінцевому рахунку вона визначається співвідношенням відсоткових ставок обмінюваних валют. Це можна записати у вигляді формули:

$$Ц_{\text{ф}} = K_{\text{спот}} \cdot \frac{\left(1 + \frac{C_{\text{д}}}{12 \cdot 100}\right)^t}{\left(1 + \frac{C_{\text{м}}}{12 \cdot 100}\right)^t},$$

де $Ц_{\text{ф}}$ - ціна ф'ючерсного контракту через t місяців, USD за DEM 1;

$K_{\text{спот}}$ - спот-курс, USD за DEM 1;

$C_{\text{д}}$ - євродоларова річна відсоткова ставка, %;

$C_{\text{м}}$ - річна відсоткова ставка на німецькі марки, %.

Приклад.

Спот-курс складає USD 0,6500 за DEM 1. Євродоларова відсоткова ставка 7%, річна відсоткова ставка на німецькі марки - 6%. Необхідно визначити зміну вартості ф'ючерсного контракту через 6 місяців.

Згідно з формулою розрахункова ціна ф'ючерсного контракту з врахуванням різниці у відсоткових ставках через 6 місяців складе:

$$Ц_{\text{ф}} = 0,6500 \cdot \frac{\left(1 + \frac{7}{12 \cdot 100}\right)^6}{\left(1 + \frac{6}{12 \cdot 100}\right)^6} = 0,6500 \cdot 1,0049852 = 0,6532$$

Це означає, що через 6 місяців марка подорожає на 0,492%, а базис складе 1.0032.

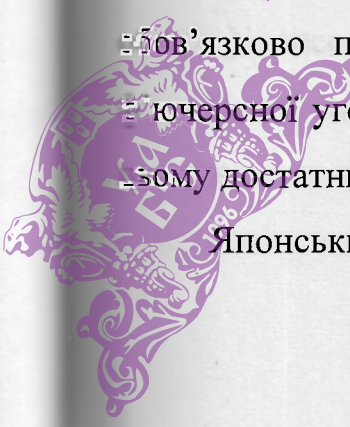
У зв'язку з тим, що обсяги одного ф'ючерсного контракту стандартизовані, кожна біржа встановлює кількісну зміну вартості контракту при зміні валютного курсу на один пункт. Цей показник називається «тік», і характеризує мінімальну зміну ціни одного ф'ючерсного контракту, яка дозволяється правилами біржі. Так, на Чикагській біржі для фунтів стерлінгів тік складає USD 6,25, для австралійських і канадських доларів - USD 10, а для німецької марки, єни, екою і швейцарського франка - USD 12,5.

Цей показник легко розрахувати самостійно. Так, якщо на LIFFE вартість одного контракту на фунти стерлінгів за долари США складає GBP 25000 , то тік буде дорівнювати добутку: $0,0001 \times 25000 = 2,5$, тобто USD 2,50 за один контракт. Для ф'ючерсних угод на долари США за німецькі марки, де обсяг одного контракту складає USD 50000, тік буде дорівнювати: $0,0001 \times 50000 = DEM 5$.

Біржова торгівля валютними ф'ючерсними контрактами відбувається постійно (за винятком двох робочих днів перед датою здійснення угоди), а тому ринкова ціна може щоденно коливатися в залежності від попиту і пропозиції на такі контракти. Орієнтиром зміни валютних курсів для учасників ф'ючерсного валютного ринку є очікувані обмінні курси для форвардних контрактів з приблизно такими ж термінами розрахунків. Як і на інші види валютних угод, інформація про ціни на валютні ф'ючерси регулярно публікується у періодичних фінансових виданнях.

Специфікою валютного ф'ючерсного ринку є те, що клієнти біржі не обов'язково повинні тримати укладені контракти до завершення терміну ф'ючерсної угоди. Вони можуть продати їх значно раніше, забезпечивши при цьому достатньо надійне страхування валютного ризику.

Японський експортер 10 червня відвантажив товар покупцю із США і

State Higher Educational Institution "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

очікує отримати гроші в доларах США через чотири місяці. Варіантами поведінки експортера може бути купівля або 6-місячного, або ж 4-місячного ф'ючерсного контракту на єни. Оскільки ф'ючерсні контракти на протязі року мають тільки 4 терміни виконання (березень, червень, вересень і грудень), то практично малоймовірно, що дата виконання ф'ючерсного контракту співпаде з датою одержання експортером платежу. Припустимо, що японський експортер придбав грудневий ф'ючерс на єни. Якщо 10 листопада підвищення курсу єни до долара буде відповідати підвищенню ціни на грудневий ф'ючерс, то врахування валютного ризику можна назвати вдалим. Експортер, очікуючи сприятливу кон'юнктуру, 10 листопада може продати свій грудневий контракт за більш високою ціною, ніж придбав його у червні. У цьому разі він зможе отримати додатковий прибуток, який повністю компенсує його збитки в разі несприятливих змін валютного курсу. Продаючи грудневий контракт у листопаді експортер закриває «довгу» позицію по ф'ючерсу на єни.

Обов'язковою умовою укладення валютних ф'ючерсних контрактів є сплата гарантійних внесків, які здійснюються обома учасниками угоди шляхом закладення певної суми коштів на депозит у розрахунковій палаті. Ці кошти називаються початковою маржею і повертаються власнику контракту при здійсненні угоди або при закритті позиції. Можливе внесення початкової маржі не у вигляді грошових коштів, а цінними паперами та іншими фінансовими активами або банківськими гарантіями. Наприклад, на LIFFE для доларових контрактів початкова маржа складає USD 1000, а для контрактів на курс німецької марки - DEM 2500 за один контракт. Ця сума вноситься на спеціальний рахунок, який щоденно дебетується на суму варіаційної маржі та інших фінансових результатів, пов'язаних з укладеною угодою.

Якщо ціни на ф'ючерсні контракти змінюються несприятливо для власника угоди і це призводить до збитків, то розрахункова палата буде вимагати внести на депозитний рахунок додаткову суму, яку називають

варіаційною маржею. У разі, коли власник угоди не може або не бажає сплатити варіаційну маржу, розрахункова палата має право закрити його позицію, а збитки, що виникли, будуть погашені за рахунок початкової маржі, яка встановлюється таким чином, що повністю перекриває можливі збитки. Якщо нові зміни ф'ючерсних контрактів дають змогу власнику угоди одержати прибуток, то він зараховується на його маржинальний рахунок і в будь-який час може бути знятий з цього рахунку. На протязі терміну дії контракту його власник, окрім названих платежів, не вносить і не перераховує ніяких сум.

Перші торги валютними ф'ючерсними контрактами в Україні відбулися на Придніпровській товарній біржі (м. Дніпропетровськ) у 1994 році. Ці торги суттєво відрізнялися від загальностваленої світової практики роботи з валютними ф'ючерсами. Головні особливості торгів, запропонованих Придніпровською товарною біржою, полягали в наступному:

- 1) торгівля здійснювалася на готівкові та безготівкові долари США.
- 2) вартість одного контракту була незначною: USD1000 для безготівкових доларів і USD 10 та USD 50 - для готівкових.
- 3) механізм реалізації ф'ючерсних контрактів передбачав поєднання різних видів валютних операцій, що суттєво відрізнялося від «класичних» валютних ф'ючерсів.
- 4) початковий етап запровадження ф'ючерсних угод характеризувався значними помилками в прогнозах динаміки валютних курсів.
- 5) торгівля відбувалася тільки на курс українського карбованця до долара США.
- 6) продаж ф'ючерсів на готівковий долар здійснювався як з боку продавця, так і з боку покупця явно зі спекулятивною метою, але слід зазначити, що вже в цей час були запроваджені контракти з поставкою і без поставки.
- 7) продаж ф'ючерсів на безготівковий долар здійснювався не з метою поставки через певний проміжок часу відповідної суми валюти, а переважно з метою фінансового забезпечення поставки в майбутньому певної партії товару.

Таблиця 6. Ціни та обсяги реалізації ф'ючерсних контрактів на курс українського карбованця до долара США на Придніпровській товарній біржі в грудні 1994 р.

Показники	Місяці поставки				
	грудень 1994 р.	січень 1995 р.	лютий 1995 р.	березень 1995 р.	квітень 1995 р.
Ціна ф'ючерсного контракту на 09.11.94, тис.крб.	206,0	211,8	-	-	-
Реалізовано контрактів з 09.11.94 до 17.11.94, шт.	33	12	-	-	-
Ціна ф'ючерсного контракту на 17.11.94, тис.крб.	189,6	190,0	201,07	-	-
Реалізовано контрактів з 17.11.94 до 24.11.94, шт.	9	10	3	-	-
Ціна ф'ючерсного контракту на 24.11.94, тис.крб.	174,5	210,5	216,74	-	-
Реалізовано контрактів з 02.12.94 до 08.12.94, шт.	8	22	24	-	-
Ціна ф'ючерсного контракту на 08.12.94, тис.крб.	167,92	175,83	177,0	-	-
Реалізовано контрактів з 08.12.94 до 14.12.94, шт.	1	36	21	-	-
Ціна ф'ючерсного контракту на 14.12.94, тис.крб.	133,25	164,85	190,13	212,25	236,2
Реалізовано контрактів з 15.12.94 до 21.12.94, шт.	26	55	40	17	11

Тобто, як можемо перекопатися, це був певний механізм поєднання валютних і товарних ф'ючерсів, розроблений Придніпровською товарною біржею безпосередньо для конкретних умов її діяльності в 1994-1995 рр. Назвати такі угоди валютними ф'ючерсами можна лише умовно, хоча слід віддати належне керівництву та спеціалістам біржі, які в умовах невизначеності першими ризикнули використати ще невідомі вітчизняним економістам фінансові інструменти.

Таблиця 7. Ціни та обсяги реалізації ф'ючерсних контрактів на курс українського карбованця до долара США на Придніпровській товарній біржі в березні 1995 р.

Показники	Місяці поставки					
	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень
Ціна ф'ючерсного контракту готівковий долар номіналом \$10 на 23.03.95, крб.	161000	173667	183744	192667	204033	-
Реалізовано контрактів з 23.03.95, шт.	35	22	29	23	31	-
Ціна ф'ючерсного контракту готівковий долар номіналом \$ 50 на 23.03.95, крб.	-	175750	184000	193020	204250	229000
Реалізовано контрактів з 23.03.95 по 29.03.95 шт.	-	5	8	12	13	9
Ціна ф'ючерсного контракту готівковий долар номіналом \$ 1000 на 15.03.95, крб.	146500	-	-	-	-	-
Реалізовано контрактів з 09.03.95 по 15.03.95 шт.	52	-	-	-	-	-
Ціна ф'ючерсного контракту готівковий долар номіналом \$ 1000 на 23.03.95, крб.	141750	-	-	-	-	-
Реалізовано контрактів з 23.03.95 по 29.03.95 шт.	40	-	-	-	-	-

Практичні результати торгівлі валютними ф'ючерсами на Придніпровській товарній біржі наведено в таблицях 6-7. Так, наприклад, 8 листопада 1994 р. ціна грудневого ф'ючерсного контракту складала 206 тис.крб., а січневого (1995 р.) - 211,8 тис.крб. за USD 1. За такою ціною було реалізовано 33 грудневих і 12 січневих контрактів. Вже 8 грудня 1994 р. у зв'язку з пониженням поточного курсу ціна грудневого контракту склала

257,9 тис.крб., а січневого - 178,17 тис.крб. за USD 1. Як бачимо, обсяги торгівлі були насиченими. На протязі одного із найбільш вдалих періодів торгівлі з 23.03.95 р. по 29.03.95 р. на біржі було реалізовано 227 контрактів на загальну суму USD 43750, у тому числі - 40 контрактів на безготівковий долар вартістю USD 40000.

Фактично з середини 1995 р. торгівля валютними ф'ючерсами на Дніпропетровській біржі припинилася, хоча з метою фінансового забезпечення товарних контрактів деякі елементи запровадженого механізму використовуються. Головна причина відмови від використання валютних ф'ючерсів полягала не в недосконалості запропонованих механізмів, а в недостатній розвинутості на той час фінансового ринку України в цілому і валютного, зокрема.

Аналізуючи процес становлення ф'ючерсного ринку, слід зазначити, що інтерес до нього виник одночасно майже у всіх країнах колишнього СРСР, але найбільш вдало він формувався в Латвії, Естонії та Росії. Так, наприклад, в Росії, на відміну від України, процес становлення строкового валютного ринку відбувався під керівництвом Московської міжбанківської біржі (ММВБ), що сприяло його централізації та запровадженню єдиних методологічних та методичних засад.

В 1994 р. Біржова рада ММВБ затвердила положення «Про секцію термінового ринку ММВБ», а спеціалісти біржі почали розробку автоматизованої системи торгівлі, клірингу та розрахунків по валютних ф'ючерсах і опціонах (СТФО). У квітні 1995 р. були затверджені Правила Біржових торгів терміновими валютними контрактами, в яких сформульовані основні принципи та механізми укладення угод у секції строкового ринку ММВБ. Головними принципами здійснення термінових угод є:

угоди з терміновими валютними інструментами укладаються в електронному режимі на основі заявок, поданих членами секції.

- подача членом секції заявки означає його безумовну згоду на здійснення угоди на вказаних умовах;
- угоди укладаються автоматично в момент перетину заявок за правилами дискретного чи безперервного аукціону.
- з метою забезпечення членами секції виконання своїх зобов'язань за терміновими угодами, укладеними в секції, біржа має всі права і зобов'язання покупця строкового контракту для кожного продавця і, відповідно, всі права і зобов'язання продавця для кожного покупця.

На сьогодні на ММВБ створена двохрівнева гарантійна система, яка включає в себе внесення на депозит початкової маржі у вигляді задатку, що враховується у відсотках до вартості контракту та формування гарантійного фонду із внесків клірингових членів секції. На відміну від «класичної» ф'ючерсної схеми, суми початкової маржі та гарантійних внесків досить високі, що правда ці внески за правилами біржі можна робити державними цінними паперами. Специфікою торгівлі ф'ючерсними контрактами на ММВБ є розподіл торгового дня на дві частини: передторговельний період, на протязі якого визначається ціна відкриття, та торгову сесію, під час якої здійснюються безперервні торги в режимі аукціону. При цьому торгівля здійснюється одночасно на всі терміни і види угод на долар США за російські рублі [80].

Організація торгівлі валютними ф'ючерсами на долар США на МЦФБ розпочалася у березні 1996 р. Сума одного контракту складала USD 1000 у безготівковій формі. Контракти реалізуються зі щомісячною поставкою максимально на 9 місяців наперед. Термін дії контракту закінчується в останній робочий день перед 15-тим числом кожного місяця. Якщо власник опціону має намір його здійснити, то за 7 календарних днів до закінчення терміну дії ф'ючерсного контракту він повинен зробити додатковий гарантійний внесок у розмірі початкової маржі, а за 5 робочих днів у письмовій формі повідомити про свій намір Біржову палату. Розрахунки здійснюються через уповноважений

Біржовою палатою банк, а їх тривалість складає 4 робочих дні. Ціна контракту встановлюється в російських рублях за USD 1, мінімальний крок ціни дорівнює 0,1 коп. На протязі всієї торгової сесії максимальне відхилення ф'ючерсної ціни від ціни котирування попереднього дня торгів не може перевищувати 1/2 початкової маржі для відповідного місяця.

У разі відмови від реальної поставки валюти учасники угоди за взаємною згодою здійснюють взаєморозрахунки шляхом сплати один одному відповідної суми варіаційної маржі. Окрім того, при укладенні угоди з її учасників на користь біржі та Біржової палати стягуються біржовий та кліринговий збори.

Паралельно з валютними ф'ючерсними контрактами з'явилися ф'ючерсні контракти на цінні папери, зокрема на облігації внутрішньої державної позики. В світовій практиці вони почали застосовуватися майже паралельно, в Росії цей процес розпочався в 1995 р. при укладенні строкових угод на торгівлю державними короткостроковими облігаціями, а в Україні перші торги ф'ючерсними контрактами на облігації внутрішньої державної позики відбулися в січні 1997 р. на Київській універсальній біржі.

Подальший розвиток і зміцнення українського валютного ринку сприяли тому, що перші торги валютними ф'ючерсними контрактами в грудні 1997 р. відбулися і на Українській міжбанківській валютній біржі.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ Ф'ЮЧЕРСНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ.

2.1. Організаційні засади створення ф'ючерсного валютного ринку.

Ф'ючерсний валютний ринок України є біржовим, а його організаційні засади ґрунтуються на положеннях та інструктивних і нормативних документах Національного банку України та Української міжбанківської валютної біржі. Правила Членства в Секції термінового ринку Української міжбанківської валютної біржі (СТР) розроблені й ухвалені відповідно до статуту Біржі та чинного законодавства України Біржовим комітетом УМВБ 17.12.1997р., протокол № 34 [97].

Правила визначають:

- порядок і процедуру прийняття в Члени Секції термінового ринку;
- категорії членства у СТР;
- правила акредитації трейдерів;
- права та обов'язки Членів СТР та учасників торгів;
- вимоги щодо фінансового стану Члена СТР;
- порядок призупинення членства в СТР та виведення учасників із складу членів СТР;
- умови придбання брокерського місця [108, с.5].

Предметом діяльності члена СТР на терміновому ринку є надання послуг з купівлі та продажу термінових контрактів для своїх клієнтів, або здійснення угод купівлі/продажу термінових контрактів за свій рахунок та від свого імені.

Членами Секції термінового ринку УМВБ можуть бути юридичні особи, що мають необхідні ліцензії від уповноважених державних органів згідно з чинним законодавством, а їх діяльність відповідає вимогам, які ставляться перед членами СТР відповідно до принципів та процедур, передбачених УМВБ.

Встановлені наступні категорії членства в СТР :

- 1) торговий член - Ділер;
- 2) торговий член - Ділер-Брокер;
- 3) торговий член - Брокер.

Торговий член – Ділер має право укладати біржові угоди на терміновому ринку виключно за свій рахунок та від свого імені. Торговий член - Ділер-Брокер може надавати послуги по укладанню біржових угод на терміновому ринку для своїх клієнтів, та укладати біржові угоди на терміновому ринку за свій рахунок і від свого імені. Торговий член - Брокер має право надавати послуги по укладанню біржових угод для своїх клієнтів, але не може укладати біржові угоди на терміновому ринку за свій рахунок та від свого імені.

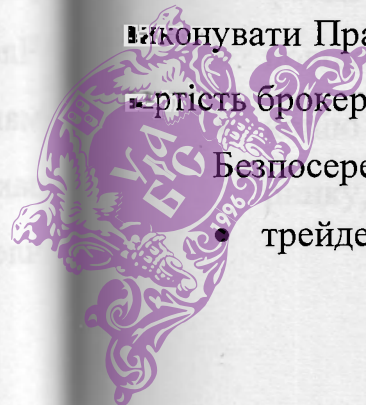
Правилами Біржі допускається зміна категорії членства в Секції термінового ринку, одержання подвійного або повного членства на Біржі. Зміна членом Секції категорії членства здійснюється згідно з поданою ним заявкою, узгодженою з Дирекцією Біржі та затвердженою рішенням Біржового Комітету.

У разі бажання члена Секції термінового ринку вступити до іншої Секції Біржі, не втрачаючи при цьому членства в цій Секції, він повинен подати заяву, з рекомендації, відповідні ліцензії та інші необхідні додаткові документи, які передбачені Правилами членства у відповідній Секції Біржі. При цьому він повинен постійно виконувати всі вимоги Правил членства відповідної Секції Біржі. Дирекція Біржі може відмовити члену Секції термінового ринку в його бажанні подвійного або повного членства в разі обґрунтованих претензій до нього, головними серед яких є порушення економічних нормативів.

Якщо установа має подвійне або повне членство на Біржі, вона повинна виконувати Правила торгів та членства, сплачувати відповідні збори, внески та зартість брокерського місця і мати окремий штат трейдерів на кожній із Секцій.

Безпосередніми учасниками торгів у Секції термінового ринку є :

- трейдери - представники Членів Секції, які уповноважені укладати

State Higher Educational Institution "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

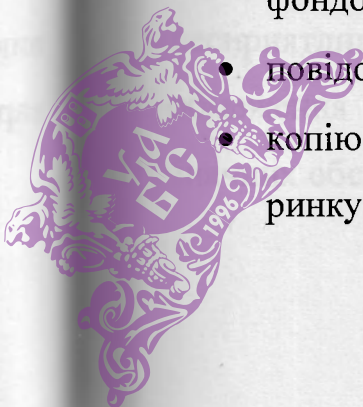

угоди на торгах за дорученням Членів Секції, і не мають права працювати від свого імені;

- трейдери - індивідуальні торговці, які мають право на укладення угод виключно від свого імені та за свій рахунок.

Для набуття членства в Секції термінового ринку юридична особа повинна надати Управлінню моніторингу та регулювання (УМР) такий пакет обов'язкових документів:

- заяву про прийняття до членів Секції;
- реєстраційну картку (додаток Б);
- копію свідоцтва про державну реєстрацію (окрім банків);
- нотаріально завірені копії Статуту і Установчого договору;
- копії щоквартальних балансів (для банків - форма 700), звіт про дотримання обов'язкових нормативів НБУ та звіти про фінансові результати та їх використання (форма 2) за два останні роки (чи за весь період діяльності у випадку, коли цей термін менше двох років), у письмовому та електронному варіантах (формат файлу встановлюється УМР);
- аудиторський звіт за останній рік роботи (для юридичних осіб, що працюють понад один рік);
- нотаріально завірену копію ліцензії на проведення банківських операцій, видану Національним Банком України (для банків);
- нотаріально завірену копію ліцензії на здійснення операцій з цінними паперами, видану Державною Комісією по цінних паперах та фондовому ринку;
- повідомлення про ризики;
- копію довідки про обсяг укладених і виконаних угод на фондовому ринку, що надається в Державну Комісію з цінних паперів та

фондового ринку, за останній звітний період;

- довідку про відкриття рахунку в Кліринговому Домі або в Генерального Клірингового Члена КД;
- доручення на право укладання угод.

Всі фінансові документи повинні бути завірені печаткою та підписами керівника та головного бухгалтера члена Секції. Окрім вказаних обов'язкових документів Управління моніторингу та регулювання може вимагати від кандидатів додаткові документи, які засвідчують високу надійність їх фінансового стану та комерційної репутації.

На наш погляд, у зв'язку із ризикованістю термінових валютних операцій важливе значення має правильне оформлення повідомлення про ризики. Кожна фінансова установа, яка має намір здійснювати операції на терміновому ринку, повинна чітко уявляти, на які ризики вона може наражатися та які збитки може понести. Тому фінансові менеджери повинні передбачати виникнення несприятливих ситуацій та вживати необхідних заходів:

1. Для підтримки відкритої позиції може не вистачити початкової маржі, як початкового внеску для покриття будь-якого можливого коливання ціни протягом фіксованого періоду. У цьому випадку Кліринговий Дім буде вимагати внеску додаткових коштів у досить короткий термін часу. Ця сума, в залежності від коливання ціни на терміновому ринку, може бути значною. У тому разі, коли в обумовлені терміни не буде поповнена сума коштів на рахунку термінового ринку, позиція буде ліквідована, можливо, зі значним збитком.
2. В момент, коли на ринку виникає надзвичайна ситуація, пов'язана зі значним несприятливим рухом ціни, наказ брокеру на закриття позиції на умовах обмеження ціни може бути не виконаний, а тому збитки можуть сягати значних обсягів.

3. У разі, якщо позиція залишається відкритою до закінчення терміну дії контракту, учасник торгів зобов'язаний виконати поставку за контрактом. Ліквідація позиції офсетною угодою може стати неможливою в разі несприятливої ситуації на ринку, або курс, за яким може бути укладена офсетна угода, буде несприятливим.
4. Ринок, що надає в усіх відношеннях рівні права та можливості своїм учасникам, не може піддаватися маніпулюванню, а тому, якщо хтось із учасників торгів буде виконувати занадто великий обсяг операцій з купівлі або продажу, його дії будуть припинені. Але треба мати на увазі, що навіть один вагомий випадок швидкої та надмірної зміни ціни може так вплинути на ринок, що хтось із учасників ринку не зможе здійснити ефективні операції при нормальному характері дій [108, с.12-13].

Наведений перелік ризиків далеко невичерпаний, а тому керівництво кожної організації, яка бере участь у торгівлі валютними ф'ючерсами, повинно відповідально підходити до оформлення свого членства в Секції термінового ринку та організації торгівлі.

З метою посилення взаємних гарантій діяльності на терміновому ринку кожний член Секції повинен мати право давати рекомендації для вступу в члени секції певним кандидатам із числа надійних фінансово-кредитних установ.

Прийом до членів СТР здійснюється за ухвалою Біржового Комітету, який на черговому засіданні розглядає заяви претендентів, проводить реєстрацію членів СТР, публікує їхні списки та видає свідоцтва про прийом до Членів СТР.

Рішення про прийняття до складу членів СТР виносяться простою більшістю голосів і набуває сили після офіційної реєстрації кандидата в списку членів СТР. Така реєстрація здійснюється лише після того, як кандидат перерахує відповідну суму - вартість брокерського місця (умови виконання інших вимог до вступу) на рахунок Біржі.

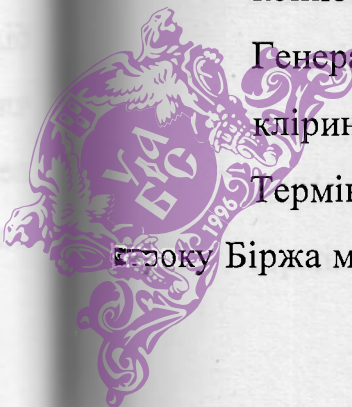
Члени Секцій повинні мати в штаті трейдерів. Для здобуття акредитації кожного трейдера, що акредитується, Член Секції подає до Управління термінового ринку нотаріально завірене доручення на право укладення угод та кваліфікаційний атестат (ліцензію трейдера), який видається за результатами складання іспитів на Біржі.

Акредитацію трейдера - індивідуального торговця на торгах проводить Член Секції - виключно Генеральний Кліринговий Член Клірингового Дому. Уж ним та трейдером укладається договір про розрахункове обслуговування. Після цього трейдер стає учасником торгів та повинен здійснювати розрахункові операції за угодами, укладеними на Біржі, виключно через Генерального Клірингового Члена КД.

Для отримання акредитації трейдер через відповідного Члена Секції - одночасно Генерального Клірингового Члена Клірингового дому - подає до Управління термінового ринку наступні документи :

- заяву про прийом до учасників торгів на терміновому ринку в якості «трейдер - індивідуальний торговець»;
- паспортні данні, номер телефону, факсу, e-mail;
- код платника податків;
- гарантію-рекомендацію банку - Генерального Клірингового Члена Клірингового дому, де йому відкрито рахунок;
- Кваліфікаційний атестат (ліцензію трейдера), що видається за результатами складання іспитів на Біржі;
- Підписаний протокол повідомлення про ризики (додаток В);
- копію договору на розрахункове обслуговування між трейдером та Генеральним Кліринговим Членом, а також довідку про відкриття клірингового рахунку.

Термін дії Кваліфікаційного атестату - один рік. Після закінчення цього строку Біржа може продовжити строк дії Кваліфікаційного атестату ще на один

у разі відсутності претензій до трейдера з боку Дирекції Біржі, або Члена Секції, у якого він перебуває на розрахунковому обслуговуванні. Біржа має право будь-коли вимагати переатестацію трейдера за умови наявності таких претензій.

Після акредитації трейдер одержує нагрудний знак (бедж), який відповідає реєстраційному номеру його брокерського місця і використовується для ідентифікації трейдера під час торгів та дає право вільного допуску до зали торгів. Окрім того для організації своєї роботи трейдер повинен придбати брокерське місце на торговельному майданчику Секції.

Член Секції має право:

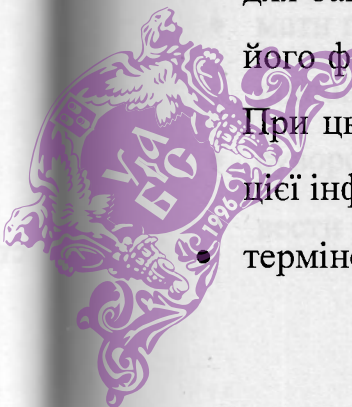
- брати участь у біржових торгах згідно з присвоєною йому категорією членства у Секції;
- обслуговувати клієнтів (за наявності відповідної категорії членства) на підставі договорів на обслуговування;
- вносити на розгляд Дирекції Біржі пропозиції з питань проведення торгів;
- у разі виникнення спорів з Біржою або Членами Секцій Біржі вирішувати ці спори в Арбітражному комітеті;
- отримувати своєчасну та точну інформацію, необхідну для забезпечення діяльності Члена Секції на Біржі.

Член Секції зобов'язаний:

- надавати необхідну документацію, що підтверджує його фінансовий стан;
- для банків - надати дозвіл на розкриття Національним банком України його фінансової звітності для використання цієї інформації на Біржі.

При цьому Біржа гарантує Члену Секції конфіденційність стосовно цієї інформації;

- терміново повідомляти Біржу про всі суттєві зміни свого стану;

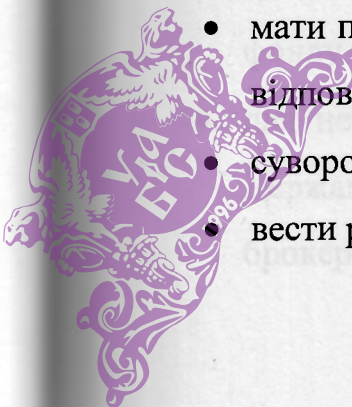
- своєчасно сплачувати відповідні внески та збори, що регламентовані в Збірнику тарифів Біржі;
- своєчасно виконувати власні зобов'язання за укладеними угодами та виключно через Генерального Клірингового Члена (якщо він не є Кліринговим членом);
- мати в штаті трейдерів, що мають ліцензію Біржі і склали кваліфікаційний іспит на право роботи в термінового ринку;
- надавати для перевірки співробітникам УМР всю фінансову документацію, згідно з рішенням Дирекції Біржі щодо необхідності проведення такої перевірки;
- укласти договір на здійснення розрахунків з Генеральним Кліринговим Членом, який виконуватиме його розрахункове обслуговування, або, якщо член СТР є Кліринговим членом КД, з самим Кліринговим домом.

Учасник торгів має право :

- брати участь у біржових торгах;
- вносити на розгляд Дирекції Біржі пропозиції з питань проведення торгів;
- у разі спорів з Біржою, членами Секцій Біржі, іншими учасниками торгів вирішувати ці спори в Арбітражному комітеті Біржі;
- отримувати своєчасну та точну інформацію, необхідну для забезпечення діяльності учасника торгів на Біржі.

Учасник торгів зобов'язаний:

- мати при собі бідж, що підтверджує його статус та право працювати з відповідними терміновими інструментами;
- суворо дотримуватися Правил торгів і правил ділового етикету;
- вести реєстр клієнтських заявок та угод;

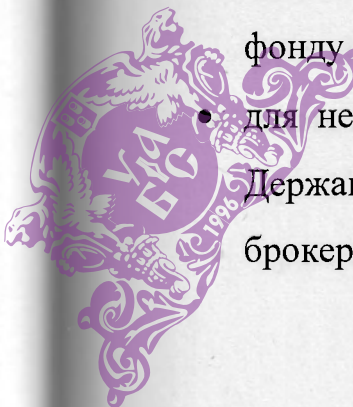
- контролювати фінансовий стан клієнтів відносно кількості і характеру відкритих позицій;
- погоджуватися з вказівками, які дають біржові співробітники за обставин, що загрожують цілісності та належній роботі ринку, а також підтримці справедливого конкурентоспроможного та впорядкованого ринку. Рішення біржових співробітників є незаперечними і можуть бути оскаржені тільки після закінчення торгів;
- дотримуватися інших правил та зобов'язань, визначених положенням про брокерські фірми (або аналогічними документами), а також нормативними документами НБУ, Біржі та Клірингового дому.

Член Секції - учасник торгів несе відповідальність за порушення своїх зобов'язань за укладеними угодами, правил біржової торгівлі, розголошення конфіденційної інформації та в інших випадках, що можуть завдати шкоди діяльності Біржі та членам Секції, згідно з чинним законодавством України та документів, які регламентують діяльність Біржі. Порушення зобов'язань з боку Члена Секції - учасника торгів є підставою для прийняття по відношенню до нього дисциплінарних рішень, у тому числі й виключення його з членів Секції.

Запорукою стабільної діяльності термінового ринку є те, що до членів СТР і учасників торгів Біржа ставить відповідні вимоги щодо їх фінансового стану.

1. Вимоги до статутного фонду. Статутний фонд за станом балансу на останню звітну дату перед вступом у члени СТР, а також на кожну звітну дату з моменту вступу до Секції повинен відповідати:

- для банку - Члена СТР — загальним вимогам НБУ до статутного фонду банку[98];
- для небанківської організації - Члена СТР — мінімальним вимогам Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку для брокерських контор за умови одержання повної ліцензії на

здійснення операцій з цінними паперами.

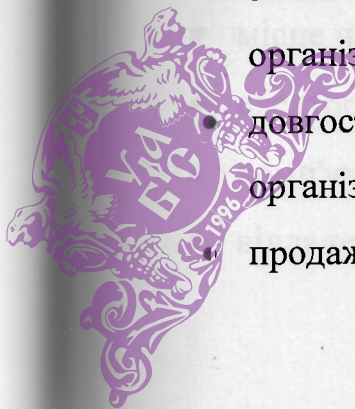
2. Вимоги безбитковості. Діяльність Члена Секції термінового ринку за період двох років (чи за весь період діяльності у випадку, якщо він менший двох років) та протягом усього періоду його членства повинна бути безбитковою, що відображується в поданому ним звіті про фінансові результати.

3. Вимоги для банків щодо обов'язкових нормативів НБУ. Член СТР-банку за станом балансу на останню звітну дату перед вступом до Секції, а також на кожну звітну дату (щомісячно на перше число) з моменту вступу повинен дотримуватися обов'язкових нормативів Національного банку України, встановлених для комерційних банків [98, с.9-16].

4. Вимоги для небанківських установ щодо обов'язкових нормативів Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку. Член Секції за станом балансу на останню звітну дату перед вступом до, а також на кожну звітну дату (щоквартально на перше число) з моменту вступу повинен дотримуватися обов'язкових нормативів Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку, що встановлені для торговців цінними паперами.

Невиконання будь-якої з вимог є підставою для прийняття по відношенню до Члена СТР дисциплінарних рішень, у тому числі й виключення з складу Членів Секції згідно з Дисциплінарними правилами, а тому Член Секції зобов'язаний у десятиденний термін повідомляти УМР про всі суттєві зміни свого стану, а саме:

- зміни в керівному складі організації;
- порушення судової справи по відношенню до організації;
- зміни в складі власників, які мають більш ніж 5 % у статутному фонді організації (з наданням їх нового складу);
- довгострокові вкладення, які перевищують 10% усіх активів організації;
- продаж активів, обсяг яких перевищує 10% від усіх активів організації.

У зв'язку з введенням Національним банком України нормативів валютних позицій (Інструкція №10), вважаємо за необхідне додатково ввести вимоги щодо розміру відкритої валютної позиції.

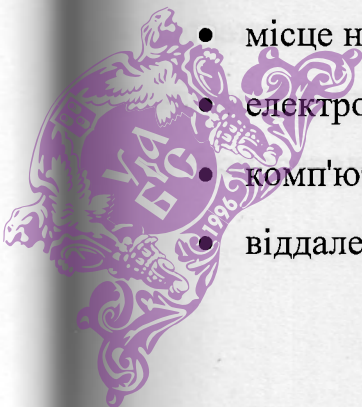
Для підтвердження свого фінансового стану Член Секції повинен протягом усього терміну свого членства надавати УМР наступні документи:

- 1) щомісячно - консолідований баланс на перше число кожного місяця;
- 2) щомісячно - для Члена Секції-банку - розраховані ним показники обов'язкових нормативів НБУ на перше число кожного місяця;
- 3) щоквартально - копію звіту про фінансові результати зростаючим підсумком на кінець кварталу, які мають бути отримані Біржею до 20 числа місяця, наступного за цим кварталом (на електронному та паперовому носіях з відміткою податкової інспекції);
- 4) аудиторський звіт, який має бути отриманий Біржею не пізніше, ніж через 10 днів після дати його офіційного підписання аудитором;
- 5) річний звіт, який має бути отриманий Біржею не пізніше, ніж через 10 днів після його публікації;
- 6) щоквартально - копію довідки про укладені та виконані угоди на фондовому ринку, що надаються Державній Комісії з цінних паперів та фондового ринку, яка має бути отримана УМР до 20 числа місяця, наступного за цим кварталом.

Необхідною умовою участі в роботі Секції термінового ринку є придбання брокерського місця на торговельному майданчику Секції, тобто права проведення операцій на цьому сегменті ринку.

Брокерські місця поділяють на кілька категорій:

- місце на торговельному майданчику (« місце в «піті»);
- електронний робочий термінал на Біржі («ЕРТ на Біржі»);
- комп'ютеризоване робоче місце в залі торгів («місце фронт-деск»);
- віддалений електронний робочий термінал поза Біржею («ВЕРТ поза

Біржою») [96, с.14].

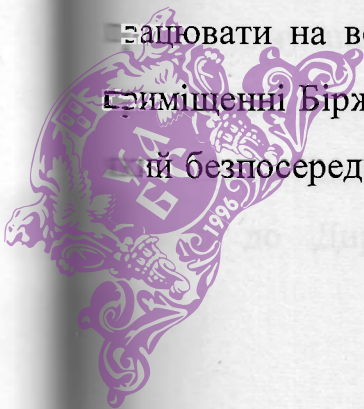
Первинний розпродаж брокерських місць здійснює Дирекція Біржі. Вартість брокерських місць у Секції термінового ринку Біржі, згідно з рішенням Біржового Комітету складає:

- місце на торговельній площадці - 1000 гривень,
- електронний робочий термінал на Біржі - 1000 гривень,
- комп'ютеризоване робоче місце у залі торгів - 2000 гривень.

Придбання «місця «в піті» дає його власнику право укладати угоди виключно «в піті» Секції термінового ринку та передбачає участь одного трейдера. Місце «ЕРТ на Біржі» дає право укладати угоди виключно за своїм електронним робочим терміналом і передбачає участь двох трейдерів, які не мають права входу до зали торгів. Це місце не має зв'язку зі своїм «Бек-Офісом» і дає можливість укладати угоди тільки на відповідній Секції Біржі.

Місце «фронт-деск» передбачає участь у торгах трьох трейдерів, один із яких знаходиться в «піті», та одного помічника трейдера, який передає заявку від трейдерів на «місці» до трейдера у «піті». При цьому останній на заявці надає точний час її прийому. Помічник трейдера не має права постійно знаходитися у «піті» та укладати угоди. «Місце фронт-деск» має свій власний «фронт-деск», який безпосередньо зв'язаний з «Бек-Офісом». Купівля місця «фронт-деск» на одній із Секцій Біржі передбачає також і можливість працювати на інших ринках Біржі, тобто одне «Місце фронт-деск» дає можливість укладати угоди на всіх Секціях Біржі.

Місце «ВЕРТ поза Біржею» знаходиться в офісі члена Секції. Придбання цього місця передбачає участь необмеженої кількості трейдерів, які можуть працювати на всіх Секціях Біржі, але не дає права торгівлі безпосередньо в приміщенні Біржі. Місце «ВЕРТ поза Біржею» має свій власний «фронт-деск», який безпосередньо зв'язаний з «Бек-Офісом» (і фронт-деск, і Бек-офіс в офісі

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Члена Секції). На сьогоднішній день існує всього кілька таких місць у Львові та Києві [151].

Придбання брокерських місць категорій «місце фронт-деск» та «ВЕРТ поза Біржою» дає можливість проводити торговельні операції одночасно на всіх ринках Біржі за умови членства на відповідних Секціях. Придбання брокерських місць категорій «місце в «піті» та «ЕРТ на Біржі» дає можливість здійснювати торговельні операції виключно на терміновому ринку.

З метою уникнення можливості маніпулювання ринком та сприяння створенню його прозорості кожне брокерське місце передбачає свій ліміт на обсяг заявки (кількість лотів) протягом однієї торгової сесії.

Після придбання членом Секції брокерського місця воно стає його власністю. Між Біржою та членом Секції, який придбав брокерське місце, укладається відповідний договір. Кошти, які були перераховані згідно договору за купівлю членом Секції брокерського місця, є одноразовим та неповерненим платежем. Біржа має право надавати кандидатам на придбання брокерського місця матеріальний кредит. Умови надання кредиту та сплата відсотків регулюються відповідним кредитним договором, укладеним згідно з чинним законодавством.

Правилами допускається перепродаж та здавання в оренду брокерського місця його власником (якщо це не засновник Біржі) іншому учаснику торгів, який виконав встановлені вимоги. Член Секції має право продавати або здавати в оренду своє брокерське місце лише юридичній особі - кандидату в Члени Секції, а трейдер-ІТ - лише кандидату в трейдери-ІТ. Біржа має право здати в оренду брокерське місце «в «піті» засновника Біржі на узгоджений з ним строк лише в тому випадку, якщо цей Член Секції не бере активної участі в торгах у ТР УМВБ.

Якщо Член Секції бажає продати своє брокерське місце, він звертається із проханням до Дирекції Біржі, в якій вказує бажану ціну продажу свого

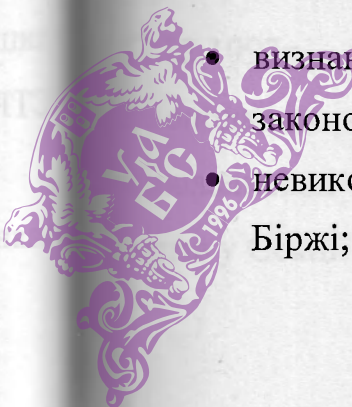
Брокерського місця. При наявності кандидата на купівлю брокерського місця і за відсутності контрагентів з ціною, Біржа виступає посередником в угоді. Якщо угода укладена, то контрагенти сплачують додатковий відповідний збір на користь Біржі.

За користування брокерським місцем кожний із членів Секції сплачує членський внесок. Крім того, члени Секції сплачують членський внесок за кварталально додаткові внески, які регламентовані в Збірнику тарифів Біржі. Біржа має право призупинити допуск Члена Секції до укладення угод в Секції в разі несплати внеску протягом 5 робочих днів після закінчення кварталу.

При продажу Членом Секції всіх своїх брокерських місць (втраті прав членства на брокерське місце), його членство в Секції автоматично припиняється. При здачі в оренду брокерського місця певної категорії Член Секції втрачає можливість брати участь у торгах, використовуючи брокерське місце, яке він здав у оренду. При цьому він не втрачає членства в Секції.

Призупинення членства та виведення з членів Секції термінового ринку відбувається в наступних випадках:

- за заявою члена Секції та при відсутності у нього зобов'язань перед Клієнтами, Кліринговим домом (Генеральним Кліринговим Членом) та Біржою;
- на підставі ухвали Арбітражного комітету Біржі за умови невиконання членом Секції своїх зобов'язань за укладеними угодами перед Кліринговим домом (Генеральним Кліринговим Членом КД), Клієнтами. У такому випадку юридична особа, якій припинено членство у Секції, знову може бути прийнята до членів Секції не раніше, ніж через один календарний рік;
- визнання члена Секції банкрутом у порядку, передбаченому чинним законодавством України;
- невиконання членом Секції термінового ринку Правил та Положень Біржі;

- недотримання членом Секції стандартів етичної та професійної поведінки, що визначаються Етичним кодексом та Дисциплінарними правилами;
- несплати відповідних зборів чи внесків, регламентованих в Збірнику тарифів Біржі, протягом 5 робочих днів;
- відкликання державними регулюючими органами ліцензій або дозволів на здійснення відповідних фінансових операцій;
- продаж членом Секції всіх своїх брокерських місць або в результаті втрати прав власності на них.

При виведенні організації з членів Секції термінового ринку Біржа повертає виведеному члену суму його внеску до страхового фонду за мінусом суми, яка була сплачена з цих платежів для покриття заборгованості в зв'язку з невиконанням членом Секції своїх зобов'язань за укладеними на Біржі угодами, а також зобов'язань перед Біржою.

Рішення про виведення з членів Секції приймає лише Біржовий Комітет, а рішення про призупинення членства - Дирекція Біржі в присутності представників членів СТР, стосовно яких приймаються відповідні рішення, переважно більшістю голосів членів Біржового Комітету. Про прийняте рішення Біржовий Комітет повідомляє всіх членів Секції термінового ринку письмово протягом п'яти робочих днів після проведення засідання.

2.2. Створення єдиної системи торгівлі валютними ф'ючерсами.

Організація торгівлі валютними ф'ючерсами на Український міжбанківський валютній біржі здійснюється згідно з «Правилами проведення торгів у Секції термінового ринку», затвердженими Біржовим комітетом УМВБ 12.1997р., протокол №34. Ці правила розроблені у відповідності з законодавством України, Статутом Біржі та іншими її внутрішніми положеннями і є документом, який регламентує організацію та проведення торгів у Секції термінового ринку Біржі [96].

Враховуючи світовий досвід, слід зазначити, що ці правила можуть змінюватися та доповнюватися Управлінням термінового ринку та Управлінням моніторингу та регулювання УМВБ з наступним затвердженням державним Комітетом. Кожна зміна чи доповнення до цих Правил доводиться до членів Секції / трейдерів-ІТ за 10 днів до вступу цієї зміни (або доповнення) в дію.

Біржа - юридична особа, виключним видом діяльності якої є надання послуг, що безпосередньо сприяють укладенню цивільно-правових угод з товарно-матеріальними та фінансовими ресурсами. Біржа не виконує торгіву, торгово-посередницьку діяльність чи інші дії, безпосередньо не пов'язані з організацією біржової торгівлі.

Біржа формує терміновий ринок шляхом організації і регулювання біржової торгівлі за допущеними нею до обігу терміновими контрактами.

Принципалом за укладеними на Біржі угодами, гарантом їх виконання і розрахунковим центром Біржі виступає Кліринговий дім.

Торги терміновими контрактами відбуваються у залі торгів Секції термінового ринку. Місце знаходження зали торгів встановлюється Біржою, про що повідомляються Члени Секції / трейдери-ІТ загальним (письмовим) повідомленням. Торги терміновими контрактами в Секції відбуваються в дні, встановлені Дирекцією Біржі та передбачені Специфікацією кожного контракту (залі - торгові дні), за винятком офіційно встановлених в Україні вихідних та святкових днів. Час початку, зміст і тривалість торгових сесій протягом торгового дня визначаються Регламентом Секції і доводяться до відома Членів Секції / трейдерів-ІТ. Згідно з Правилами торгів і Регламентом торгів торгівля терміновими ф'ючерсними контрактами в Секції термінового ринку УМВБ відбувається щоденно з 13:30 до 16:30 за київським часом. Тривалість торгової сесії - 10 хвилин. Тривалість перерви на отримання трейдерами інформації за результатами торгової сесії - 10 хвилин. Регламент торгів наступний:

13:30 - відкриття торгів.

13:30 - 14:30 - торги на доларові контракти на найближчі 12 місяців, починаючи з поточного.

14:30 - 15:30 - торги контрактами на німецькі марки на найближчі 12 місяців, починаючи з поточного.

15:30 - 16:30 - торги контрактами на російські рублі на найближчі 12 місяців, починаючи з поточного.

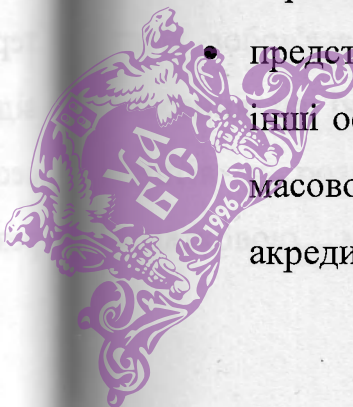
16:30 - закриття торгів.

16:30 - 17:00 - отримання інформації за результатами торгів.

Біржа визначає склад учасників торгів - трейдерів Членів Секції та трейдерів-індивідуальних торговців, а також порядок їх допуску до торгів згідно Правил членства у Секції термінового ринку.

До зали торгів Секції допускаються:

- безпосередні учасники торгівлі в Секції, які мають право на укладення угод:
  - трейдери-представники Членів Секції, які уповноважені укладати угоди на торгах за дорученням Членів Секції і не мають права працювати від свого імені;
  - трейдери - індивідуальні торговці, які мають право на укладення угод виключно від свого імені та за свій рахунок;
- Члени Біржового Комітету, Дирекції Біржі, уповноважені представники Клірингового дому;
- уповноважені співробітники Біржі, які відповідають за проведення торгів (біржовий реєстратор, біржовий наглядач, маклер та інші);
- представники Національного банку України, Міністерства фінансів та інші особи за погодженням з Дирекцією Біржі (представники засобів масової інформації, а також постійні та разові відвідувачі, що не акредитовані в Секції).

Біржа має право надавати додаткові послуги Члену Секції щодо ведення обліку угод та позицій у розрізі його клієнтів. Член Секції реєструє свого клієнта на Біржі після підписання з ним договору на клієнтське обслуговування (договір доручення чи договір комісії) і повідомлення про ризики, що виникають при торгівлі на терміновому ринку. Член Секції може не реєструвати клієнта, якщо він передає свої кошти, призначені для торгівлі на терміновому ринку, Члену Секції в довірче управління.

Процедура реєстрації клієнта полягає в поданні на Біржу реєстраційної заяви клієнта. Кожний клієнт може знаходитися на обслуговуванні тільки у одного Члена Секції і одного Клірингового члена.

Член Секції зобов'язаний точно і своєчасно інформувати клієнта про вкладенні за його дорученням угоди, передавати інформацію про ціни, обсяг непокритих позицій, денний оборот, котирувальні ціни Біржі та зміни правил і умов торгівлі. Приховування або спотворення інформації спричиняє застосування до порушника дисциплінарних стягнень, включаючи усунення його від торгів і позбавлення акредитації на Біржі.

Відносини між Членом Секції, його представниками, акредитованими на Біржі, та клієнтами додатково регулюються внутрішніми документами Члена Секції.

Взаємостосунки Члена Секції / трейдера-ІТ з Кліринговим домом регламентуються відповідними документами щодо членства у Кліринговому домі та іншими положеннями Клірингового дому, що стосуються торгів на терміновому ринку Біржі.

Кліринговий дім, як гарант безумовного виконання учасниками торгів своїх зобов'язань за платежами, потребує від Членів Секції / трейдерів-ІТ внесення на їх відповідні клірингові рахунки попередньо депонованих коштів у розмірі передбачуваного ними обсягу торгів для покриття вимог за початковою маржею та поточних їх розрахунків за результатами торгів:

прибутків / збитків за варіаційною маржою, біржовим збором, штрафами і інше.

Член Секції несе відповідальність за себе і своїх клієнтів, а тому повинен постійно вести облік їх біржових угод та руху коштів за ними, в журналі реєстрації клієнтських доручень (додатки Д,Е).

У разі неспроможності Члена Секції / трейдера-ІТ Кліринговий дім визначає процедури щодо призупинення або припинення його діяльності на терміновому ринку.

Предметом торгівлі в Секції термінового ринку є ф'ючерсні контракти.

Параметри ф'ючерсного контракту є типовими і визначаються у відповідній його Специфікації, яка включає:

- реєстраційний номер контракту;
- базовий актив;
- обсяг лота (контракту);
- день допущення до обігу;
- день виконання;
- мінімальну зміну ціни (розмір пункту);
- розмірність мінімальних змін ціни (ціна пункту);
- спосіб виконання контракту;
- форму стандартного контракту, яка наведена в додатку Ж.

Окрім названих параметрів Специфікації для кожного типу та серії контракту в Умовах торгів визначаються:

- ліміт максимальної зміни ціни (в пунктах);
- ставка маржування (фіксоване значення за лот).

На УМВБ валютні ф'ючерсні контракти здійснюються на долар США, німецьку марку і російський рубль. Обсяг одного лоту складає, відповідно: 1000, DM 1000 і 1000 рос. рублів [96, с.24].

Торги проводяться за контрактами з терміном виконання у найближчі 12 місяців. Для кожного контракту його Специфікації визначають наступні параметри:

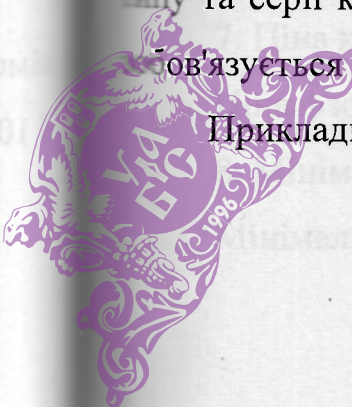
- реєстраційний номер контракту;
- базовий актив - відповідно «USD»/ «RUR»/ «DEM»;
- обсяг лота (контракту) – відповідно: 1 000 / 1 000 / 1 000;
- день допущення до обігу (третя середа кожного місяця);
- день виконання (третя середа кожного місяця);
- мінімальна зміна ціни (розмір пункту) – відповідно: 0,0001 грн. за 1 USD; 0,0001 грн. за 1 RUR; 0,0001 грн. за 1 DEM;
- розмірність мінімальної зміни ціни (ціна пункту) – відповідно: 0,1 грн.; 0,1 грн.; 0,1 грн.;
- спосіб виконання контракту (розрахунок за варіаційною маржою або поставка активу).

На Біржі укладаються ф'ючерсні контракти з наступними способами виконання:

- ф'ючерсний контракт з поставкою базового активу;
- ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (розрахунковий ф'ючерс).

Ф'ючерсом з постановкою називається ф'ючерсний контракт, згідно з яким одна сторона, учасник біржового ринку - продавець, зобов'язується в день поставки контракту виконати поставку стандартної кількості базового активу за розрахунковою ціною (ціною закриття останньої торгової сесії) відповідного типу та серії контракту, а інша сторона, учасник біржового ринку - покупець, зобов'язується до дня поставки оплатити і прийняти відповідний базовий актив.

Приклади таких контрактів наведені нижче.

Ф'ючерсний контракт на долар США з поставкою.

1. Загальні положення.

Положення цього розділу визначають умови торгівлі ф'ючерсним контрактом на курс долара США. Зобов'язання учасників ф'ючерсної торгівлі, передбачені цим розділом, вважаються прийнятими після здійснення угоди купівлі або продажу ф'ючерсного контракту на курс долара США в торговій системі УМВБ відповідно до «Правил проведення торгів в секції термінового ринку УМВБ».

2. Предмет контракту.

Предметом контракту є курс долара США.

3. Обсяг контракту.

Обсяг контракту дорівнює 1000 (одній тисячі) доларів США.

4. Термін виконання.

Найближчі дванадцять місяців.

5. День виконання контракту.

Днем виконання контракту є третя середа місяця виконання. Якщо цей день є вихідним або святковим, то днем виконання буде попередній робочий день.

6. Торгові дні:

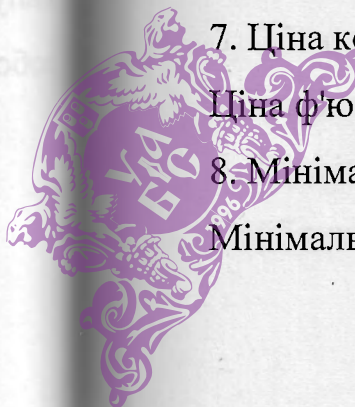
- перший торговий день - третя середа місяця, віддаленого на три місяці від місяця виконання. Якщо третя середа припадає на вихідний або святковий день, то першим торговим днем буде попередній робочий день.
- останній торговий день - робочий день, який передує дню виконання.

7. Ціна контракту.

Ціна ф'ючерсного контракту вказується в гривнях за один долар США.

8. Мінімальна зміна ціни контракту.

Мінімальна зміна ціни контракту впродовж торгів дорівнює 0,0001 гривні.

9. Виконання контракту.

Виконання контракту здійснюється на основі поставки базового активу за розрахунковою ціною, яка дорівнює:

$C_p = C_z$, якщо C_z знаходиться в межах встановленого НБУ валютного коридору;

$C_p = C_{\min}$, якщо $C_p < C_{\min}$;

$C_p = C_{\max}$, якщо $C_p > C_{\max}$,

де C_p - розрахункова ціна;

C_z - ціна закриття останнього дня торгівлі ф'ючерсними контрактами на УМВБ,

$C_{\min}$, $C_{\max}$ - нижня та верхня межі валютного коридору, встановленого НБУ.

Різниця між розрахунковою ціною та ціною закриття нараховується (випливає) у вигляді варіаційної маржі.

10. Позначення контракту.

<валюта>/<місяць виконання> <рік виконання>.

Наприклад: USD/гру 97.

Ф'ючерсні контракти на німецьку марку з поставкою.

1. Загальні положення.

Положення цього розділу визначають умови торгівлі ф'ючерсним контрактом на курс німецької марки. Зобов'язання учасників ф'ючерсної торгівлі, передбачені цим розділом, вважаються прийнятими ними після здійснення угоди купівлі або продажу ф'ючерсного контракту на курс німецької марки у торговій системі УМВБ відповідно до «Правил проведення торгів в секції термінового ринку УМВБ».

2. Предмет контракту.

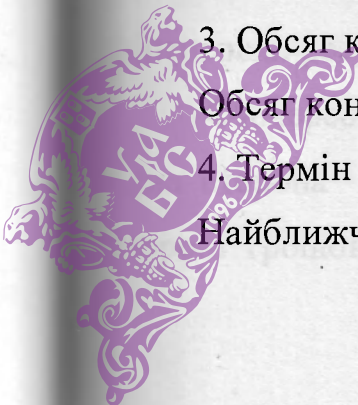
Предметом контракту є курс німецької марки.

3. Обсяг контракту.

Обсяг контракту дорівнює 1000 (одній тисячі) німецьких марок.

4. Термін виконання.

Найближчі дванадцять місяців.

5. День виконання контракту.

Днем виконання контракту є третя середа місяця виконання. Якщо цей день є вихідним або святковим, то днем виконання буде попередній робочий день.

6. Торгові дні:

- перший торговий день - третя середа місяця, віддаленого на три місяці від місяця виконання. Якщо третя середа припадає на вихідний або святковий день, то першим торговим днем буде попередній робочий день.
- останній торговий день - робочий день, який передує дню виконання.

7. Ціна контракту.

Ціна ф'ючерсного контракту вказується в гривнях за одну німецьку марку.

8. Мінімальна зміна ціни контракту.

Мінімальна зміна ціни контракту впродовж торгів дорівнює 0,0001 гривні.

9. Виконання контракту.

Виконання контракту здійснюється на основі поставки базового активу за ввізрахунковою ціною, яка дорівнює ціні закриття останнього дня торгівлі ф'ючерсними контрактами.

10. Позначення контракту.

<валюта>/<місяць виконання> <рік виконання>.

Наприклад: DEM/гру 97 [108, с.26].

Враховуючи світову практику роботи провідних бірж з валютними ф'ючерсними контрактами, вважаємо за необхідне підвищити розмір одного лоту за всіма валютами до 50-1000 тисяч грошових одиниць у відповідній валюті. На наш погляд, це буде сприяти підвищенню рівня концентрації фінансових ресурсів та організації більш чіткої роботи валютної біржі.

Ф'ючерсом без поставки називається ф'ючерсний контракт, згідно з яким одна сторона зобов'язується у день виконання контракту виплатити другій стороні грошову суму в розмірі варіаційної маржі, що нарахована відносно

розрахункового її значення. Приклад такого контракту наведено нижче.

Ф'ючерсний контракт на долар США без поставки.

1. Загальні положення.

Положення цього розділу визначають умови торгівлі ф'ючерсним контрактом на курс долара США. Зобов'язання учасників ф'ючерсної торгівлі, передбачені цим розділом, вважаються прийнятими після здійснення угоди купівлі або продажу ф'ючерсного контракту на курс долара США в торговій системі УМВБ.

2. Предмет контракту.

Предметом контракту є курс долара США.

3. Обсяг контракту.

Обсяг контракту дорівнює 1000 (одній тисячі) доларів США.

4. Термін виконання.

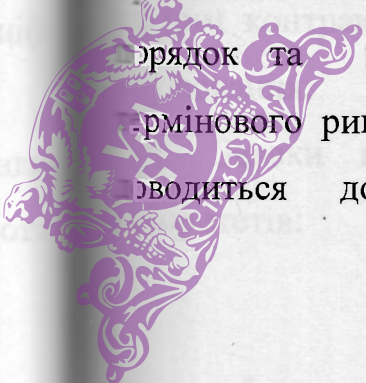
Найближчі дванадцять місяців.

5. День виконання контракту.

День розрахунків.

Ф'ючерсний контракт допускається до обігу в Секції термінового ринку після затвердження його Специфікації Біржовим Комітетом. Рішення Біржового Комітету про прийняття Специфікації доводиться до відома Членів Секції / трейдерів-ІТ загальним (письмовим) повідомленням не пізніше як за десять робочих днів до першого торгового дня за ф'ючерсним контрактом, що входить в обіг.

Дирекція Біржі може прийняти рішення про призупинення або припинення обігу в Секції контракту певного типу чи його певної серії. Час, порядок та мотив припинення обігу встановлюються Управлінням термінового ринку та Управлінням моніторингу та регулювання. Рішення доводиться до Членів Секції / трейдерів-ІТ загальним (письмовим)

State Higher Educational Institution "UKRAINE ACADEMY OF BANKING OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

повідомленням.

У разі припинення в Секції обігу контракту (певного типу чи його серії) учасники біржового ринку повинні здійснити закриття позицій за цим контрактом, якщо інше не визначено у відповідному рішенні Дирекції Біржі.

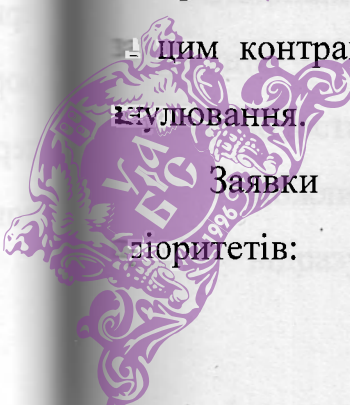
Заявка на участь у торгах (додаток З) може подаватися трейдером від імені Члена Секції та за його рахунок, а також від імені Члена Секції і за рахунок клієнта. Останній вид заявок називають клієнтськими заявками. Вони подаються за умови наявності відповідного клієнтського наказу - заявки-доручення (додаток Д).

При отриманні Членом Секції або його представником клієнтської заявки-доручення він повинен зареєструвати її з зазначенням точного часу та дати подачі заявки клієнтом. На основі заявок-доручень трейдер формує заявки для участі в торгах. Протягом торгової сесії клієнтські заявки мають подаватися трейдерами біржовому реєстратору в першу чергу. Виконання угод здійснюється за технологією безперервного подвійного аукціону.

Якщо подається заявка на закриття позицій, то вона автоматично допускається до торгів. Якщо подається заявка, що збільшує обсяг відкритих позицій, то вона повинна бути фінансово забезпечена згідно з вимогами Клірингового дому. В тому випадку, коли заявку подано над ліміт вільних коштів, то вона не допускається до торгів.

Кожна наступна однонаправлена заявка учасника біржового ринку анулює його попередню відповідну пропозицію. Тобто, якщо подається заявка на купівлю або продаж контракту певного типу та серії, то вона анулює попередню заявку учасника біржового ринку відповідно на купівлю або продаж цим контрактом. Для відміни пропозиції необхідно подати заявку на її анулювання.

Заявки включаються до реєстру заявок за наступною ієрархією пріоритетів:

- кращої ціни: заявки на продаж сортируються по зростанню ціни, на купівлю - по зниженню ціни;
- часу подання;
- кількості лотів.

В залежності від ціни всі заявки доцільно розподілити на наступні види:

1. Ринкова - розпорядження купити або продати визначену кількість термінового контракту за:

- кращою на даний час ціною на терміновому ринку;
- переважаючою ціною ринку.

Така заявка виконується якнайшвидше.

2. Лімітна - розпорядження купити не дорожче або продати не дешевше визначеної ціни.

3. Стоп-Заявка - купити по фіксованій ціні, коли ціна досягне, наприклад, 2,02, або продати по фіксованій ціні, коли ціна досягне, приміром, 2,00.

4. Стоп-Ліміт-Заявка - купити, коли ціна досягне 2,02, але не дорожче 2,04 або продати, коли ціна досягне 2,02, але не дешевше 2,00.

5. Заявка при Закритті - ринкова або Стоп-Заявка, яка виконується в останні 60 секунд торгів чи якнайпізніше.

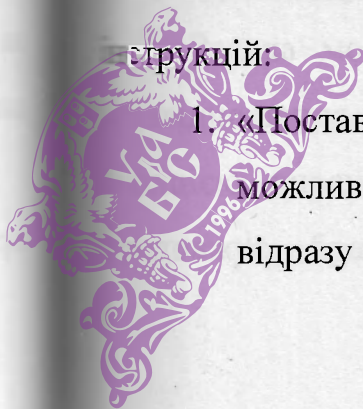
6. Комбіновані заявки:

- Спред-Заявка - одночасно продати і купити контракти, відкриваючи нові позиції з купівлі і продажу.
- Сдвіч-Заявка - те ж саме, що і спред, але з ліквідацією раніше відкритих позицій за купівлею чи продажем.

Виконання заявок здійснюється на умовах, що задані однією з наступних

струкцій:

1. «Поставити в чергу» - заявка задовольняється на торгах у максимально можливому обсязі. У разі, якщо вона не може бути задовільнена відразу і в повному обсязі, вона «стає в чергу» з обов'язковим

72
зазначенням ціни на суму невикористаного залишку термінового контракту.

2. «Зняти залишок»- заявка задовольняється на торгах у максимально можливому обсязі. У разі, якщо вона не може бути задовільнена відразу і в повному обсязі, невикористаний залишок знімається, тобто заявка не «ставиться в чергу».
3. «Відразу або не виконувати». У тому випадку, коли заявка не може бути задовільнена відразу і в повному обсязі, вона не виконується зовсім і не «ставиться в чергу».
4. «За однією ціною або відхилити». Якщо заявка не може бути задовільнена відразу, в повному обсязі та по одній ціні, вона зовсім не виконується і не «ставиться в чергу».

Підбір угоди необхідно здійснювати за принципом «вимоги купівлі проти типу продажу» - тип контракту, термін виконання, обсяг в лотах, ціна - за такими пріоритетами:

- пріоритету ціни - якщо ціна заявки на продаж не вища, ніж ціна заявки на купівлю (ціна угоди розраховується, як середнє значення) та меншій кількості лотів;
- пріоритету часу - при рівності заявлених цін виконуються заявки, що були подані раніше;
- пріоритету обсягу - при рівності вищеназваних умов у першу чергу виконуються заявки з найбільшим обсягом.

Невиконані заявки не переносяться на наступну торгову сесію, а ліквідується з реєстру заявок (анулюються).

Заявка може бути виконана в будь-якому обсязі в залежності від відношення попиту та пропозиції. Виконана частина заявки, що стала вищею, вноситься до Протоколу торгової сесії. Частина, що залишилася, продовжує брати участь у торговій сесії. При цьому для пріоритету часу

використовується первинний термін подання заявки.

Підібрана угода після підтвердження її контрагентами реєструється трейдером. Трейдер має право відмовитися від підтвердження угоди тільки в разі некоректної реєстрації заявки. За інших причин відмови від підтвердження угоди на трейдера накладаються санкції згідно з Дисциплінарними правилами.

Учасники біржового ринку сплачують обов'язковий біржовий збір, який використовується для фінансування поточних витрат Біржі на організацію та обслуговування торгів терміновими контрактами в Секції. Розмір біржового збору встановлюється Біржою та вказується в Специфікації відповідного термінового контракту і сплачується з кожної укладеної угоди.

Безпосередньо за проведення торгів у Секції термінового ринку Біржі відповідають маклер, біржовий наглядач та біржовий реєстратор.

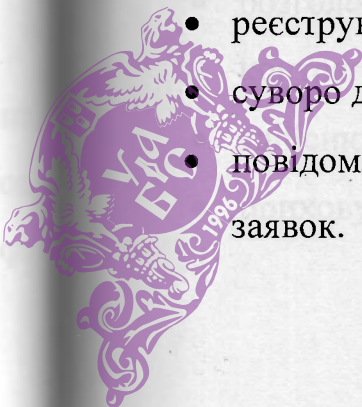
Права та обов'язки персоналу Біржі полягають у наступному.

Маклер (помічник маклера) повинен:

- вести торги згідно з Правилами проведення торгів;
- формувати інформаційні повідомлення за підбраною угодою з наступною її реєстрацією після підтвердження контрагентами;
- підтримувати порядок на торговельному майданчику;
- призупинять торги у випадках перевищення ліміту максимальної зміни ціни;
- протягом торгів оперативно вирішувати конфліктні ситуації, що пов'язані з реєстрацією заявок та укладанням угод;
- сповіщати про закінчення торгової сесії за кілька хвилин до її закінчення.

Біржовий реєстратор (помічник біржового реєстратора) зобов'язаний:

- реєструвати заявки;
- суворо дотримуватися посадових інструкцій;
- повідомляти біржового наглядача про випадки порушень при поданні заявок.

Біржовий наглядач повинен:

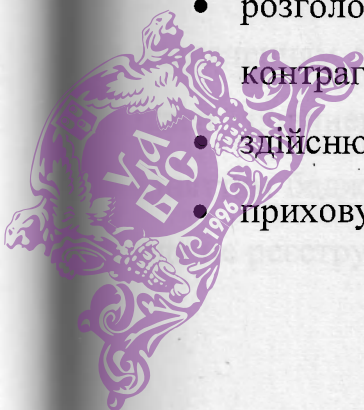
- контролювати дотримання учасниками торгів Правил проведення торгів;
- фіксувати всі факти порушення Правил проведення торгів та інших положень Біржі щодо прав та обов'язків учасників торгів з наступним поданням пропозицій до Арбітражного комітету щодо накладання штрафних санкцій або позбавлення права участі в торгах учасника, який порушив Правила проведення торгів.

Біржовому наглядачу та маклеру надаються повноваження по нагляду, обмеженню або призупиненню торгів. Проступками, внаслідок яких на учасника торгів чи Члена Секції можуть бути накладені дисциплінарні та штрафні санкції, є наступні:

- порушення правил чи розпоряджень Біржі відносно поведінки або комерційної діяльності Члена Секції, а також порушення будь-якої угоди з Біржою;
- неправдиві дані, надані службам Біржі;
- відсутність книг обліку зареєстрованих угод і наказів клієнтів;
- відмова в поданні облікових книг чи інших документів відповідним службам Біржі на їх вимогу;
- торгівля всупереч розпоряджень клієнтів;
- відмова від зареєстрованої угоди ;
- відсутність трейдера у залі торгів при наявності наданих заявок.

Правилами Біржі заборонено:

- розголошувати розпорядження клієнтів; торгувати проти або на боці контрагента;
- здійснювати торгівлю з самим собою;
- приховувати або притримувати від відкритого ринку наказ клієнта на

користь іншого клієнта чи контрагента;

- здійснювати торгівлю на свій рахунок (за ціною ринку чи запрошеною клієнтом ціною) до виконання розпорядження клієнта;
- відмовляти трейдеру у вимогах щодо перевірки в біржового реєстратора чи маклера ціни укладеної угоди;
- використовувати чужий бедж.

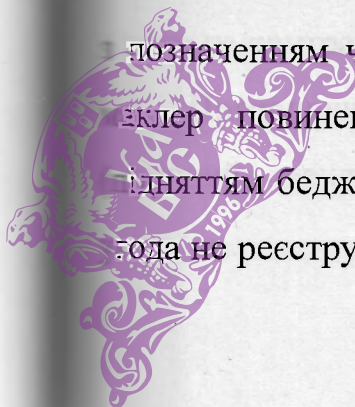
Біржа не відповідає за збиток, нанесений клієнту Членом Секції або його трейдером у разі помилки чи неправильного виконання клієнтського розпорядження. Такі питання контрагенти повинні врегульовувати між собою згідно чинного законодавства через Арбітражний комітет.

За серйозні порушення Управління моніторингу та регулювання може вилучити документоване звинувачення проти Члена Секції чи його представника і передати справу для догляду в Арбітражний Комітет.

В обов'язки учасника біржового ринку входить забезпечення наявності на його кліринговому рахунку необхідної суми грошових коштів згідно з вимогами Клірингового дому. У випадку, якщо це співвідношення не збережене, учасник біржового ринку до торгів не допускається і стосовно нього Біржою та Кліринговим домом застосовуються відповідні заходи.

Згідно з регламентом торгів торгова сесія відкривається маклером, який оголошує тип ф'ючерсного контракту, серію, котирувальну ціну попередньої торгової сесії, ціну відкриття поточної торгової сесії, тривалість торгової сесії, а також мінімальне та максимальне (крок ціни) відхилення ціни ф'ючерсного контракту для цієї сесії, тобто ліміт зміни ціни.

Учасник торгів подає заявку біржовому реєстратору, який реєструє її за позначенням часу подання заявки учасником торгів. У разі фіксації угоди маклер повинен її оголосити. При підтвердженні угоди контрагентами (відняттям беджів) маклер реєструє укладену угоду. В протилежному випадку угода не реєструється, і заявка сторони, яка відмовилася, вилучається з реєстру

ВІСНИК.

Учасник біржового ринку не має права відмовитися від зареєстрованої на його ім'я угоди. Інакше на нього будуть накладені відповідні дисциплінарні санкції відповідно до Дисциплінарних правил.

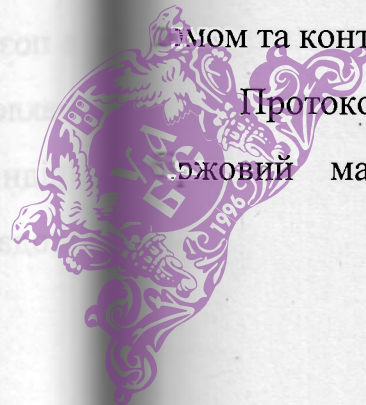
При знятті пропозиції учасник торгів повинен подати біржовому регістратору заявку з поміткою «анулювати».

Дійсні заявки та остання зареєстрована угода відображаються на табло. Для інформування учасників торгів щодо поточного попиту та пропозиції, а також тенденції руху ціни заявки відображаються за пріоритетами ціни, часу подання та обсягу. Якщо існують більш вигідні пропозиції, продавці та покупці мають право повідомити про це. В тому випадку, коли покупці підвищують ціну, кожен з продавців може прийняти найбільш вигідну пропозицію на купівлю. Якщо продавці знижують ціну, кожен з покупців може прийняти найбільш вигідну пропозицію на продаж. Після оголошення маклера угоди закінчення торгової сесії прийом заявок закінчується. Загальна схема організації роботи з валютними ф'ючерсами наведена на рис. 2.

Після закінчення торгової сесії учасник торгів повинен ознайомитися з випискою з протоколу торгової сесії за укладеними ним угодами та підписати її (податок И). Виписка оформляється в двох екземплярах, один із яких зберігається в Управлінні термінового ринку протягом трьох років, а другий передається учаснику торгів.

З моменту занесення угоди до Протоколу торгової сесії принципалом погоді виступає Кліринговий дім: контракт між учасником-покупцем і учасником-продавцем замінюється на контракт між покупцем і Кліринговим домом та контракт між продавцем і Кліринговим домом.

Протоколи торгових сесій і виписки з них від імені Біржі підписує головний маклер, який несе повну відповідальність за їх зміст. Протоколи

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

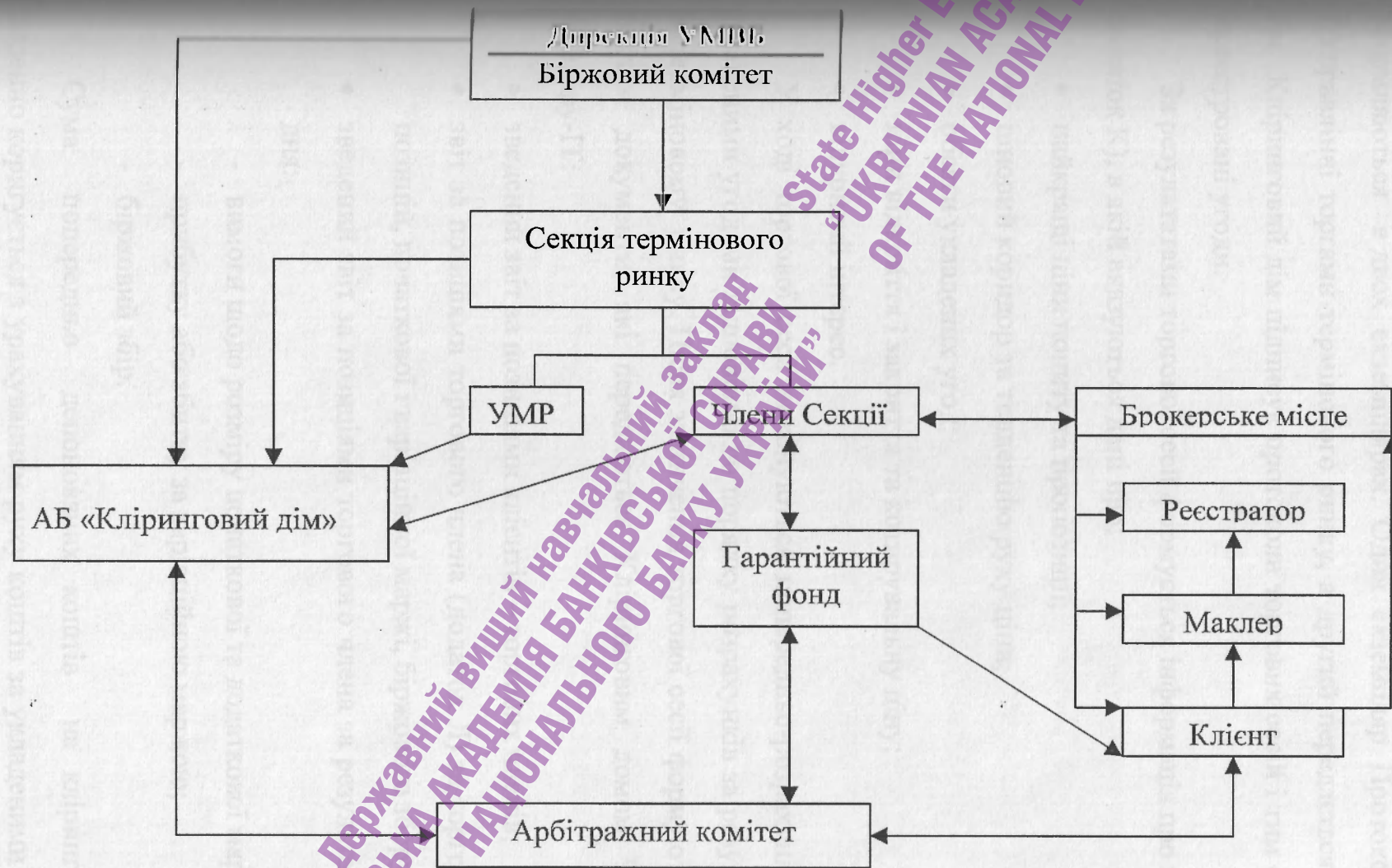

Рис. 2. Схема організації роботи з валютними ф'ючерсами на УММБ.

формляються в двох екземплярах. Один екземпляр Протоколу зберігається в Управлінні торгами термінового ринку, а другий передається в Кліринговий дім. Кліринговий дім підписує протоколи торгових сесій і тим самим акцептує зареєстровані угоди.

За результатами торгової сесії формується інформація про підсумки торгів (додаток К), в якій вказуються дані про:

- найкращі ціни попиту та пропозиції;
- ціновий коридор та тенденцію руху ціни;
- обсяги укладених угод;
- ціни відкриття і закриття та котирувальну ціну;
- відкритий інтерес.

У ході торгової сесії виконуються попередньо-розрахункові операції за укладеними угодами відповідно до порядку розрахунків за результатами торгів терміновому ринку. Після закінчення торгової сесії формуються наступні за зметом документи, які передаються Кліринговим домом Члену Секції / трейдеру-ІТ:

- зведений звіт за позиціями клієнтів – торгових членів;
- звіт за позиціями торгового члена (додаток Л) за торгівлю сесію (обсяг позицій, початкової і варіаційної маржі, біржового збору);
- зведений звіт за позиціями торгового члена за результатами торгового дня:
  - вимоги щодо розміру початкової та додаткової маржі;
  - прибутку або збитку за варіаційною маржою;
  - біржовий збір.

Сума попередньо депонованих коштів на клірингових рахунках щоденно коригується з урахуванням руху коштів за укладеними Членом Секції/трейдером-ІТ угодами, прибутків та збитків, що виникають у разі виконання контрактів або коливання котировок.

Остаточне рішення щодо зобов'язань Членів Секції / трейдерів-ІТ вимається Кліринговим домом за підсумками торгового дня та результатами клірингу і формуванням відповідних фінансових звітів (задаток М).

Вирішення питань, пов'язаних з порядком розрахунку та встановлення котирувальної ціни, цін відкриття, закриття та розрахункової ціни, належить до повноважень Управління моніторингу та регулювання.

Ціною відкриття торгової сесії вважається ціна першої укладеної угоди котирувальна ціна попередньої торгової сесії (якщо не було укладено угод). У тому випадку, коли з часу закінчення останніх торгів у Секції термінового ринку на ринку базового активу (валютного, фондового) відбулося значне зривання цін, Управління моніторингу і регулювання за розпорядженням Дирекції Біржі може самостійно визначити ціну відкриття.

Протягом торгової сесії безперервно розраховується поточна котирувальна ціна, показник якої округляється до значення, що кратне кроку ціни. Котирувальна ціна на кінець торгової сесії за даним типом та серією ф'ючерсного контракту є ціною закриття, відносно якої і відбувається розрахунок варіаційної маржі за відкритими позиціями.

Якщо в ході торгової сесії не було укладено жодної угоди, котирувальною ціною даної торгової сесії вважається ціна відкриття цієї сесії. Якщо котирувальна ціна торгової сесії не може бути визначена в порядку, встановленому вище, торги на цей день оголошуються такими, що не відбулися, і котирувальною ціною даної торгової сесії вважається котирувальна ціна попередньої торгової сесії.

Ціна закриття, яка склалася в останній торговий день обігу відповідного ф'ючерсного контракту, є розрахунковою ціною, за якою ліквідуються контрольні позиції учасників біржового ринку згідно зі специфікацією даного контракту.

Ціни протягом однієї торгової сесії не можуть відрізнятись від рувальної ціни попередньої сесії більше, ніж на встановлений ліміт зміни

У випадку, якщо зміна ринкової ситуації призводить до неможливості проведення торгів, за рішенням Дирекції Біржі змінюються ліміти зміни ціни ж Кліринговий дім встановлює спеціальний маржовий внесок дня. Потім єнюється кліринг з видачею його результатів учасникам біржового ринку. торгів переноситься на інший, встановлений Дирекцією Біржі (за згодою нингового дому) проміжок часу, що дає змогу учасникам біржового ринку йомитися з результатами і здійснити довнесення додаткової маржі в мірі, необхідному для підтримки відкритих позицій.

У випадку різкого коливання курсу на відповідному ринку базового ву, через що на терміновому ринку не можуть виконуватися угоди протягом вох торгових днів і реєструватися спотові угоди, незважаючи на коректировку рахункових цін, Дирекція Біржі має право прийняти рішення про перерву в веденні торгів на строк до трьох днів. При необхідності строк перерви може ти продовжений з урахуванням ситуації на ринку.

При оголошенні перерви в торгах:

- встановлюється ціна закриття;
- виконується кліринг;
- від учасників біржового ринку, в яких склалася заборгованість, вимагається протягом двох днів здійснити довнесення відповідних сум коштів;
- призупиняється видача учасникам вільних коштів.

У результаті укладення угод купівлі чи продажу контрактів у учасника жового ринку відкриваються позиції. Кліринговий Дім веде облік угод, нцій та фінансових зобов'язань Члена Секції / трейдера-ІТ відповідно до о категорії членства в Кліринговому домі та відстежує контракти, за якими

Зближається строк виконання з висуванням відповідних додаткових фінансових вимог до Члена Секції / трейдера-ІТ. Окрім того, кожен Член Секції повинен самостійно вести облік руху коштів, позицій і угод у розрізі своїх клієнтів.

Член Секції / трейдер-ІТ має право відкривати позиції в межах лімітів - встановленого залишку депонованих коштів з урахуванням вимог щодо мінімального рівня його клірингового рахунку, встановлених для нього Кліринговим Домом.

У випадку закриття позицій сума маржі (початкової та варіаційної), що здійснюється, вважається вільними коштами і може використовуватися учасником біржового ринку для відкриття нових позицій.

Закриття позиції означає припинення в учасника біржового ринку повноти відповідних прав та обов'язків. Закриття позиції здійснюється в разі:

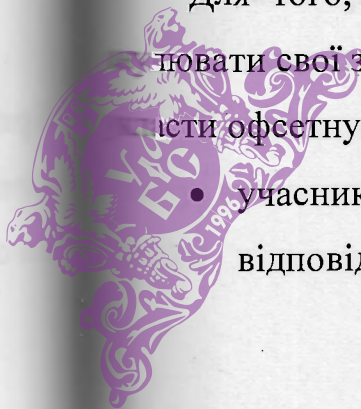
- виконання контракту;
- укладення офсетних угод за контрактом, коли відкрита позиція за цим контрактом дорівнюватиме нулю;
- при виникненні обставин непереборної сили або інших надзвичайних ситуацій на терміновому ринку Біржі.

Примусова ліквідація позицій Члена Секції / трейдером-ІТ може бути здійснена Кліринговим домом у випадках:

- при порушенні Членом Секції / трейдером-ІТ встановлених для нього лімітів;
- при настанні неспроможності Члена Секції / трейдера-ІТ.

Для того, щоб ліквідувати (закрити) відкриту позицію та, відповідно, повністю виконати свої зобов'язання за укладеною угодою учасник біржового ринку має укласти офсетну угоду:

- учасник – продавець за наявності короткої позиції повинен купити відповідну кількість контрактів з тим самим типом та серією;

- учасник торгів – покупець за наявності довгої позиції повинен продати відповідну купівлі кількість контрактів з тим самим типом та серією.

В тому випадку, коли терміновий контракт згідно зі Специфікацією укладається з поставкою базового активу, Член Секції / трейдер-ІТ, який не виконував свою відкриту позицію до закінчення дня виконання за контрактом, зобов'язаний виконати поставку (продаж) базового активу за контрактом.

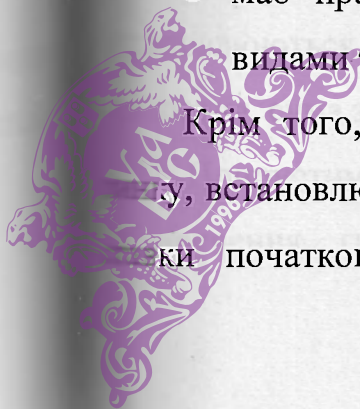
Виконання за кожним терміновим контрактом здійснюється в день закінчення, вказаний у Специфікації термінового контракту, відповідно до способу виконання контракту і в порядку, встановленому Кліринговим домом:

- якщо укладено ф'ючерсний контракт з поставкою базового активу, то його виконання здійснюється у формі розрахунку з Кліринговим домом по виплаті (одержанню) повної суми базового активу, обумовленої в контракті;
- якщо укладено ф'ючерсний контракт без поставки базового активу, то його виконання здійснюється у формі остаточного розрахунку з Кліринговим домом за варіаційною маржею.

Для обмеження ризиків Членів Секції, Біржі та Клірингового дому, а також з метою підтримки на терміновому ринку добросовісної конкуренції Біржа вживає наступні заходи:

- встановлює ліміти зміни ціни та ліміт загальної кількості позицій;
- має право призупинити участь окремих Членів Секції / трейдерів-ІТ у торгах у разі порушення ними Правил проведення торгів та інших нормативних положень Біржі;
- має право призупинити або припинити торги за всіма чи окремими видами термінових контрактів.

Крім того, Кліринговий дім також вживає заходи щодо регулювання торгів, встановлюючи згідно з відповідними положеннями Клірингового дому ліміти початкової маржі та припустимий мінімум залишків коштів на

клірингових рахунках.

Ліміти зміни ціни та ставки початкової маржі вказуються в Умовах торгів порядку, передбаченому Положеннями про гарантійний фонд АБ «Кліринговий дім». Ліміт зміни ціни встановлюється окремо по кожній серії термінового контракту з метою обмеження зміни цін на час торговельної сесії і вказується у відповідній Специфікації.

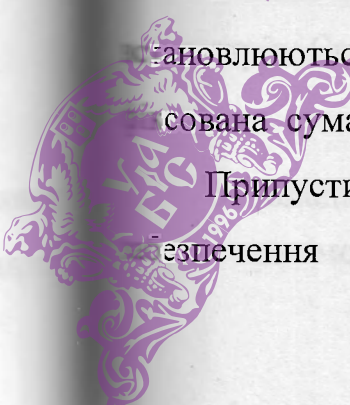
Під лімітом мінімальної зміни ціни розуміють мінімальний крок її зміни, встановлюється (розмір пункту). Під лімітом максимальним зміни ціни розуміють максимально допустиме її коливання протягом торгової сесії, тобто, якщо протягом торгової сесії поточна ціна зросла або знизилася більш як на встановлений ліміт порівняно з ціною попереднього закриття, торги можуть бути призупинені маклером.

Значення лімітів зміни цін розраховується щоденно УМР залежно від ситуації на ринку. Інформація про зміни лімітів ціни за всіма представленими в торговельний торговий день контрактами доводиться до відома учасників торгів не пізніше, ніж за годину до початку торгів.

Ліміт загальної кількості позицій, який ще називають лімітом на експозицію ринку, обмежує частку відкритих позицій за кожним типом і серією термінових контрактів Члена Секції / трейдера-ІТ. Дія цього ліміту встановлюється на Члена Секції / трейдера-ІТ тоді, коли кількість позицій, відкритих ним по серії термінового контракту на одному з його торговельних пунктів, перевищує визначену кількість, встановлену Специфікацією відповідного термінового контракту.

Ставки початкової маржі згідно зі Специфікацією розраховуються і встановлюються Кліринговим домом для кожного типу та серії контрактів як встановлена сума за один контракт.

Припустимий мінімум клірингового рахунку використовується з метою забезпечення гарантій виконання зобов'язань за відкритими позиціями і у

вартості початкової маржі блокується на кліринговому рахунку учасника первинного ринку.

Рішення щодо процедури розрахунку та вимог до Члена Секції/трейдера-ІТ за маржою приймається Кліринговим домом і викладається відповідно його положенні про порядок розрахунків за результатами торгів на терміновому ринку Біржі.

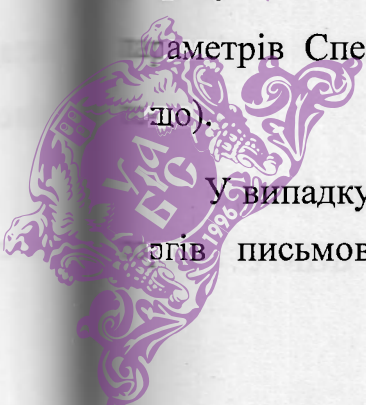
Варіаційна маржа розраховується у випадку розбіжності цін контрактів з управальною ціною торгової сесії (ціною закриття). Кліринговий дім має право приймати рішення про нарахування додаткової (до початкової) маржі, наприклад, у випадку наближення строку виконання за відповідною серією термінового контракту.

В разі значного коливання цін на ринку Кліринговий дім має право вимагати від Членів Секції / трейдерів-ІТ внесення спеціального маржового внеску дня (додаткової маржі). Крім того, Кліринговий дім має право становити перелік операцій, за якими може нараховуватися додаткова маржа.

Якщо виникають обставини, які підривають або можуть підірвати нормальне функціонування ринку, а саме: обставини непереборної сили; технічний збій; неспроможність одного або кількох Членів Секції / трейдерів Біржі, то на Біржі може виникнути надзвичайна ситуація.

Якщо на ринках Біржі виникають обставини непереборної сили або інші обставини, що означають надзвичайну ситуацію, то Дирекція Біржі має право приймати рішення про закриття позицій всіх Членів Секції / трейдерів-ІТ за розрахунковою ціною попереднього торгового дня, а також про зміни деяких параметрів Специфікацій термінових контрактів (способу виконання, лімітів тощо).

У випадку призупинення торгів із-за технічних причин, про що учасники Біржі письмово сповіщаються протягом 30 хвилин з моменту призупинення

в. розклад торгів на цей день зміщується на тривалість зупинки. Торги звужуються після ліквідації наслідків збою без анулювання поданих і отриманих заявок і угод.

У разі серйозного технічного збою, який неможливо оперативно усунути, торги в Секції припиняються або переносяться. У цьому випадку невиконані заявки анулюються, як незадовільнені в ході торгової сесії. Заявки, що були зареєстровані до технічного збою, визнаються дійсними та враховуються в кліринг, який проводиться після закінчення поточного торгового сесії.

У разі виникнення ситуації неспроможності Члена Секції / трейдера-ІТ

має:

- припиняє допуск його до здійснення угод у Секції;
- має право продати на аукціоні його брокерське місце;
- доводить факт неспроможності до відома всіх Членів Секції / трейдерів-ІТ загальним повідомленням.

Кліринговий дім також вживає відповідні заходи, в тому числі здійснює примусову ліквідацію позицій неспроможного члена Секції / трейдера-ІТ.

Якщо неспроможність стосується не всіх клієнтів неспроможного Члена Секції / трейдера-ІТ, то Членів Секції, які перебувають у нього на розрахунковому обслуговуванні, то протягом встановленого Кліринговим домом часу та порядку можуть перейти на розрахункове обслуговування до іншого уповноваженого клірингового члена.

На наш погляд, наведена схема організації торгівлі валютними біржовими контрактами є достатньо виваженою і дозволяє забезпечити безпеку та стабільне функціонування термінового валютного ринку.

2.3. Особливості системи розрахунків та діяльності Клірингового дому.

Організація розрахунків за результатами торгів у Секції термінового ринку УМВБ регламентується «Порядком проведення розрахунків за

результатами торгів на Секції термінового ринку Української міжбанківської біржі» [94, 96].

Відповідно до рішення Біржового Комітету функції клірингової організації УМВБ покладені на Акціонерний банк «Кліринговий Дім» (Кліринговий дім), який є гарантом виконання укладених на УМВБ угод і здійснює відповідні розрахунки між учасниками торгів.

Порядок здійснення розрахунків є обов'язковим для всіх членів Клірингового дому. Зміни та доповнення до Порядку можуть бути внесені за ініціативою Спостережної ради та Правління АБ «Кліринговий Дім», Біржового Комітету та Дирекції УМВБ, Комітету по членству в Кліринговому домі та методології розрахунків на торгах УМВБ (Комітет по членству) і підлягають затвердженню Спостережною радою АБ «Кліринговий Дім».

Зміни та доповнення до Порядку набувають чинності через 2 тижні після затвердження. Кліринговий дім повідомляє всіх своїх членів у тижневий термін після затвердження змін та доповнень до Порядку в письмовій формі.

Учасниками розрахунків є Кліринговий дім та члени Клірингового дому. Кліринговий дім - Акціонерний банк «Кліринговий Дім», який на договірних умовах з УМВБ виконує функцію Клірингового дому та здійснює розрахунки за всіма угодами, укладеними на УМВБ.

Член Клірингового дому - установа, яка прийнята до членів Клірингового дому згідно з Положенням про членство в Кліринговому домі, є дійсним членом хоча б однієї з торгових секцій УМВБ та дотримується встановленого порядку взаєморозрахунків.

Кліринговий дім має три категорії клірингових членів: 1) Генеральний; 2) Прямий та 3) Індивідуальний члени Клірингового дому. Віднесення Члена Клірингового Дому до тієї чи іншої категорії або зміна категорії здійснюється Комітетом по членству.

Для здійснення розрахунків за результатами торгів на секції термінового

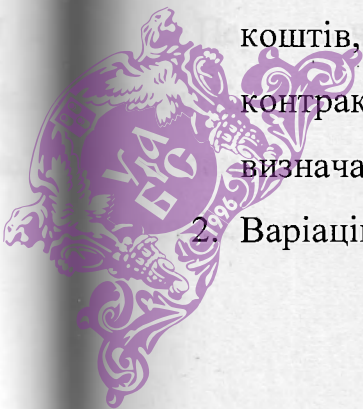
Кліринговий дім відкриває своїм членам, які є дійсними членами секції
торгового ринку УМВБ, відповідні клірингові рахунки, за якими ведеться
облік зобов'язань Клірингового дому, що виникли в зв'язку з наданням ним
послуг виконання укладених Членами Клірингового Дому угод, та маржових
операцій Членів Клірингового Дому, які забезпечують їх зобов'язання за
вказаними угодами перед Кліринговим домом.

Банківські установи (Генеральні та Прямі Члени Клірингового Дому)
використовують для розрахунків як клірингові свої кореспондентські рахунки
ЛОРО, облік яких ведеться в Кліринговому домі на балансових рахунках
156, 157 - для операцій у гривнях та на балансових рахунках 156, 157 - для
операцій в іноземних валютах. Небанківські установи (Прямі та Індивідуальні
Члени Клірингового Дому) використовують як клірингові свої поточні рахунки,
за якими ведеться Кліринговим домом відповідно до вимог НБУ.

Кореспондентські рахунки банківським установам відкриваються на
підставі Угоди про встановлення кореспондентських відносин з Кліринговим
домом, а поточні рахунки небанківським установам - на підставі Угоди про
рахунково-касове обслуговування. В цих Угодах передбачено право
Клірингового дому на самостійне списання (за результатами біржових торгів)
коштів з відповідних рахунків Членів Клірингового Дому у Кліринговому домі.

При здійсненні розрахунків за угодами, укладеними на терміновому
ринку, Кліринговий дім повинен вимагати від Членів Клірингового Дому
оплатити наступні внески та платежі:

1. Початкова маржа. Це попередньо депонована на кліринговому
рахунку Членів Клірингового Дому у Кліринговому домі сума
коштів, які використовуються для покриття коливання ціни кожного
контракту протягом торгового дня. Сума початкової маржі
визначається Комітетом по членству УМВБ.
2. Варіаційна маржа - кошти, що підлягають нарахуванню або списанню

за кліринговим рахунком Членів Клірингового Дому відповідно до зміни ціни на кінець торгового дня. Сума варіаційної маржі визначається на основі клірингових розрахунків за позиціями Членів Клірингового Дому.

3. Додаткова маржа - кошти, які додатково вносяться Членами Клірингового Дому на свій кліринговий рахунок у випадку значних коливань цін на ринку, інших надзвичайних подій та для забезпечення виконання зобов'язань Членів Клірингового Дому за контрактами з поставкою базового активу. Розмір додаткової маржі визначається Комітетом по членству.
4. Внесок до Гарантійного фонду - кошти, внесені Членами Клірингового Дому згідно з Положенням про членство та Положенням про Гарантійний фонд Членів Клірингового Дому на підставі та в розмірах, що обумовлені загальними вимогами членства в Кліринговому домі.
5. Біржова комісія - комісійна винагорода УМВБ, яка стягується з учасників торгів за організацію та проведення торгових сесій при укладенні відповідних угод. Розмір біржової комісії визначається Біржовим Комітетом УМВБ.
6. Кліринговий збір - оплата послуг по веденню клірингових рахунків, наданню гарантій та проведенню розрахунків між Членами Клірингового Дому за укладеними терміновими угодами. Сума клірингового збору визначається Спостережною радою АБ «Кліринговий Дім».

Перед початком торгів Кліринговий дім повинен вимагати від кожного члена Клірингового Дому в повному обсязі здійснити фінансове забезпечення їх раніше відкритих позицій, як на свій рахунок, так і на рахунок своїх клієнтів, відповідними внесками початкової маржі, встановленими у

специфікаціях відповідних ф'ючерсних контрактів, на свої клірингові рахунки в Кліринговому домі.

Клієнтами Члена Клірингового Дому вважаються дійсні торгові члени УМВБ, а також інші юридичні особи, грошові та позиційні рахунки яких зокрема в аналітичному обліку в торгово-кліринговій системі секції термінового ринку УМВБ і які врегульовують свої взаємовідносини з Членом Клірингового Дому відповідними договорами.

Члени Клірингового дому також повинні фінансово забезпечити позиції, які можуть бути збільшені або відкриті додатково в ході торгової сесії, відповідними внесками початкової маржі на свої клірингові рахунки в Кліринговому домі, якщо вартість цих позицій перевищує чистий ліміт. Комітет по членству за поданням Правління Клірингового дому встановлює та на регулярній основі переглядає чистий ліміт позицій для кожного Члена Клірингового Дому.

Чистий ліміт позицій - це виражена у гривнях вартість контрактів, які можуть бути відкриті Членом Клірингового Дому в ході торгової сесії без попередньо депонованої початкової маржі, незалежно від терміну та базового активу ф'ючерсного контракту. Позиції, відкриті під чистий ліміт Члена Клірингового Дому, не можуть переходити на наступний день торгів без обов'язкового фінансового забезпечення з боку Члена Клірингового Дому початковою маржею у встановленому порядку.

Комітет по членству за поданням Правління Клірингового дому повинен встановлювати та на регулярній основі переглядати загальний ліміт позицій для кожного Члена Клірингового Дому.

Загальний ліміт позицій - це максимальна сума термінових зобов'язань за відкритими позиціями перед Кліринговим домом, що встановлюється в гривневому еквіваленті загального обсягу відкритих Членом Клірингового Дому позицій незалежно від терміну виконання та базового активу ф'ючерсного

контракту.

Чистий та загальний ліміти за розмірами позицій, які можуть бути відкриті Членами Клірингового Дому в ході торгів, необхідно визначити на базі рейтингових показників кожного Члена Клірингового Дому та розміру його внеску до Гарантійного Фонду.

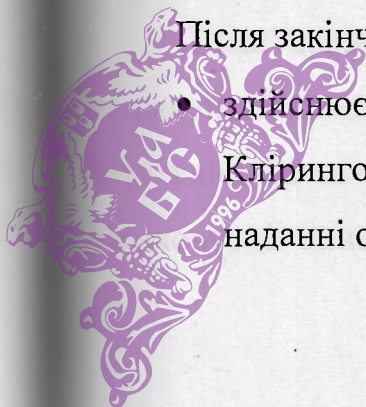
Перед початком торгів Кліринговий дім надає Біржі інформацію про загальні обсяги задепонованих маржових внесків кожного Члена Клірингового Дому. В свою чергу Члени Клірингового Дому зобов'язані відокремити власні маржові внески від внесків своїх клієнтів, якщо позиції вже відкриті або будуть відкриті на рахунок клієнтів, та відокремити власні чистий та загальний ліміти позицій від клієнтських, якщо вони надали клієнтам такі ліміти в межах лімітів, встановлених для них Кліринговим домом.

Зазначене відокремлення повинно здійснюватися акредитованими представниками Членів Клірингового Дому на Біржі, які оформляють право акредитації шляхом подачі акредитаційної картки (додаток Н). Перед початком торгів акредитовані представники розподіляють маржові внески в розрізі своїх клієнтів, виходячи із власного загального обсягу задепонованої початкової маржі та лімітів позицій шляхом подання Уповноваженому представнику Клірингового дому на Біржі зведеного реєстру (додаток П).

Маклер Біржі через торговельну систему УМВБ порівнює стан передніх і додаткових заявок учасників торгів та здійснює контроль їх відповідності фінансовому забезпеченню з боку Членів Клірингового Дому. У випадку невідповідності маклер Біржі вимагає від учасників торгів приведення своїх заявок у відповідність до обсягів фінансового забезпечення.

Після закінчення торгів Кліринговий дім:

- здійснює процедуру новації укладених угод, яка полягає у прийнятті Кліринговим домом прав та зобов'язань за укладеними угодами і наданні обом сторонам гарантій виконання термінового контракту;

- направляє Членам Клірингового Дому, які стали його контрагентами за результатом торгової сесії, клірингові звіти (зведений та в розрізі його клієнтів), що містять наступну інформацію:
  - перелік укладених угод та котирувальна ціна базового активу;
  - нето-зобов'язання за початковою або додатковою маржею та прибутки (збитки) за варіаційною маржею;
  - суми комісій та клірингових зборів, сплачені на користь Клірингового дому та УМВБ;
  - залишки коштів на торговельних (де ведеться облік грошових сум) та позиційних (де ведеться облік відкритих позицій за тим чи іншим ф'ючерсним контрактом) рахунках (додаток Р).

Члени Клірингового Дому зобов'язані підтримувати розмір своїх маржових внесків у встановленому для кожного виду активів обсязі протягом усього часу існування їх зобов'язань за укладеними терміновими угодами, а також фінансово забезпечити поставку базового активу, якщо це передбачено контрактом, або здійснити відповідні взаєморозрахунки.

У випадку невиконання Членом Клірингового Дому своїх зобов'язань щодо фінансового забезпечення укладених угод (недотримання вимоги підтримки певних обсягів маржових внесків, непоставка базового активу або інші випадки фінансової неспроможності) Кліринговий дім здійснює примусове закриття його позицій.

День остаточного розрахунку за ф'ючерсним контрактом у зв'язку з закінченням його терміну називається днем T , а останній торговий день – днем $T-1$.

Після закінчення торгової сесії Кліринговий дім здійснює сумарний розрахунок вимог і зобов'язань кожного Члена Клірингового Дому та окремо його клієнтів за початковою маржею, а також відповідно котирувальній ціні зраховує і списує варіаційну маржу, списує біржову комісію на рахунок

92
ДВБ, а кліринговий збір - на свій рахунок і подає Члену Клірингового Дому відповідний кліринговий звіт.

Чистий ліміт позицій, встановлений для кожного Члена Клірингового Дому, може бути використаний ним протягом будь-якої торгової сесії з дня випуску в обіг ф'ючерсного контракту за винятком дня T-1. Кошти, вільні від заставних, а також вивільнені в результаті закінчення терміну дії ф'ючерсного контракту і виконання зобов'язань за ним перераховуються Кліринговим домом на кореспондентський (поточний) рахунок Члена Клірингового Дому до наступного торгового дня.

Розрахунки за терміновими контрактами з поставкою базового активу в день виконання зобов'язань (T) здійснюються за розрахунковою ціною.

Розрахунки за терміновими контрактами без поставки базового активу в день виконання зобов'язань здійснюються за розрахунковою ціною, яка вказана в специфікації контракту. У тому випадку, коли в день T торгівля певним ф'ючерсним контрактом не відбувається, то на початок останнього торгового дня (день T-1) за таким контрактом Член Клірингового Дому з метою забезпечення дводенного обсягу коливання ціни за всіма відкритими позиціями повинен забезпечити на своїх рахунках у Кліринговому домі кошти в розмірі, що дорівнює подвійній сумі початкової маржі.

В день T Кліринговий дім здійснює взаємозалік позицій Членів Клірингового Дому і їх клієнтів, а також остаточні розрахунки за варіаційною маржею, яка визначається як різниця між розрахунковою ціною на день T та фіктивним курсом на день T-1.

До терміну, визначеного Комітетом по членству, Член Клірингового Дому повинен внести додаткові маржові внески за всіма відкритими позиціями ф'ючерсного контракту для забезпечення зобов'язань щодо поставки базового активу, або укласти офсетну угоду, яка б повністю закривала його позицію за цим контрактом. Розмір додаткових маржових внесків встановлюється

Комітетом по членству та регулюється Правлінням Клірингового дому в залежності від ситуації на відповідних терміновому та спот-ринках і може вимагати 100-відсоткового забезпечення на день T-1.

У випадку невиконання Членом Клірингового Дому вимог щодо забезпечення необхідного рівня маржових внесків за відкритими позиціями протягом поточного операційного дня Кліринговий дім наступного дня вдається до процедури примусового закриття позицій.

Якщо Член Клірингового Дому в день T не в змозі здійснити поставку відповідної кількості базового активу, то Кліринговий дім самостійно виконує з цього ці зобов'язання та покриває можливі збитки за рахунок його додаткової маржі. Додаткова маржа вноситься в наступних випадках:

- 1) перебільшення у ході торгів ліміту максимальної зміни ціни, встановленого в специфікації відповідного ф'ючерсного контракту;
- 2) погіршення фінансового стану, підвищення платіжного ризику або зниження рейтингових показників Члена Клірингового Дому;
- 3) наближення терміну виконання зобов'язань щодо поставки базового активу або інших надзвичайних ситуацій на ринку.

У випадку різкого коливання цін на певні ф'ючерсні контракти протягом торгової сесії, коли зміна ціни перевищує встановлену норму початкової маржі для цих контрактів, Кліринговий дім вимагає припинення торгів і пропонує Членам Клірингового Дому, які мають відкриті позиції за цими контрактами, внести додаткові маржові внески в розмірі, попередньо встановленому для такого випадку Комітетом по членству. Члени Клірингового Дому, клієнти яких мають відкриті позиції за цими контрактами, повинні проінформувати про це клієнтів і забезпечити сплату відповідних маржових внесків. Торги за таким контрактами переносяться на наступну торгову сесію. Додаткові маржові внески мають бути сплачені Членами Клірингового Дому за дві години до наступної торгової сесії. У випадку несплати додаткових маржових внесків

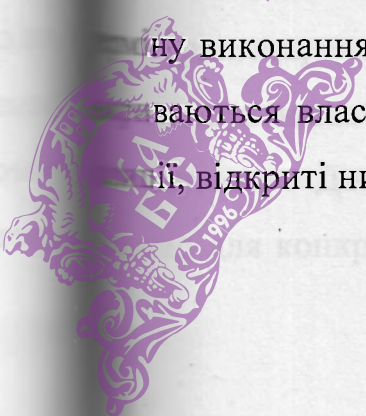

оговий дім на наступній торговій сесії вдається до процедури примусового закриття позицій таких Членів Клірингового Дому.

Встановлення загального ліміту відкритих позицій за ф'ючерсними контрактами учасникам торгів є переважним правом УМВБ щодо її заходів щодо монополізації ринку. У випадку перевищення клієнтами Члена Клірингового Дому встановленого Біржою загального ліміту Кліринговий дім зобов'язує гарантувати виконання таким Членом Клірингового Дому нових зобов'язань, які можуть спричинити збільшення відкритих позицій, а заявки на укладення угод, що зменшують відкриті позиції, приймаються для участі в торгах.

При невиконанні Членом Клірингового Дому своїх зобов'язань щодо забезпечення обсягів маржових внесків за укладеними ф'ючерсними контрактами у визначені терміни, такий Член Клірингового Дому вважається неспроможним, а Кліринговий дім подає Дирекції Біржі інформацію про наявність заставних коштів на його рахунках, припиняє гарантувати угоди (як власний рахунок так і на рахунок клієнтів) та здійснює примусове закриття незабезпечених позицій.

У випадку примусового закриття позицій Кліринговий дім ліквідує незабезпечені відповідними маржовими внесками позиції Члена Клірингового Дому на першій торговій сесії після виявлення факту невиконання Членом Клірингового Дому та його клієнтами викладених у кліринговому звіті маржових вимог шляхом укладення офсетних угод методом аукціону (тобто збільшення (збільшення) ціни заявки доти, доки не буде укладена угода із торговельно-фінансовим учасником торгів). Позиції закриваються, починаючи з найближчого до виконання та далі послідовно сесіям торгів. При цьому в першу чергу закриваються власні позиції, відкриті Членом Клірингового Дому, а в другу - позиції, відкриті ним на рахунок своїх клієнтів.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Усі витрати на здійснення примусового закриття позицій або виконання зобов'язань щодо поставки базового активу повинні сплачуватися Членом Клірингового Дому за рахунок заставних коштів (або коштів клієнтів) на його рахунок у Кліринговому домі, а у випадку недостачі цих коштів - за рахунок грошей Члена Клірингового Дому до Гарантійного фонду та його членського внеску в Кліринговий дім. Відповідальність за примусово закриті позиції та витрати несе Член Клірингового Дому, в якого ці клієнти були на момент угодування.

Якщо Член Клірингового Дому систематично (більше трьох разів) не виконує зобов'язання щодо забезпечення маржових внесків або поставки базового активу, то Кліринговий дім здійснює примусове закриття його позицій та має право порушити питання перед Дирекцією Біржі про припинення операцій з Члена Клірингового Дому на секції термінового ринку УМВБ.

За відмову від поставки базового активу Член Клірингового Дому сплачує Кліринговому дому штраф у розмірі подвійної ставки рефінансування НБУ від суми невиконаних зобов'язань за кожен день затримки.

У випадку невиконання своїх зобов'язань щодо розрахунків серед учасників торгів Кліринговим домом, він сплачує потерпілій стороні штраф у розмірі подвійної ставки рефінансування НБУ від суми невиконаних зобов'язань за кожен день затримки. Якщо невиконання Кліринговим домом своїх зобов'язань перед учасниками торгів було пов'язане з порушенням Членом Клірингового Дому порядку розрахунків, Кліринговий дім у порядку регресу стягує зазначений штраф з порушника.

За проведення клірингових розрахунків, надання відповідних гарантій, підтверджень, виписок та інші послуги, пов'язані з розрахунковим угодуванням термінових контрактів Кліринговий дім стягує з Члена Клірингового Дому кліринговий збір, що встановлюється Кліринговим домом окремо для конкретних видів контрактів. Розмір клірингового збору фіксується

...ифікації контракту, а його сума списується Кліринговим домом із коштів, ... знаходяться на клірингових рахунках Членів Клірингового Дому.

Така система організації торгівлі валютними ф'ючерсними контрактами та ... рахунків за укладеними угодами, на наш погляд, дозволяє забезпечити ... льну роботу Секції термінового ринку Української міжбанківської ... тної біржі.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ТЕРМІНОВОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ.

3.1. Вдосконалення системи обліку та розрахунків за терміновими контрактами.

Загальна стратегія та методика управління ризиками за операціями в іноземній валюті визначається Департаментом валютного регулювання Національного банку України, який несе повну відповідальність за управління ризиками і оцінює їх за такими критеріями: кредитний ризик (у тому числі ризик країни), процентний ризик, ризик ціни, ризик ліквідності, операційний ризик, валютний ризик. Є такі категорії ризику: без ризику, низький, середній, високий [94, 95].

Відповідно до своїх функцій Департамент валютного регулювання здійснює та відповідає за такі операції:

- укладає спотові та термінові угоди на операції з купівлі-продажу іноземної валюти. Угода має бути укладена відповідно до нормативних актів Національного банку України;
- формує на підставі укладеної угоди фінансове розпорядження за підписом керівництва банку про операції купівлі-продажу іноземної валюти для передачі до ОПЕРУ;
- здійснює щомісяця звірку з Операційним управлінням проведених операцій з купівлі-продажу іноземної валюти;
- у разі виявлених розбіжностей готує фінансове розпорядження на коригуючі проводки для передачі до Операційного управління.

ОПЕРУ Національного банку України здійснює та відповідає за такі операції:

- отримує від Департаменту валютного регулювання фінансове розпорядження на здійснення спотових та форвардних операцій з купівлі-

- продажу іноземної валюти;
- вводить інформацію в операційну систему для подальшого обліку та переоцінки спотових та форвардних контрактів;
  - отримує дані про виконані платіжні операції за кореспондентським рахунком на дату виконання спотової та форвардної угоди і здійснює звірку з випискою за кореспондентським рахунком;
  - звіряє дані про переоцінку форвардних контрактів з управлінням валютних операцій;
  - у разі розбіжностей готує меморіальний ордер на коригуючі проводки або з'ясовує причину розбіжностей із відповідними підрозділами ОПЕРУ або з Департаментом валютного регулювання.

Департамент бухгалтерського обліку здійснює контроль за правильністю бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами.

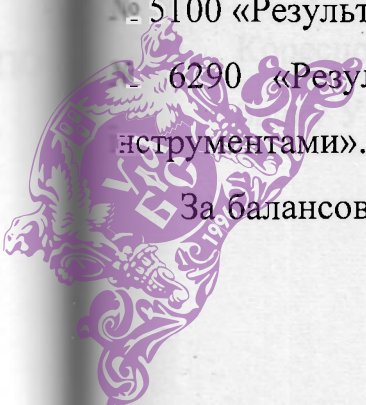
Для відображення спотових та форвардних операцій з купівлі-продажу іноземної валюти використовуються такі рахунки і субрахунки:

- позабалансові рахунки:
  - № 9200 «Валюта та банківські метали, що куплені, але не отримані»;
  - № 9210 «Валюта та банківські метали, що продані, але не відправлені»- обліковується заборгованість за сумами купленої та проданої валюти (металів);

Аналітичний облік за цими рахунками ведеться за видами операцій та видами валют:

- балансові рахунки:
  - № 3702 «Нереалізований результат за операціями з деривативами»;
  - № 5100 «Результати переоцінки»;
  - № 6290 «Результати від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами».

За балансовим рахунком № 3702 «Нереалізований результат за операціями

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПІВРАБОТНИЦЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

«Деривативами» (активно-пасивний) відкривається субрахунок № 3702.01 «Нереалізований результат за форвардними угодами» для обліку результатів переоцінки форвардних угод у іноземній валюті.

Аналітичний облік за цими рахунками проводиться у підсистемі, а в балансі відкривається один зведений рахунок, який щомісяця контролюється.

За балансовим рахунком № 5100 «Результати переоцінки» (активно-пасивний) відкриваються субрахунки:

- № 5100.01 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо іноземної валюти» - для обліку результату переоцінки відкритої валютної позиції щодо іноземних валют;
- № 5100.02 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо монетарного металу» - для обліку результату переоцінки відкритої позиції щодо монетарного металу;
- № 5100.03 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо банківських металів» - для обліку результату переоцінки відкритої позиції щодо банківських металів.

Для обліку реалізованого результату від операцій з іноземною валютою використовується рахунок № 6290 «Результати від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами», субрахунок «Результат від продажу іноземної валюти».

Поряд з тим використовуються такі балансові і позабалансові рахунки і субрахунки:

1201	Кореспондентські рахунки Національного банку України в банках-нерезидентах	- активний
1200	Кореспондентські рахунки Національного банку України в банках резидентах	- активний

8000 Позиція банку за іноземною валютою та - активно-пасивний банківськими металами

9900 Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами.

Купівля-продаж іноземної валюти за гривню здійснюється як для потреб клієнтів (внутрішніх потреб), так і з метою проведення валютних інтервенцій. При цьому такі операції здійснюються за рахунок емісійних коштів. Тому метою здійснення таких операцій є не отримання прибутку, а вплив на обмінний валютний курс.

Бухгалтерські проводки купівлі іноземної валюти за гривні на дату валютування за балансовими рахунками будуть такими:

Дт	Кт	
1201	8000	- сума купленої іноземної валюти;
8000	1200	- сума проданих гривень (за курсом угоди).

Бухгалтерські проводки продажу іноземної валюти за гривню на дату валютування за балансовими рахунками будуть наступними:

Дт	Кт	
1201	8000	- сума куплених гривень (за курсом угоди);
8000	1201	- сума проданої іноземної валюти.

Бухгалтерські проводки купівлі-продажу однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту на дату валютування за балансовими рахунками:

Дт	Кт	
1201	8000	- сума купленої іноземної валюти (монетарного золота);
8000	1201	- сума проданої іноземної валюти (монетарного золота);
8000	8000	- Вартість валюти продажу (золота) у гривнях за (куплена) (продана) офіційним курсом.

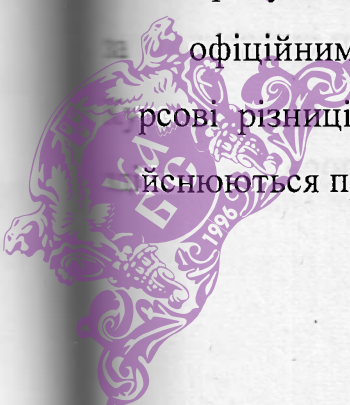
Переоцінка балансової валютної позиції здійснюється на кінець кожного дня. Залишки за рахунком №8000 кожного коду валюти (золота) за офіційним курсом мають дорівнювати залишкам за відповідним рахунком № 8000 у гривневому еквіваленті за кожним кодом валюти. В кінці дня після здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти різниця між сумами залишків у відповідній валюті (за офіційним курсом) та у її гривневому еквіваленті вноситься на рахунок № 5100 (субрахунок № 5100.01 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо іноземної валюти», субрахунок № 5100.02 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо монетарного золота» або субрахунок № 5100.03 «Результат переоцінки відкритої позиції щодо банківських металів»).

При цьому здійснюються такі проводки:

Дт	Кт	
8000	5100	- позитивна курсова різниця
Кт	8000	- від'ємна курсова різниця.

Рахунок № 8000 за кожним кодом валюти переоцінюється при зміні курсів валют (золота, банківських металів), і курсова різниця від переоцінки валютної позиції відноситься на рахунок № 5100 (відповідні субрахунки: «Результат переоцінки відкритої позиції щодо іноземної валюти» № 5100.01, «Результат переоцінки відкритої позиції щодо монетарного металу» № 5100.02, «Результат переоцінки відкритої позиції щодо банківських металів» № 5100.03).

За рахунками в іноземній валюті проводиться щоденна валютна переоцінка за офіційним курсом. Переоцінка здійснюється при кожній зміні курсів. Курсові різниці за переоцінкою відносяться на рахунок № 5100. При цьому здійснюються проводки:

- при зростанні курсу іноземної валюти:

Дт	Кт	
1201	5100	- курсова різниця;

- при зменшенні курсу валюти (монетарного золота, банківських металів)

Дт	Кт	
5100	1201	- курсова різниця.

За позабалансовими рахунками в іноземній валюті проводиться валютна переоцінка один раз на кінець року за офіційним курсом. Курсові різниці за переоцінкою відносяться на рахунок № 9900 за відповідним кодом валюти:

- при зростанні курсу іноземної валюти (монетарного золота, банківських металів):

Дт	Кт	
9900	9900	- курсова різниця у гривнях;
9900	9210	- курсова різниця у гривнях.

- при зменшенні курсу валюти (монетарного золота, банківських металів):

Дт	Кт	
9900	9200	- курсова різниця у гривнях;
9910	9900	- курсова різниця у гривнях.

Реалізований результат від торговельних операцій з іноземною валютою, який обліковується за рахунком доходів № 6290, визначається тільки від операцій купівлі-продажу однієї іноземної валюти за іншу на зовнішньому ринку. При цьому при здійсненні операцій та оформленні фінансового розпорядження для ОПЕРУ Управління валютних операцій має вказувати мету здійснення операції.

Бухгалтерські проводки для запису реалізованого результату:

Дт	Кт	
6200	6290	- прибуток від операцій купівлі-продажу однієї іноземної валюти за іншу

8000 - збиток від операцій купівлі-продажу однієї іноземної валюти за іншу.

Правила бухгалтерського обліку для здійснення форвардної валютної операції включають такі бухгалтерські операції:

- бухгалтерський облік на дату операції;
- бухгалтерський облік на дату оцінки вартості (кінець місяця, якщо за угодою не сплачено);
- бухгалтерський облік на дату валютування.

На дату операції здійснюються бухгалтерські проводки за позабалансовими рахунками на суми купленої та проданої валюти:

Дт	Кт	
9200	9900	- сума купленої іноземної валюти;
9910	9210	- сума проданих гривень.

Приклад. Купівля 1000 USD за 1900 грн. (форвардний курс обміну 1 USD = 1.90 грн.). Дата угоди - 05.01.19X1 р. Дата валютування 05.04.19X1 р. Офіційний курс обміну (курс на 05.01.19X1 р.) - 1 USD = 1.88 грн.

Взрахунок премії (на дату угоди не вноситься до балансу):

$$\text{Премія} = \text{Сума угоди} \times (\text{форвардний курс} - \text{спотовий курс}) = \\ = 1000 \text{ USD} \times (1.90 - 1.88) = 20 \text{ грн.}$$

Позабалансові проводки на 05.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	
9200	9900	1000 USD	- сума купленої іноземної валюти;
9900	9210	1900 грн.	- сума проданих гривень.

Форвардні угоди необхідно переоцінювати за офіційним курсом в останній робочий день місяця з відображенням результатів переоцінки у балансі.

На першу звітну дату (кінець місяця) різниця між форвардним курсом на

у угоди та офіційними курсами на звітну дату відноситься на балансовий рахунок № 5100. На наступні звітні дати різниця між офіційними курсами на звітну останньої переоцінки та кінцем місяця відноситься на балансовий рахунок № 5100.

Наприкладі першою звітною датою є 31.01.19X1 р., наступні звітні дати – 31.02.19X1р. та 30.03.19X1 р.

В останній робочий день місяця:

за балансними рахунками:

Дт	Кт	
3702	5100	- позитивна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом (на звітну дату) більший ніж, гривневий еквівалент проданої)

Дт	Кт	
5100	3702	- відємна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом (на звітну дату) менший ніж, гривневий еквівалент проданої).

За наступним звітним періодом попередня сума переоцінки сторнується, а нова сума переоцінки заноситься у балансні рахунки.

Приклад. На 31.01.19X1 р. здійснюється переоцінка форвардного контракту.

Офіційний курс обміну (курс на 31.01.19X1 р.) – 1USD =1.89 грн.

Розрахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривнях на кінець місяця	Примітка
3200	1000 USD	1890 (1000USD × 1.89)	сума купленої іноземної валюти
3210	1900 грн.		сума проданої валюти

Різниця між форвардним курсом на дату угоди (1 USD/1.9грн.) та офіційним курсом на кінець місяця (1USD/1.89грн.)= $1000 \text{ USD} \times (1.89-1.9) = 1890 - 1900 = 10$ грн. Іншими словами, на кінець місяця придбано валюти на суму 1890 грн., але віддали 1900 грн. Нереалізований збиток дорівнює 10 грн., тобто відкривається рахунок №5100 на цю суму.

Балансові проводки на 31.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума
5100	3702	10 грн. - переоцінка.

На дату валютування повинні бути здійснені зворотні позабалансові проводки, які були здійснені на дату укладення угоди:

Дт	Кт	
9900	9200	- на суму купленої іноземної валюти;
9910	9900	- на суму проданих гривень.

Одночасно необхідно здійснювати проводки у балансі:

- зворотна проводка за сумою останньої переоцінки:

Дт	Кт	
3702	5100	- на суму останньої переоцінки

Дт	Кт	
5100	3702	- на суму останньої переоцінки;

- облік операцій з купівлі-продажу за балансовими рахунками:

Дт	Кт	
1201	8000	- сума купленої іноземної валюти;
5100	1200	- сума у гривнях за курсом угод;
5100	5100	- на різницю між форвардним та офіційним курсом на дату валютування

8000	8000.
------	-------

Подальшому облік ведеться аналогічно обліку спотових операцій.

Приклад . Припустимо, що до дати валютування курси валют не змінювались.

05.04.19X1р. (дата валютування) здійснюється переоцінка форвардного контракту. Офіційний курс обміну (курс на 31.01.19X1 р.): 1USD = 1.87грн.

Рахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривнях на дату валютування	Примітка
710	1000 USD	1870 (1000 USD × 1.87)	сума купленої іноземної валюти
720	1900 грн.		сума проданої валюти

Сума премії (різниця між форвардним курсом та офіційним курсом на дату валютування) = 1000 USD X (1.87-1.9) = 1870-1900 = -30грн.

Забалансові проводки 05.04.19X1 р.:

Рахунок	Кт	Сума	Примітка
710	9200	1000 USD	сума купленої іноземної валюти (за курсом останньої переоцінки (1 USD=1.89 грн.), а не за поточним курсом (1 USD=1.87 грн.))
720	9900	1900 грн.	сума проданих гривень

Балансові проводки:

Рахунок	Кт	Сума	Сума за офіційним курсом	Примітка
7102	5100	10 грн.		зворотна проводка на суму останньої переоцінки
7101	8000	1000 USD	1870 (1000 USD × 1.87 грн.)	сума купленої іноземної валюти
7100	1200	1900 грн.		сума гривень за форвардним курсом
7100	8000	30 грн.		різниця між форвардним та офіційним курсом на дату валютування

форвардним контрактом після розрахунків на дату валютування придбано валюту на суму 1870 грн., а продано 1900 грн. Реалізований збиток дорівнює 30 грн., тобто дебетується балансовий рахунок №5100 на цю суму.

Проводки форвардних операцій з продажу іноземної валюти за гривні здійснюються аналогічно бухгалтерським проводкам на купівлю іноземної валюти за гривні. На дату операції здійснюються бухгалтерські проводки на забалансових рахунках на суми купленої та проданої валюти:

Дт	Кт	
9200	9900	- на суму куплених гривень;
9900	9210	- на суму проданої іноземної валюти.

Приклад. Продаж 1000 USD за 1900 грн. (форвардний курс обміну 1 USD=1.90 грн). Дата угоди - 05.01.19X1 р. Дата валютування - 05.04.19X1 р. Офіційний курс обміну (курс на 05.01.19X1 р.) - 1 USD = 1.88 грн.

Врахунок дисконту:

Дисконт = Сума угоди × (форвардний курс - офіційний курс) = 1000USD × (1.90 - 1.88) = 20 грн.

Забалансові проводки на 05.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	
9200	9900	1900 грн.	- сума куплених гривень;
9900	9210	1000 USD	- сума проданої іноземної валюти.

Бухгалтерський облік на дату оцінки вартості (кінець місяця, якщо за періодом не сплачено) здійснюється за балансними рахунками:

Дт	Кт	
5702	5100	- позитивна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом більший ніж гривневий еквівалент проданої)

Дт	Кт	
5100	3702	- від'ємна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом менший ніж гривневий еквівалент проданої)

За наступним періодом попередня сума переоцінки сторнується, а нова сума переоцінки заноситься у балансні рахунки.

Приклад. На 31.01.19X1 р. здійснюється переоцінка форвардного контракту.

Офіційний курс обміну (курс на 31.01.19X1 р.) – 1USD =1.89 грн.

Рахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривнях на кінець місяця	Примітка
410	1900 грн.		сума купленої іноземної валюти
410	1000 USD	1890 (1000 USD × 1.89)	сума проданої валюти

Різниця між форвардним курсом на дату угоди та офіційним курсом на кінець місяця = 1000 USD × (1.9-1.89)=1900-1890= 10 грн.

Іншими словами, на кінець місяця придбано гривень на суму 1900 грн., але продали валюти на суму 1890 грн. Нереалізований дохід дорівнює 10 грн., тобто кредитується рахунок №5100 на цю суму.

Балансові проводки на 31.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	
5102	5100	10 грн.	- переоцінка.

На дату валютування необхідно здійснювати сторнуючі позабалансові проводки, які були здійснені на дату укладення угоди:

Дт	Кт	
9900	9200	- на суму куплених гривень;
9210	9900	- сума проданої іноземної валюти.

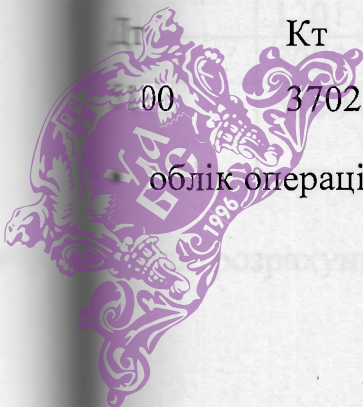
Одночасно необхідно здійснювати проводки у балансі:

- зворотна проводка на суму останньої переоцінки:

Дт	Кт	
5102	5100	- на суму останньої переоцінки

Дт	Кт	
00	3702	- на суму останньої переоцінки;

- облік операцій з купівлі-продажу за балансовими рахунками:

Дт	Кт	
201	8000	- сума куплених гривень за курсом угоди;
3000	1200	- сума в іноземній валюті;
3000	5100	- на різницю між форвардним та офіційним курсом на дату валютування
500	8000.	

У подальшому облік ведеться аналогічно обліку спотових операцій, тобто здійснюється переоцінка валютних рахунків та валютної позиції.

Приклад. Припустимо, що до дати валютування курси валют не змінювались. На 05.04.19X1 р. (дата валютування) здійснюється переоцінка форвардного контракту. Офіційний курс обміну (курс на 05.04.19X1р.): 1USD = 1.87грн.

Розрахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривнях на дату валютування	Примітка
200	1900 грн.		сума куплених гривень за курсом угоди
9210	1000 USD	1870(1000 USD × 1.87)	сума проданої іноземної валюти

Сума премії (різниця між форвардним курсом та офіційним курсом на дату валютування) = 1000 USD × (1.90 – 1.87) = 1900 - 1870 = 30грн.

Позабалансові проводки на 05.04.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	Примітка
9210	9900	1000 USD	сума проданої іноземної валюти
9900	9200	1900 грн.	сума куплених гривень

• балансові проводки:

Дт	Кт	Сума	Примітка
3100	3702	10 грн.	сторнування на останню суму переоцінки
9000	1201	1000 USD	сума проданої іноземної валюти
200	8000	1900 грн.	сума гривень за форвардним курсом
3000	5100	30 грн.	різниця між форвардним та офіційним курсом на дату валютування

Після розрахунків за форвардним контрактом на дату валютування придбано

кот на суму 1900 грн., але продано валюти на суму 1870 грн. Реалізований віддорівнює 30 грн., тобто кредитуємо рахунок №5100 на цю суму.

При продажі однієї іноземної валюти за іншу на дату операції здійснюються бухгалтерські проводки на позабалансових рахунках на суми купленої та проданої валюти:

Дт	Кт	опис
5100	9900	- на суму купленої іноземної валюти;
5100	9210	- на суму проданої іноземної валюти.

Приклад. Купівля 1000 USD за 1670 DEM (форвардний курс обміну USD = 1.67 DEM). Дата угоди - 05.01.19X1 р.

Дата валютування 05.04.19X1 р.

Офіційні курси обміну на 05.01.19X1 р.:

- 1 USD = 1.88 грн.;
- 1 DEM = 1.15 грн.;
- крос-курс 1 USD = 1.6348 DEM.

Врахунок премії:

Премія = Сума угоди × (форвардний курс - крос-курс)

= 1000 USD × (1.67 - 1.6348) = 35.2 DEM.

Сума премії за офіційним курсом 35.2 DEM × 1.15 = 40.5 грн.,

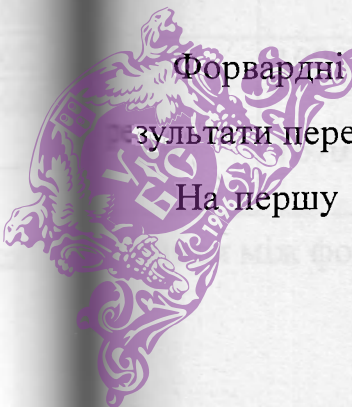
тобто (1000 USD × 1.88) - (1670 DEM × 1.15) = 1880 - 1920.5 = - 40.5 грн.

Позабалансові проводки 05.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	Примітка
5100	9900	1000 USD	сума купленої іноземної валюти
5100	9210	1670 DEM	сума проданої іноземної валюти

Форвардні угоди переоцінюються за офіційним курсом на кінець місяця, а результати переоцінки відображаються у балансі.

На першу звітну дату (кінець місяця) різниця між форвардним курсом на

дату угоди та офіційним курсом на звітну дату відноситься на балансовий рахунок № 5100. На наступні звітні дати різниця між офіційними курсами на дату останньої переоцінки та кінцем місяця відноситься на рахунок № 5100.

За балансовими рахунками в останній робочий день місяця:

Дт	Кт	
3702	5100	- позитивна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом більший ніж, гривневий еквівалент проданої валюти за офіційним курсом)

Дт	Кт	
5100	3702	- від'ємна курсова різниця (якщо гривневий еквівалент купленої валюти за офіційним курсом менший ніж, гривневий еквівалент проданої валюти за офіційним курсом).

За наступним звітним періодом попередня сума переоцінки сторнується, а нова сума переоцінки включається у балансові рахунки.

Приклад. На 31.01.19X1 р. здійснюється переоцінка форвардного контракту.

Офіційні курси на 31.01.19X1 р.:

- 1 USD = 1.89 грн.;
- 1 DEM = 1.16 грн..

Взрахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривнях на кінець місяця	Примітка
200	1000 USD	1890 (1000 USD × 1.89)	сума купленої іноземної валюти
210	1670 DEM	1937.2 (1670 DEM × 1.16)	сума проданої іноземної валюти

Різниця між форвардним курсом на дату угоди та офіційним курсом на кінець

місяця = 1890 - 1937.2 = - 47.2 грн.

Іншими словами, на кінець місяця придбано валюти на суму 1890 грн., але продано валюти на суму 1937.2 грн. Нереалізовані витрати дорівнюють 47.2 грн., тобто дебетується рахунок № 5100 на цю суму.
Балансові проводки на 31.01.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	Примітка
5100	3702	47.2 грн.	переоцінка

На дату валютування здійснюються сторнуючі позабалансові проводки, які були здійснені на дату укладення угоди:

Дт	Кт	
9900	9200	- на суму купленої іноземної валюти;
9210	9900	- на суму проданої іноземної валюти.

Одночасно необхідно здійснювати проводки у балансі:

- зворотна проводка за сумою останньої переоцінки:

Дт	Кт	
3702	5100	- на суму останньої переоцінки

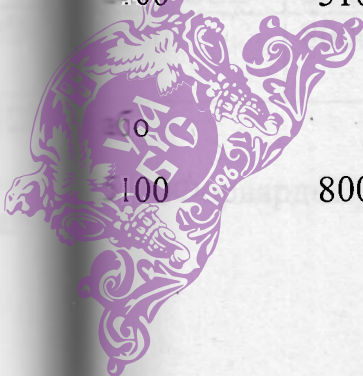
Дт	Кт	
5100	3702	- на суму останньої переоцінки;

- облік операцій з купівлі-продажу за балансовими рахунками:

Дт	Кт	
1200	8000	- сума купленої іноземної валюти;
8100	1200	- сума в іноземній валюті;
8000	8000	- вартість валюти продажу;

8100 5100 - на різницю між форвардним та офіційним курсом на дату валютування

100	8000.
-----	-------

клад. Припустимо, що до дати валютування курси валют не змінювались.
 05.04.19X1 р. (дата валютування) здійснюється переоцінка форвардного
 контракту. Офіційні курси обміну (курси на 05.04.19X1 р.):

- 1 USD = 1.87грн.;
- 1 DEM = 1.15грн.
- 1 USD = 1.6261 DEM.

Врахунок суми переоцінки:

Рахунок	Сума	Сума за офіційним курсом у гривні на дату валютування	Примітка
210	1000 USD	1870 (1000 USD × 1.87)	сума купленої іноземної валюти
210	1670 DEM	1920.5 (1670 DEM × 1.15)	сума проданої іноземної валюти

Премія = Сума угоди × (форвардний курс - крос-курс)

$$= 1000 \text{ USD} \times (1.67 - 1.6261) = 43.9 \text{ DEM.}$$

Сума премії за офіційним курсом $43.9 \text{ DEM} \times 1.15 = 50.5 \text{ грн.}$

$$\text{або } (1000 \text{ USD} \times 1.87) - (1670 \text{ DEM} \times 1.15) = 1920.5 - 1870 = 50.5 \text{ грн.}$$

Козабалансові проводки на 05.04.19X1 р.:

Дт	Кт	Сума	Примітка
210	9900	1670 DEM	сума проданої іноземної валюти
9900	9200	1000 USD	сума куплених гривень

балансові проводки:

Дт	Кт	Сума	Примітка
702	5100	47.20 грн.	сторнування суми останньої переоцінки
8000	1201	1670 DEM	сума проданої іноземної валюти за форвардним курсом
1201	8000	1000 USD	сума купленої іноземної валюти
8000 USD	8000 DEM	1920.5	вартість проданої валюти
8100	8000 USD	50.5 грн.	різниця між форвардним та офіційним курсом на дату валютування

Форвардні угоди, за якими дата угоди та дата валютування проводиться в

кожньому місяці, обліковуються аналогічно спотовим угодам.

У балансовому звіті на звітну дату відображаються:

- суми куплених, проданих іноземних валют (золота);
- результати переоцінки незавершених форвардних контрактів.

У річному звіті має бути представлена інформація про позабалансові зоб'язання.

Департамент валютного регулювання подає такі звіти:

- розрахунки чистих та загальних валютних резервів - Економічному департаменту;
- звіти про відкриту валютну позицію - керівництву банку;
- оцінку ризиків та встановлення лімітів - керівництву банку.

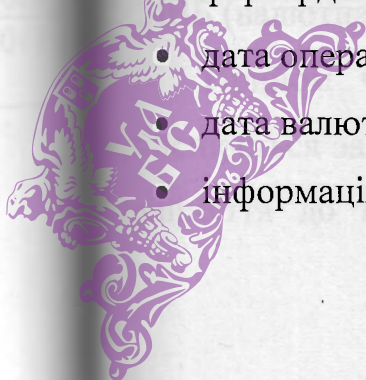
ДЕРУ Національного банку України подає до відділу валютного резерву

ступінні звіти про:

- балансову валютну позицію;
- балансову позицію «НОСТРО».

Для обліку операцій за спотовими та форвардними угодами з купівлі-продажу іноземної валюти та монетарних металів у підсистему обліку операцій необхідно вводити такі дані:

- номер угоди;
- назва контрагента;
- основна сума купівлі, валюта;
- валюта продажу, сума;
- курс «спот»;
- форвардний курс (у форвардних угодах);
- дата операції;
- дата валютування;
- інформація про банки-кореспонденти.

Ці дані мають вказуватись у фінансових розпорядженнях на здійснення готових та форвардних операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, які походять з Департаменту валютного регулювання до ОПЕРУ Національного банку України.

3.2. Страхування ризиків при здійсненні валютних операцій на ф'ючерсному ринку.

Страхування фінансових ризиків на ф'ючерсному ринку забезпечується на основі створення Гарантійного фонду (надалі – Фонд) членів Клірингового дому УМВБ, який є гарантом своєчасного виконання розрахунків між учасниками ринку. Це страхування здійснюється на принципах солідарної відповідальності системний ризик, що виникає при виконанні розрахунків за результатами багатостороннього клірингу.

Відповідно до рішення Біржового комітету УМВБ функції Клірингового дому покладено на Акціонерний банк «Кліринговий Дім», який є гарантом виконання укладених на Українській міжбанківській валютній біржі угод і несе основну фінансову відповідальність за збереження та цільове використання коштів Фонду. Фонд створюється на балансі АБ «Кліринговий Дім» за рахунок добровільних цільових внесків членів Клірингового дому. Згідно з Положенням про членство у Кліринговому домі УМВБ участь у Фонді повинна бути обов'язковою для усіх членів Клірингового дому [92].

Головне призначення фонду - забезпечення гарантій повного і своєчасного виконання розрахунків за укладеними на УМВБ угодами. Дія Фонду розповсюджується на всі сегменти ринку, за якими укладаються угоди на УМВБ (валютна, фондова та інші секції біржі).

Прийом члена Клірингового дому до участі в Гарантійному фонді здійснюється за його заявкою (додаток С). Після отримання повідомлення про прийняття до Клірингового дому член КД укладає з Кліринговим домом

Договір про свою участь у Фонді (додаток Т) та перераховує свій внесок до Клірингового дому протягом 2 робочих днів після підписання угоди. Вибуття із складу учасників Фонду здійснюється за рішенням Наглядової ради у наступних випадках:

- вихід із складу членів Клірингового дому;
- невиконання членом Клірингового дому вимог Положення про членство.

Кошти Фонду відображаються на спеціальному рахунку в АБ «Кліринговий Дім». Внески членів Клірингового дому обліковуються на окремих рахунках другого порядку згідно з умовами, викладеними у Договорі про участь у Гарантійному фонді членів Клірингового дому Української міжбанківської валютної біржі.

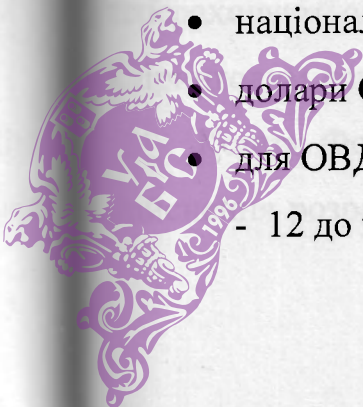
Кошти Фонду формуються за рахунок добровільних цільових внесків членів Клірингового дому. В якості внесків до Гарантійного фонду членів Клірингового дому приймаються наступні види активів:

- національна валюта України (гривня);
- іноземна валюта (долари США);
- облігації внутрішньої державної позики України (ОВДП);

Оскільки розмір внеску до Гарантійного фонду встановлюється в гривні, всі інші активи для вирахування загальної суми внеску перераховуються в національну валюту України. Іноземна валюта перераховується за офіційним курсом НБУ, а ОВДП - за номінальною вартістю.

З метою врахування ступеня ліквідності активів доцільно застосовувати наступні коефіцієнти миттєвої ліквідності активів:

- національна валюта України - 1,0,
- долари США – 0,95,
- для ОВДП з терміном, що залишився до погашення від:
  - 12 до 9 місяців - 0,6;

- 9 до 6 місяців - 0,7;
- 6 до 3 місяців - 0,8;
- 3 місяців до 5 днів - 0,9 [97].

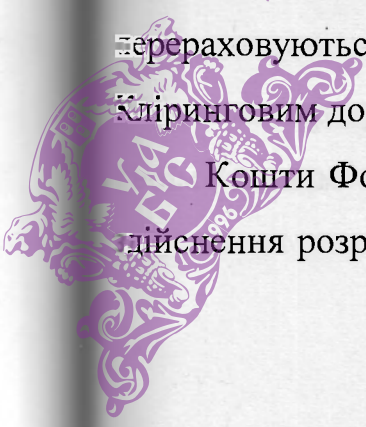
Комітет по членству в Кліринговому домі та методології розрахунків за результатами торгів на Українській міжбанківській валютній біржі може вносити зміни до критеріїв допуску активів у частині, що стосується зміни розмірів коефіцієнтів їх миттєвої ліквідності.

Кліринговий дім регулярно, але не рідше одного разу на квартал, до 5 числа першого місяця наступного кварталу повинен направляти членам Клірингового дому виписки про обсяги та стан їх внесків до Фонду (додаток У). Подібні виписки надсилаються Кліринговим домом своїм членам кожного разу, коли відбувався рух коштів внеску.

Розмір членського внеску до Фонду встановлюється на рівні 20000 гривень. Генеральні члени Клірингового дому повинні забезпечити внесення зазначеної суми кожним торговим членом УМВБ, який знаходиться у них на обслуговуванні. Кліринговий дім сповіщає членів Фонду про встановлений розмір їх внесків до 5 числа поточного місяця. Члени Клірингового дому зобов'язані постійно підтримувати встановлений для них розмір внесків до Фонду.

Вільний залишок коштів (понад встановлений розмір внеску до Фонду на поточний місяць) може бути в будь-який час забраний членом Клірингового дому, який його вніс. Кліринговий дім зобов'язаний виконати це розпорядження на протязі двох днів у тому активі, в якому був здійснений внесок у попередній місяць. Нараховані на внески доходи від активних операцій з коштами Фонду перераховуються членам Клірингового дому після фактичного їх отримання Кліринговим домом у п'ятиденний термін.

Кошти Фонду можуть бути використані лише для забезпечення гарантій здійснення розрахунків за результатами торгів на УМВБ у тому випадку, коли

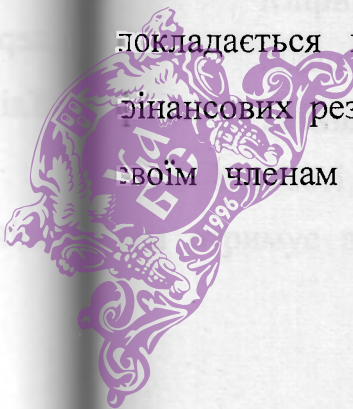

за примусового закриття зобов'язань учасника торгів наявних заставних коштів (маржових внесків) на рахунках у Кліринговому домі не вистачає для своєчасного виконання цих зобов'язань. У цьому випадку в першу чергу використовується внесок неспроможного члена Клірингового дому. Якщо цього внеску неспроможного члена Клірингового дому недостатньо для виконання всіх його зобов'язань, то використовуються внески інших членів пропорційно частці їх внесків у загальному розмірі Фонду.

Використані суми внесків членів Клірингового дому повинні бути відшкодовані порушником на протязі двох днів після їх використання в тих же видах активах. Якщо порушник не здійснив вищезгадане відшкодування коштів у визначені терміни, Кліринговий дім зобов'язаний відновити кошти Фонду і порушити справу про примусове їх стягнення або банкрутство неспроможного члена Клірингового дому. У тому випадку, коли після завершення процедури банкрутства та ліквідації позицій неспроможного члена Клірингового дому зовне відновлення коштів Гарантійного фонду не відбулося, Гарантійний фонд відновлюється в попередньому розмірі за рахунок додаткових внесків членів Клірингового дому.

З метою недопущення знецінення коштів Фонду накопичені ресурси можуть використовуватися для проведення активних операцій за умови забезпечення низького рівня ризику та високого рівня ліквідності. Напрямки активних операцій з коштами Фонду повинні визначатися Наглядовою радою. В межах дозволених напрямків активних операцій рішення про конкретні умови операцій приймаються Правлінням Клірингового дому.

Відповідальність за збереження та цільове використання коштів Фонду покладається на Правління Клірингового дому. Після підведення річних фінансових результатів, але не пізніше 10 січня, Кліринговий дім надає всім своїм членам звіт про стан та використання коштів Фонду. На вимогу

Наглядової ради Кліринговий дім може надавати також додаткові звіти та пояснення щодо стану коштів Фонду.

З метою здійснення контролю за цільовим використанням коштів Гарантійного фонду створюється Наглядова рада Фонду, яка складається з 5 осіб, кожна з яких має один вирішальний голос:

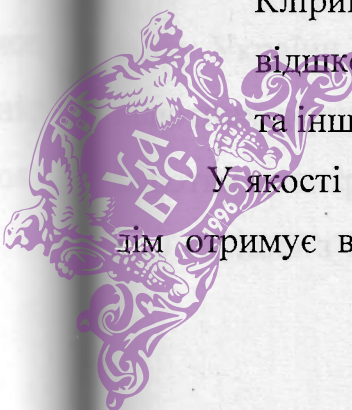
- представники Біржового комітету УМВБ - 3 вирішальних голоси;
- представник Дирекції УМВБ - 1 вирішальний голос;
- представник Правління АБ «Кліринговий Дім» - 1 вирішальний голос.

Персональний склад Наглядової ради Фонду визначається на основі відповідних рішень органу, який призначає представника (представників) у Наглядову раду. Перші керівники цих органів мають право представляти інтереси своїх установ у Наглядовій раді Фонду без додаткового засвідчення цих повноважень, але це не впливає на розподіл голосів.

До виключної компетенції Наглядової ради Фонду повинні бути віднесені наступні питання:

- прийом та вибуття учасників Фонду;
- визначення основних напрямків проведення активних операцій з коштами Фонду та введення відповідних обмежень на проведення деяких активних операцій;
- контроль за впровадженням Кліринговим домом прийнятих Наглядовою радою рішень;
- контроль за розподілом між учасниками Фонду прибутків, одержаних від активних операцій;
- арбітраж при розв'язанні спірних питань між учасниками Фонду та Кліринговим домом стосовно операцій Фонду, розподілу прибутків, відшкодування збитків, визначення взаємних фінансових зобов'язань та інших питань, пов'язаних з діяльністю Фонду.

У якості компенсації власних витрат на управління Фондом Кліринговий дім отримує винагороду в розмірі 10% прибутків від активних операцій з

коштами Фонду. Усі додаткові витрати, пов'язані з отриманням послуг від зовнішніх організацій та фахівців, сплачуються за рахунок загальних прибутків від активних операцій з коштами Фонду. Розподіл отриманих прибутків від активних операцій з коштами Фонду здійснюється Кліринговим домом пропорційно внескам членів Клірингового дому до Фонду.

Усі зміни та доповнення до Положення про Гарантійний фонд набувають чинності на протязі 10 днів після їх затвердження Біржовим комітетом УМВБ та Спостережною радою Клірингового дому. Кліринговий дім зобов'язаний проінформувати учасників Фонду про внесені зміни та доповнення на протязі 5 днів після їх затвердження.

Правове та організаційне врегулювання питань функціонування та страхування роботи на ф'ючерсному валютному ринку буде сприяти організації його ефективної роботи та вдосконаленню діяльності валютного ринку України.

3.3. Використання нових видів фінансових інструментів на терміновому валютному ринку.

Терміновий валютний ринок досить динамічний і характеризується багатьма фінансовими інструментами, які використовуються на ньому. Це, зокрема, форвардні угоди, валютні свопи, опціонні угоди, угоди про майбутню відсоткову ставку тощо. Наприклад, форвардні угоди тільки починають запроваджуватися. Роботу з ними ведуть такі банки як «Україна», «Грант», Приватбанк. Фахівцями Національного банку України вже напрацьовано пакет нормативних та інструктивних матеріалів для запровадження термінових валютних операцій в практику. Зокрема, постановою Правління Національного банку України №216 від 07.07.1997 р. затверджені «Правила випуску та обігу валютних деривативів», які регулюють механізм випуску та обігу форвардних валютних контрактів в Україні.

Згідно з цими Правилами форвардний валютний контракт визначається

угода між двома банками, яка має на меті запобігання ризикам щодо змін у майбутньому курсів валют та відсоткових ставок за депозитами в іноземній валюті. Дві сторони угоди зобов'язані визначити певну відсоткову ставку та термін на певний період часу для узгодженої суми валюти, починаючи з певної дати та закінчуючи на певній даті розрахунків (мінімум один місяць з моменту укладення угоди) [94].

Метою укладення та здійснення форвардних контрактів є хеджування ризиків депозитних ставок (без необхідності здійснення загальноновживаного депозиту форвард/форвард) або мінімізація ризиків за змінами курсів валют, які визначаються як різниця між узгодженою сторонами відсотковою ставкою за форвардним валютним контрактом та ставкою залучення кредитів першокласними лондонськими банками (LIBOR) чи її аналогом на дату розрахунків за цим контрактом; або як різниця між курсом валюти за форвардним валютним контрактом та ринковим спот-курсом валюти на дату розрахунків за цим контрактом. Покупцями і продавцями форвардних валютних контрактів можуть бути банки-резиденти та банки-нерезиденти України, що визначаються чинним законодавством України.

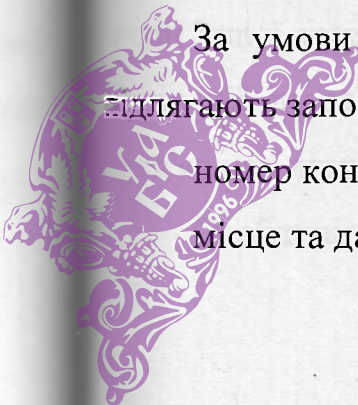
Форвардні валютні контракти укладаються на первинному ринку за стандартною формою, що відповідає чинному законодавству України.

Первинним продавцем форвардного валютного контракту вважається така угода купівлі-продажу контракту, якій не передує інший форвардний контракт, однією із сторін якого виступав покупець (продавець) цього контракту, і його предмет: сума іноземної валюти, дати поставки та здійснення платежу, що узгоджуються з цим форвардним контрактом.

За умови первинного продажу форвардного валютного контракту передлягають заповненню такі реквізити:

номер контракту;

місце та дата укладення;

офіційні назви та реквізити сторін;
вид та сума валюти, що є предметом укладення контракту;
відсоткові ставки та курс валюти контракту;
дати платежу та поставки валюти;
інші реквізити, що визначають права та відповідальність сторін.

Зміни та доповнення до форвардного валютного контракту оформлюються у письмовій формі і з моменту підписання є невід'ємною частиною цього форвардного контракту.

Продаж або передача зобов'язань за форвардним валютним контрактом таким особам здійснюється продавцем лише за умови згоди покупця форвардного валютного контракту у будь-який час до закінчення строку дії (еквідації) форвардного контракту.

Зміни до форвардного валютного контракту вносяться покупцем чи продавцем контракту у разі погодження обох сторін контракту. У змінах до форвардного валютного контракту вказуються:

номер та дата укладення контракту, до якого вносяться зміни;
порядковий номер та дата внесення змін до контракту;
реквізити та назва попереднього покупця (продавця) форвардного валютного контракту та особи, яка набуває його повноважень;
ціна продажу форвардного валютного контракту;
умови реалізації форвардного валютного контракту;
дата поставки, строк здійснення платежу.

Згідно з Правилами розірвання угоди за форвардним валютним контрактом може бути здійснене в разі відмови від означеної угоди однієї із сторін і угоди іншої сторони або у разі, передбаченому чинним законодавством України. Претензії щодо виконання форвардного валютного контракту можуть бути пред'явлені лише емітентіві цього форвардного валютного контракту.

Особливістю обліку форвардних валютних контрактів є врахування трьох

лів бухгалтерських подій:

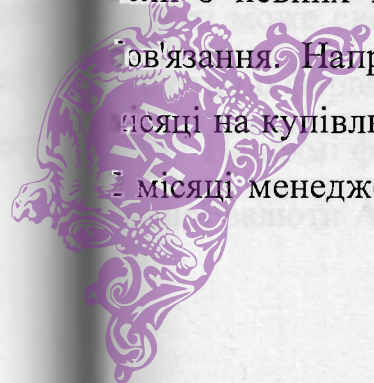
- бухгалтерський облік на дату, обумовлену контрактом (день угоди);
- бухгалтерський облік на дату оцінки вартості (кінець періоду оцінки, якщо кошти за операцією не сплачені);
- бухгалтерський облік на дату розрахунків.

Номінальна вартість контракту обліковується за позабалансовими рахунками, а переоцінка форвардного валютного контракту здійснюється на кожну звітну дату з використанням форвардного курсу на період до дати виконання контракту. Результат переоцінки форвардного валютного контракту, придбаного з метою хеджування, визначається симетрично з результатом переоцінки фінансового інструменту, який хеджується [90, с. 348].

До нових перспективних форм форвардних угод можна віднести такі їх разновидности:

- продовження терміну форвардної угоди;
- використання форвардних опціонів з відкритим терміном виконання;
- використання форвардних опціонів з перехрестними датами;
- використання валютних контокорентів;
- укладення непрямих форвардних угод;
- забезпечення валютного покриття;
- самостійне створення «форварда»;
- використання форвардних контрактів з опціоном анулювання (FOX);
- використання угод про форвардну відсоткову ставку та інші [83, 102, 103].

Продовження терміну форвардної угоди здійснюють у тому випадку, коли з певних причин один із учасників угоди не може виконати свої зобов'язання. Наприклад, 1 липня підприємство уклало форвардну угоду на 3 місяці на купівлю німецьких марок за долари по курсу USD/DEM = 1,55. Через 2 місяці менеджери підприємства одержали інформацію, що доларова виручка

з відвантаженою продукцією надійде не 25 вересня, як було заплановано, а 24 жовтня. Тому підприємству потрібен буде контракт не на 1 жовтня, а на 1 листопада. Для цього необхідно анулювати першу угоду і укласти додаткову на 1 місяць з терміном виконання 1 листопада.

Взяті раніше зобов'язання купити 1 жовтня німецькі марки за долари по курсу 1,55, можна погасити шляхом укладення 1 серпня угоди на продаж тієї ж суми німецьких марок по курсу 1,53 зі збитками 2 центи на один долар. Разом з цим укладається угода на купівлю марок 1 жовтня по курсу 1,52, тобто з прибутком 3 центи на долар (у порівнянні з попереднім курсом «аутрайт»). Таким чином, загальні збитки складають 1 цент, а середній курс буде порівнювати 1,54. В даному випадку підприємство у зв'язку зі зміною термінів угоди понесе збитки в розмірі 1 цент на долар, але головна мета форвардного контракту буде досягнута.

Форвардні опціони з відкритим терміном виконання використовують у тих випадках, коли існує невпевненість у термінах надходження валюти. Форвардний опціон дає клієнту право обирати дату виконання угоди на протязі певного, заздалегідь обумовленого проміжку часу, тоді як звичайний форвардний контракт необхідно виконати в стандартні терміни.

У разі наявності значних та інтенсивних валютних потоків підприємство може скористатися валютним контокорентом. Якщо власнику форвардної угоди на купівлю валюти вона знадобиться пізніше, ніж передбачалося, то валюта, куплена за форвардним контрактом, розміщується на контокорент. В тому випадку, коли потреба у валюті виникає до настання терміну виконання форвардного контракту, то клієнт з метою здійснення розрахунків у іноземній валюті може скористатися овердрафтом, який потім покриває надходженнями валюти по форвардній угоді.

Непрямі форвардні контракти використовуються в тих випадках, коли для певної валюти А форвардні курси не розраховуються, але вона тісно пов'язана з

валютою Б, для якої форвардні котировки здійснюються постійно. Тому клієнту банку вигідніше буде укласти форвардну угоду на валюту Б, а потім здійснити необхідні розрахунки у валюті А. Прикладом непрямих форвардів може бути використання країнами, що не належать до Європейського валютного союзу, валют країн-членів ЄВС.

Специфічним методом запобігання валютним ризикам є самостійне створення банком форвардного контракту шляхом одержання позички і видачі кредиту в різних валютах.

Важливе практичне значення для реалізації форвардних угод має встановлення та підтримка паритету відсоткових ставок завдяки механізму відсоткового арбітражу. Фактично угоди про форвардну відсоткову ставку, які ще називають угодами про майбутню відсоткову ставку (угоди FRA - Forward rate agreements), є своєрідною формою валютних форвардних контрактів [103, 130].

Фінансовий зміст хеджування валютного ризику за допомогою угод FRA полягає в укладенні умовної угоди про надання певної суми кредиту або позички у відповідній валюті з поставкою грошових сум у майбутньому за відсотковою ставкою, визначеною на дату укладення угоди. Такі відсоткові ставки покупця і продавця регулярно публікуються в фінансових виданнях. Вони встановлюються з урахуванням ринкових відсоткових ставок по кредитах і депозитах на міжбанківському ринку Лондона Комітетом Асоціації британських банкірів (BBA - British Bankers' Association). До складу Асоціації входять 12 провідних банків. Фіксинг відсоткових ставок по окремих валютах здійснюється Комітетом щоденно об 11-тій годині ранку на основі відповідних котировок 8 банків, що входять до BBA. Необхідна відсоткова ставка визначається як середня арифметична величина по 4-х котировках, які знаходяться в середині листка котировок. На практиці розрахована таким чином ставка угод FRA буде близькою до ставок ЛБОР чи ЛБІД але не співпадає з

ними і на відміну від останніх записується не дробами, а в десятковій системі [103, с. 56].

Своєрідною формою форвардних контрактів є валютні свопи. Останнім часом поняття валютних свопів трактується дуже широко, оскільки при укладенні угод більше уваги приділяється не самим валютним курсам, а різниці у відсоткових ставках по цих валютах. Тому при здійсненні угоди «своп» на практиці частіше за все відбувається не поставка обумовлених сум, а ведеться розрахунок компенсаційних платежів. Покупець, який купив валюту з вищими відсотковими ставками, сплачує своєму контрагенту компенсацію, яка визначається різницею у відсоткових ставках. Схема організації такого свопа наведена на рис. 3.

Поява нових видів свопів та форм розрахунків за ними пов'язана з тим, що валютні свопи мають симетричну структуру ризику, тобто при укладенні угоди існує однакова ймовірність виникнення збитків або прибутків, а мета хеджування полягає саме в тому, щоб певним чином розподілити цей ризик між контрагентами.

Валютні свопи, які передбачають періодичний обмін відсотковими платежами, поділяють на:

- свопи, в яких один учасник угоди сплачує фіксовану відсоткову ставку, а інший - змінну;
- свопи, в яких обидва учасники угоди ведуть розрахунки за фіксованими ставками;
- свопи, в яких контрагенти ведуть розрахунки за плаваючою відсотковою ставкою;
- свопи, в яких плаваюча відсоткова ставка може мати різні періоди розрахунку і виплат;
- свопи, в яких контрагенти фіксують не відсоткові ставки, а їх різниці;
- свопи з верхньою або нижньою межею відсоткових ставок;

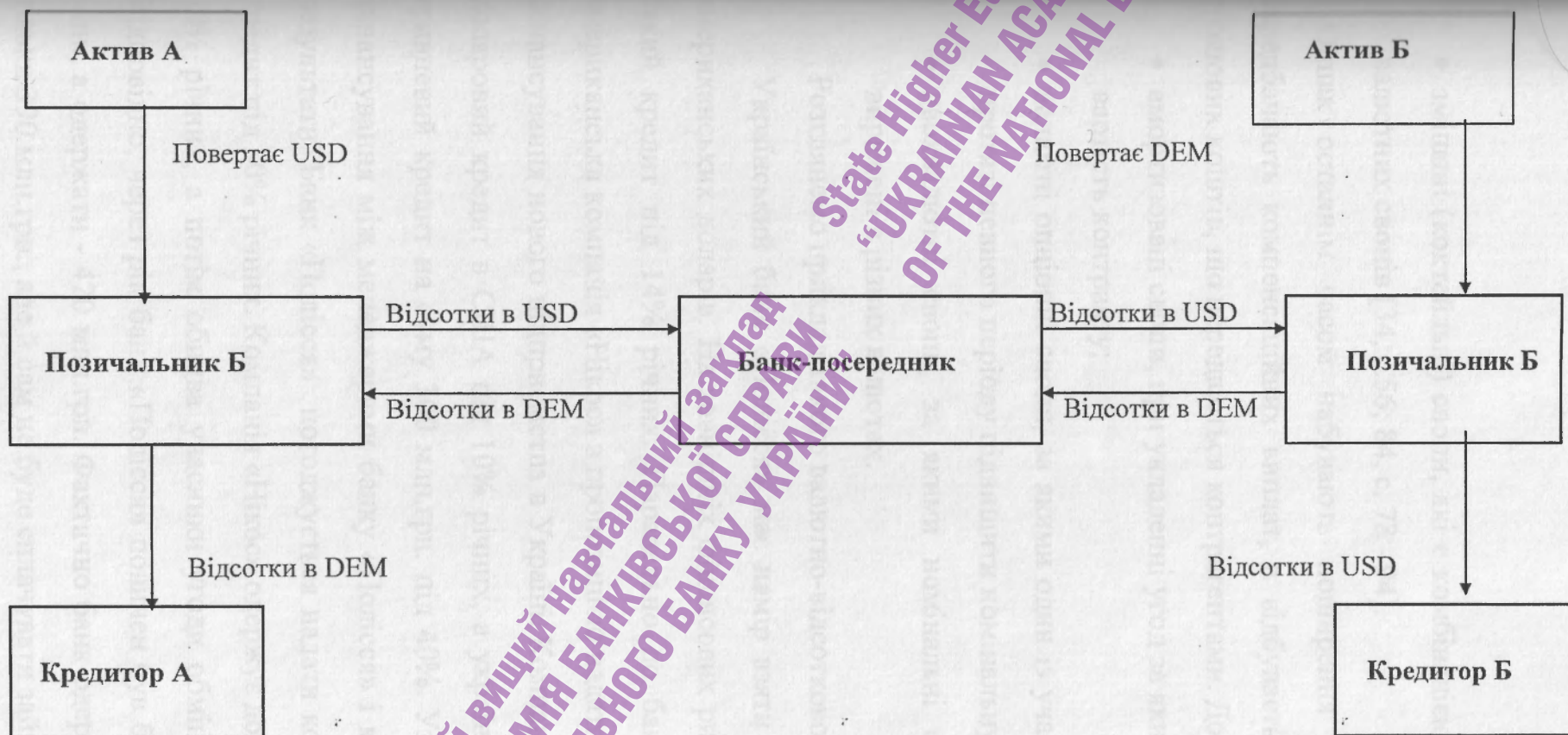

Рис. 3. Схема організації валютного свопа при посередництві банку.

- змішані (коктейльні) свопи, які є комбінацією різних видів відсоткових і валютних свопів [34, с.56; 84, с. 78 - 94].

Однак останнім часом набувають поширення валютні свопи, які не передбачають компенсаційних виплат, а відбувається відповідний залік сум грошових коштів, що передаються контрагентами. До таких угод відносять:

- амортизовані свопи, при укладенні угод за якими змінюється номінальна вартість контракту;
- валютні опціонні свопи, за якими один із учасників угоди має право на протязі певного періоду підвищити номінальну вартість свопа;
- двохвалютні свопи, за якими номінальні суми і відсоткові ставки виражені в різних валютах.

Розглянемо приклад такого валютно-відсоткового свопу.

Український банк «Полісся» має намір взяти кредит на суму 150 млн. американських доларів. На зовнішніх фінансових ринках йому можуть надати такий кредит під 14% річних. Паралельно до банку «Полісся» звернулася американська компанія «Нікос» з пропозицією надати кредит в 300 млн.грн. для фінансування нового підприємства в Україні. Компанія «Нікос» може одержати доларовий кредит в США під 10% річних, а українські банки пропонують їй гривневий кредит на суму 300 млн.грн. під 40%. Узгодження умов взаємного фінансування між менеджерами банку «Полісся» і компанії «Нікос» дало такі результати. Банк «Полісся» погоджується надати компанії «Нікос» гривневий кредит під 30% річних. Компанія «Нікос» одержує доларовий кредит в США під 10% річних, а потім обидва учасники угоди обмінюються сумами кредитів. Відповідно, через рік банк «Полісся» повинен був би сплатити суму USD 171 млн., а одержати - 420 млн.грн. Фактично банк одержить від компанії «Нікос» тільки 390 млн.грн., але й сам не буде сплачувати зайві 4% (14-10), тобто USD 6 млн. За таких умов на протязі терміну дії угоди контрагенти сплачують один одному відповідні відсотки (банк компанії - 10% у доларах; компанія банку -

0% у гривнях), а після закінчення угоди знову відбувається обмін наданими один одному сумами: USD 150 млн. і 300 млн. грн.

Якщо ми розрахуємо умовні валютні курси, які могли б бути при укладенні і здійсненні угоди, то одержимо наступні результати, які наведені в таблиці 8.

Таблиця 8. Визначення ефективності кредитування при різних відсоткових ставках та валютних курсах.

Співвідношення сум кредитів	Розрахунковий валютний курс USD/UAH
1. На початок угоди	$300 : 150 = 2,000$
2. На кінець угоди за умовами розрахунку: 10% у доларах і 30% у гривнях	$390 : 165 = 2,364$
3. За умови розрахунку: 14% у доларах і 40% у гривнях	$420 : 171 = 2,456$

Таким чином, можемо переконалися, що укладення угоди «своп» з пониженням відсотків було для українського банку вигідним, оскільки умовний валютний курс у другому випадку був на 92 пункти нижчий, ніж у третьому.

Використання валютних свопів на світових фінансових ринках останнім часом набуває значно більшого поширення. Панівне становище на цьому сегменті ринку займають транснаціональні банки, які виступають посередниками при здійсненні угод. Найчастіше за все валютні свопи укладаються на американський і канадський долари, швейцарський франк, ЕКЮ, японську єну, німецьку марку та англійський фунт стерлінгів. При цьому одна із сторін, як правило, представлена американським доларом, але останнім часом все частіше починають використовуватися комбінації: єна - ЕКЮ; єна - швейцарський франк тощо.

Необхідність забезпечення надійних методів хеджування валютних ризиків сприяє пошуку і виникненню нових видів свопів, які поєднують у собі форвардні, ф'ючерсні та опціонні угоди.

Специфікою ф'ючерсного ринку є можливість його поєднання з додатковим хеджуванням валютних ризиків за допомогою опціонів. Опціони на ф'ючерси мають багато спільного з валютними опціонами, але характеризуються і деякими відмінностями. Зокрема:

- 1) торгівля ними відбувається на тій же біржі, яка здійснює операції з ф'ючерсами;
- 2) різниця в цінах виконання стандартизована (наприклад, для опціону на стерлінговий ф'ючерс вона складе USD 0,025, на ф'ючерс по німецькій марці і канадському долару - USD 0,005 тощо).
- 3) при купівлі опціону на валютний ф'ючерс початкова маржа не сплачується, а здійснюється тільки виплата премії.
- 4) початкова маржа сплачується тільки в разі використання опціону та реалізації ф'ючерсної угоди при купівлі (продажу) валюти за встановленою ціною.
- 5) терміни, на які продаються опціони, теж стандартизовані. Так, опціони на липневі, серпневі та вересневі валютні ф'ючерси будуть опціонами на вересневий контракт, а жовтневі, листопадові та грудневі - на контракти, що завершуються в грудні.
- 6) опціони на ф'ючерси використовуються переважно з метою валютних спекуляцій, а також у тих випадках, коли очікування валютних надходжень характеризується високим ступенем невизначеності.

Ці положення можна проілюструвати наступним чином. Наприклад, у січні банк придбав опціон «колл» на березневий стерлінговий ф'ючерсний контракт (GBP 62500) з ціною виконання USD 1,8000 за GBP 1 і премією 0,80 цента за GBP1. В цей же час ціна відповідного валютного ф'ючерса складала USD 1,8200 за GBP 1. На момент реалізації опціону та ф'ючерса в березні місяці спот-курс склав USD 1,8250 за GBP 1.

Об'єктом угоди за вказаним опціоном є право банку купити березневий валютний ф'ючерсний контракт на купівлю GBP 62500 з ціною USD 1,8000 за

ВР 1. Відповідно до змін, вказаних в умові наведеного прикладу, угода буде здійснена.

В січні за опціон банк сплатив премію: $62500 \times 0,80 = \text{USD } 500$. Витрати банку на придбання одного валютного ф'ючерсного контракту або відповідної суми фунтів стерлінгів за поточним курсом у березні складуть:

1. За поточним курсом у березні $62500 \times 1,8250 = \text{USD } 114062,5$
2. За ф'ючерсним контрактом $62500 \times 1,8200 = \text{USD } 113750$
3. За опціоном (з урахуванням премії) $62500 \times 1,8000 + 500 = \text{USD } 113000$

Таким чином, у разі придбання опціона витрати будуть на $\text{USD } 750$ менші, ніж за ф'ючерсним контрактом.

Опціони на валютні ф'ючерси поширені на багатьох біржах світу [34, с. 176] Так, наприклад, стандартна специфікація опціона на ф'ючерси на німецькі марки на Чикагській товарній біржі включає обсяг контракту, зміни валютного курсу, місяці виконання тощо (табл. 9):

Таблиця 9. Показники специфікації опціона на ф'ючерсний контракт на німецькі марки на Чикагській товарній біржі

Показники специфікації	Характеристика показників
Одиниця торгівлі	Один ф'ючерсний контракт IMM на німецькі марки.
Мінімальна зміна курсу	$0,0001 = 1$ пункт.
Крок ціни	12,5 дол. США.
Ціни виконання	Інтервал = 0,005 пункта.
Денний ліміт коливання цін	Операції з опціоном припиняються, коли відповідний ф'ючерс фіксує ліміт цін.
Місяці виконання опціона	Березень, червень, вересень, грудень і місяці серійних опціонів.
Останній операційний день	Друга п'ятниця перед третьою серединою місяця виконання опціона.
Операційні години	$7^{20} - 14^{00}$ за чикагським часом.
Котирувальні символи	D1/CM - опціони «колл»; PM - опціони «пут».

Поширення використання нових фінансових інструментів на терміновому валютному ринку певною мірою буде сприяти його стабільній та ефективній роботі, а також може позитивно відбитися на експортно-імпортних операціях та операціях, пов'язаних з рухом капіталу, що особливо важливого значення набуває при розробці заходів щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

ВИСНОВКИ

1. Терміновий валютний ринок і, зокрема ринок ф'ючерсних угод, є складовою частиною валютного ринку, одним із важливих його сегментів, який в останні роки набуває динамічного розвитку. Виникнення і функціонування термінового валютного ринку тісно пов'язане з проблемами валютних ризиків і необхідністю їх хеджування. В економічній теорії та практиці проблема валютного ризику вперше постала після підписання країнами-членами Міжнародного валютного фонду Ямайської угоди, в результаті якої офіційно була визнана демонетизація золота, відмінені його офіційна ціна і золотий паритет, введена міжнародна розрахункова одиниця СДР та режим вільного курсоутворення, який базується на врахуванні суттєвих коливань курсів національних валют.
2. Головним чинником валютних ризиків є короткотермінові та довготермінові коливання обмінних курсів, що залежать від попиту та пропозиції валюти на національних та міжнародних валютних ринках. В довгостроковому періоді визначальну роль відіграє загальний економічний стан країни, рівень виробництва, збалансованість основних макроекономічних пропорцій, обсяги зовнішньої торгівлі тощо, а в короткотерміновому – збалансованість окремих ринків та загальний стан ринкового і конкурентного середовища. Коливання кількісних показників окремих чинників та їх певне співвідношення між собою відіграють вирішальну роль у змінах валютних курсів, а тому можуть мати суттєвий вплив на характер виникнення і рівень валютного ризику. В зв'язку з цим визначення характеру і розмірів валютних ризиків і методів запобігання їм стає однією із досить актуальних проблем здійснення експортно-імпортних операцій та міжнародних фінансових розрахунків. На наш погляд, одним із перспективних напрямків є створення та організація належної роботи термінового валютного ринку,

функціонування якого забезпечує стабільну роботу міжнародних фінансових ринків та обігу іноземних валют.

Управління валютним ризиком базується на виборі відповідної стратегії менеджменту ризику, що містить у собі такі основні елементи:

- використання всіх можливих засобів уникнення ризику;
- контроль ризику та мінімізація сум ймовірних збитків, якщо немає можливості уникнути його повністю;
- страхування валютного ризику в разі неможливості його уникнення.

Лід методом хеджування валютних ризиків розуміють певні фінансові операції, що дозволяють повністю або частково уникнути ризику збитків, які виникають у зв'язку зі зміною курсів, або ж отримати прибуток, джерелом якого є ця зміна. З точки зору проведення відповідних операцій суть хеджування як фінансово-бухгалтерського метода полягає в тому, щоб уникнути двох видів відкритих позицій в іноземній валюті – довгих, тобто володіння довгостроковими активами в іноземній валюті, і коротких, тобто володіння іноземною валютою в значно більших обсягах, ніж це необхідно для вирішення короткотермінових завдань.

З метою зниження рівнів валютних ризиків доцільним є запровадження нормативів відкритих валютних позицій. Автором запропоновані нормативи відкритих валютних позицій Н15, Н16, Н17 і Н18, які постановою Правління Національного банку України включені до Інструкції №10 «Про порядок регулювання та аналізу діяльності комерційних банків».

Використання широкого спектру методів хеджування дозволяє уникнути можливих втрат від валютних спекуляцій та організувати дієву систему менеджменту валютного ризику на конкретному підприємстві чи в банку.

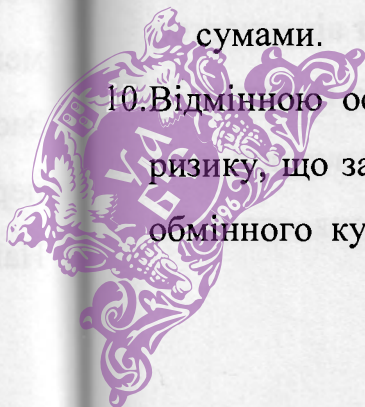
Застосування «зовнішніх» методів управління валютним ризиком базується переважно на використанні певних інструментів банківської діяльності.

Найбільшого поширення у світовій практиці набули термінові валютні

операції: форвардні, опціонні та ф'ючерсні, що широко використовуються на міжбанківському ринку, валютних, фондових і опціонних біржах. На українському валютному і фінансовому ринках такі методи хеджування валютних ризиків тільки починають запроваджуватися.

7. Валютними ф'ючерсами називаються контрактні угоди на купівлю або продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною. Відповідно до такої угоди її учасники одержують і право, і зобов'язання обміняти обумовлену стандартизовану суму певної валюти на іншу в установлені терміни в майбутньому за курсами, визначеними на момент укладення угоди. Здійснення валютних ф'ючерсів відбувається тільки на біржовому ринку, що значно підвищує їх надійність та рівень страхування валютних ризиків.
8. Фінансовий зміст хеджування за допомогою валютних ф'ючерсів полягає в тому, що хеджер може перекласти певну частку ризику на професійних спекулянтів, які забезпечують ліквідність ринку, а тому можна стверджувати, що застосування валютних ф'ючерсів, у кінцевому рахунку, дозволяє знизити собівартість і ціни виробленої продукції та підвищити ефективність експорту та імпорту.
9. Особливостями валютного ф'ючерсного ринку є:
  - високий ступінь стандартизації контрактів;
  - обмежене коло валют, які обмінюються одна на іншу;
  - висока ліквідність контрактів;
  - надійність укладених угод;
  - можливість при незначних початкових витратах оперувати значними сумами.
10. Відмінною особливістю укладення ф'ючерсних контрактів є перерозподіл ризику, що забезпечує високу ліквідність укладених угод. Шляхом фіксації обмінного курсу обидві сторони гарантують як відсутність збитків, так і

прибутків. Тобто одна сторона уникає непередбачених збитків, а друга відмовляється від непередбаченого (спекулятивного) прибутку, що дозволяє взаємно зменшити ризик втрат від можливої зміни валютних курсів у несприятливому для обох напрямках. Окрім того важливе значення має реалізація принципу вільного біржового торгу завдяки тому, що розрахункова палата (Кліринговий дім) біржі для кожного учасника ф'ючерсної угоди бере на себе функції третьої сторони, тобто здійснюється додаткове страхування укладеної угоди.

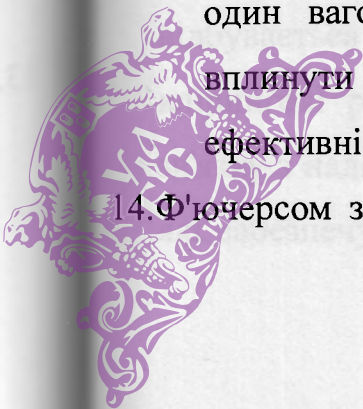
11. Загальним правилом купівлі-продажу ф'ючерсів є співставлення поточної ціни ф'ючерсу і ціни рівноваги. Якщо ціна ф'ючерса перевищує ціну рівноваги, то слід очікувати зниження ринкової ціни і збільшення обсягів продажу ф'ючерсів. У протилежному випадку ринкова ціна почне поступово підвищуватися і можна очікувати збільшення обсягів купівлі ф'ючерсів і продажу валюти за поточним курсом.
12. Дослідження перших спроб організації торгівлі ф'ючерсними контрактами на Придніпровській товарній біржі в 1994р. дозволило виявити їх недоліки та розробити цілісну систему організації торгівлі та здійснення розрахунків за укладеними ф'ючерсними угодами на Українській міжбанківській валютній біржі, яка включає: порядок членства в Секції термінового ринку УМВБ, склад учасників торгів, їх права та обов'язки, вимоги щодо фінансового стану учасників торгів, правила купівлі продажу та оренди брокерських місць, систему розрахунків, специфікацію ф'ючерсних контрактів з поставкою і без поставки базового активу, класифікацію ринкових заявок за ціною, умови виконання заявок, порядок встановлення лімітів ціни, порядок здійснення розрахунків тощо.
13. У зв'язку із ризикованістю термінових валютних операцій важливе значення має правильне оформлення повідомлення про ризики. Кожна фінансова установа, яка має намір здійснювати операції на терміновому ринку, повинна

чітко уявляти, на які ризики вона може наражатися та які збитки може понести. Тому фінансові менеджери повинні передбачати виникнення наступних ситуацій та вживати необхідних заходів:

- 1) для підтримки відкритої позиції може не вистачити початкової маржі, як початкового внеску для будь-якого можливого коливання ціни протягом фіксованого періоду. У цьому випадку Кліринговий Дім буде вимагати внеску додаткових коштів у досить короткий термін часу. Ця сума, в залежності від коливання ціни на терміновому ринку, може бути значною. У тому разі, коли в обумовлені терміни не буде поповнена сума коштів на рахунку термінового ринку, позицію буде ліквідовано, можливо, зі значним збитком.
- 2) в момент, коли на ринку виникає надзвичайна ситуація, пов'язана зі значним несприятливим рухом ціни, наказ брокеру на закриття позиції на умовах обмеження ціни може бути не виконаний, а тому збитки можуть сягати значних обсягів.
- 3) у разі, якщо позиція залишається відкритою до закінчення терміну дії контракту, учасник торгів зобов'язаний виконати поставку за контрактом. Ліквідація позиції офсетною угодою може стати неможливою в разі несприятливої ситуації на ринку, або курс, за яким може бути укладена офсетна угода, буде несприятливим.
- 4) ринок, що надає в усіх відношеннях рівні права та можливості своїм учасникам, не може піддаватися маніпулюванню, а тому якщо хтось із учасників буде виконувати занадто великий обсяг операцій з купівлі або продажу, його дії будуть припинені. Але треба мати на увазі, що навіть один вагомий випадок швидкої та надмірної зміни ціни може так вплинути на ринок, що хтось із учасників ринку не зможе здійснити ефективні операції при нормальному характері дій.

14. Ф'ючерсом з поставкою називається ф'ючерсний контракт, згідно з яким

одна сторона, учасник біржового ринку - продавець, зобов'язується в день поставки контракту виконати поставку стандартної кількості базового активу за розрахунковою ціною (ціною закриття останньої торгової сесії) відповідного типу та серії контракту, а інша сторона, учасник біржового ринку - покупець, зобов'язується до дня поставки оплатити і прийняти відповідний базовий актив.

Ф'ючерсом без поставки називається ф'ючерсний контракт, згідно з яким одна сторона зобов'язується у день виконання контракту виплатити другій стороні грошову суму в розмірі варіаційної маржі, що нарахована відносно розрахункового її значення.

15. Враховуючи світову практику роботи провідних бірж з валютними ф'ючерсними контрактами, вважаємо за необхідне підвищити розмір одного лоту за всіма валютами до 50-100 тисяч грошових одиниць у відповідній валюті. На наш погляд, це буде сприяти підвищенню рівня концентрації фінансових ресурсів та організації більш чіткої роботи валютної біржі.

16. В залежності від цін ринкові заявки на ф'ючерсні контракти рекомендується розподілити на наступні види:

- ринкова;
- лімітна;
- стоп-заявка;
- стоп-ліміт-заявка;
- заявка при закритті;
- комбіновані заявки (спред-заявка та сдвіч-заявка).

17. Здійснення розрахунків за результатами торгів на Секції термінового ринку відбувається через АБ «Кліринговий Дім», який відкриває відповідні клірингові рахунки, за якими ведеться облік зобов'язань, що виникли в зв'язку з наданням гарантій виконання укладених угод та маржових знесків, які забезпечують зобов'язання за укладеними угодами. Банківські установи

використовують для розрахунків як клірингові свої кореспондентські рахунки типу ЛОРО, облік яких ведеться в Кліринговому домі на балансових рахунках 169 – для операцій у гривнях та на балансових рахунках 156, 157 – для операцій в іноземних валютах. Небанківські установи використовують як клірингові свої поточні рахунки, облік яких ведеться Кліринговим домом відповідно до вимог НБУ.

Кореспондентські рахунки банківським установам відкриваються на підставі Угоди про встановлення кореспондентських відносин з Кліринговим домом, а поточні рахунки небанківським установам – на підставі Угоди про розрахунково-касове обслуговування. В цих Угодах передбачено право Клірингового дому на самостійне списання за результатами біржових торгів коштів з відповідних рахунків учасників торгів.

При здійсненні розрахунків за угодами, укладеними на терміновому ринку, Кліринговий дім повинен вимагати від Членів Клірингового Дому сплатити наступні внески та платежі: початкова маржа, варіаційна маржа, додаткова маржа, внесок до Гарантійного фонду, біржова комісія та кліринговий збір.

Виходячи з актуальності проблем становлення та розвитку ф'ючерсного валютного ринку, автором запропоновані чіткі підходи щодо організації обліку та розрахунків за ф'ючерсними угодами, які знайшли своє відображення в інструктивних документах щодо бухгалтерського обліку термінових операцій з іноземною валютою.

9. Страхування фінансових ризиків на ф'ючерсному ринку забезпечується на основі створення Гарантійного фонду членів Клірингового дому УМВБ, який є гарантом своєчасного виконання розрахунків між учасниками торгів. Це страхування здійснюється на принципах солідарної відповідальності за системний ризик, що виникає при виконанні розрахунків за результатами

багатостороннього клірингу.

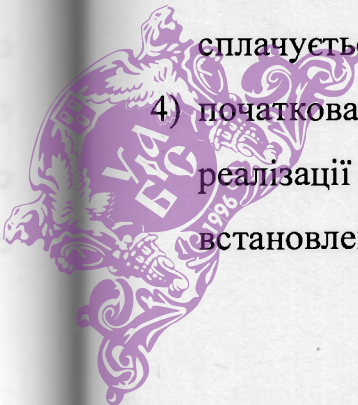
20. До нових перспективних форм термінових угод, які можуть бути використані на вітчизняному валютному ринку, слід віднести:

- продовження терміну форвардної угоди;
- використання форвардних опціонів з відкритим терміном виконання;
- використання форвардних опціонів з перехрестними датами;
- використання валютних контокорентів;
- укладення непрямих форвардних угод;
- забезпечення валютного покриття;
- самостійне створення «форварда»;
- використання угод про форвардну відсоткову ставку та інші.

Своєрідною формою форвардних контрактів є валютні свопи, поява яких та форм розрахунків за ними пов'язана з тим, що вони мають симетричну структуру ризику, тобто при укладенні угоди існує однакова ймовірність виникнення збитків або прибутків, а мета хеджування полягає саме в тому, щоб певним чином розподілити цей ризик між контрагентами.

21. Специфікою ф'ючерсного ринку є можливість його поєднання з додатковим хеджуванням валютних ризиків за допомогою опціонів. Опціони на ф'ючерси мають багато спільного з валютними опціонами, але характеризуються і деякими відмінностями. Зокрема:

- 1) торгівля ними відбувається на тій же біржі, яка здійснює операції з ф'ючерсами.
- 2) різниця в цінах виконання стандартизована.
- 3) при купівлі опціона на валютний ф'ючерс початкова маржа не сплачується, а здійснюється тільки виплата премії.
- 4) початкова маржа сплачується тільки в разі використання опціона та реалізації ф'ючерсної угоди при купівлі (продажу) валюти за встановленою ціною.

- 5) терміни, на які продаються опціони, теж стандартизовані.
- 6) опціони на ф'ючерси використовуються переважно з метою валютних спекуляцій, а також у тих випадках, коли очікування валютних надходжень характеризується високим ступенем невизначеності.

22. Поширення використання нових фінансових інструментів на терміновому валютному ринку буде сприяти його стабільній та ефективній роботі, а також може позитивно відбитися на експортно-імпортних операціях, пов'язаних з рухом капіталу, що особливо важливого значення набуває при розробці заходів щодо стимулювання залучення іноземних інвестицій.

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. М., Александрова Л. С. Финансы, денежное обращение и кредит. - М.: Институт международного права и экономики, 1996. - 136 с.
2. Аверьянова Т.А. Маркетинг в кредитно-финансовой организации как социально-интеграционная деятельность // Банковские услуги. - 1996. - №11. С.24-28.
3. Адиебеков М.Г. Кредитные операции: классификация, порядок привлечения и учет. - М.: Изд-во АО «Консалтбанкир», 1995. - 68с.
4. Антонов Н. Г., Пессель М.А.. Денежное обращение, кредит и банки. - М.: АО «Финстатинформ», 1995. - 272с.
5. Ачкасов А.И. Типы валютных операций и другие виды сделок на международных денежных рынках. - М.: Консалтбанкир, 1994. - 62 с.
6. Бак И. О межгосударственном регулировании деятельности банков-нерезидентов // Российский экономический журнал. - 1996. - №8. С.14-49.
7. Балод М.Ю. Банковские услуги для частных лиц // Банковские услуги. -1996. - №11. С.22-27.
8. Банки и банковские операции. - М.: ЮНИТИ, 1997. - 471с.
9. Банковское дело. - М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. - 428с.
10. Баранов В. Т. Справочная книга инспектора валютных операций коммерческих банков. - М.: АО «МЕНАТЕП-ИНФОРМ», 1995. - 432 с.
11. Белов М. Информация - новый вид финансовых активов // Банковские технологии. - 1997. - № 2 (24). С.40-43.
12. Белых Л. П. Устойчивость коммерческих банков: как банкам избежать банкротства. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. - 192 с.
13. Білуха М. Аудит фінансового стану юридичних осіб-акціонерів (учасників) комерційних банків // Бухгалтерський облік і аудит. - 1997. - №2. С.20-24.

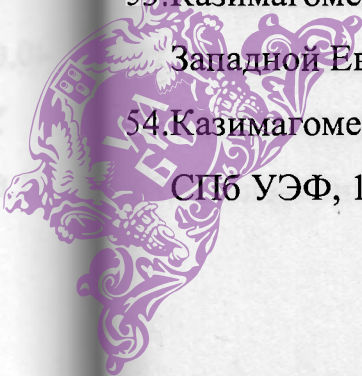
14. Бор М. З., Пятенко В. В. Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование. - М.: ИКС «ДИС», 1997. - 288 с.
15. Бор М. З., Пятенко В. В. Стратегическое управление банковской деятельностью. - М.: Приор, 1995. - 160 с.
16. Бортников А.П. Учет банковских процентов и транспортных расходов // Бухгалтерский учет. - 1995. - № 4. С.21-26.
17. Брейлн Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов. - М.: Олимп - Бизнес, 1997. - 1120 с.
18. Буклемшиев О. Методы разрешения проблемы невыплат по кредиту // Финансист. - 1996. - № 25 (165). С.18-22.
19. Булатов В.И., Львов Ю.И. Банки и банковские операции в России. /Под ред. М.Х.Лapidуса. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 326с.
20. Валютный рынок и валютное регулирование. - М.: БЕК, 1996. - 475 с.
21. Василишен Э.Н., Маршавина Л.Я. Резервные требования как инструмент денежно-кредитного регулирования (сравнительный анализ) // Деньги и кредит. - 1996. - № 11. С.36-41.
22. Васюренко О.В. Механизм осуществления банковских операций с иностранной валютой. - Харьков : Гриф, 1997. - 176 с.
23. Веремеенко С.А., Игудин Р.В. Анализ соответствия структуры активов и пассивов коммерческого банка в условиях инфляции // Банковское дело. - 1996. - № 5. С.20-25.
24. Веселовський О. Удосконалення нагляду за діяльністю комерційних банків // Вісник Національного банку України. - 1997. - № 2. С.2-5.
25. Воронин Д. В. Макроэкономическое регулирование кредитных рисков // Банковское дело. - 1996. - № 9. С.14-18.
26. Воронин Д. В. Проблемы управления банковской ликвидностью в России // Банковское дело. - 1996. - № 8. С. 18-23.
27. Гальчинський А.С. Сучасна валютна система. - К.: LIBRA, 1993. - 96 с.

28. Гальчинський А.С. Теорія грошей. - К.: Основи, 1996. - 413 с.
29. Голубович А. Д., Ситник А. В., Хенкин Б. Л., Самоукина Н. В. Управление банком: организационные структуры, персонал и внутренние коммуникации. - М.: «Менатеп-информ», 1995. - 208с.
30. Горина С.А. Учет в банке: Проверка правильности отражения банковских операций. - М.: Стрикс, 1995. - 428с.
31. Грядовая О. Кредитные риски и банковское ценообразование // Российский экономический журнал. - 1995. - № 9. С.44-49.
32. Данилевский Ю.А. Международные требования к банковской бухгалтерской информации // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 4. С.20-25.
33. Данильченко К. М., Раєвська Т.О. Ліквідність та активи банків // Вісник Національного банку України. - 1996. - № 5. С.56-62.
34. Де Ковни Ш., Такки К. Стратегии хеджирования. - Пер. с англ. - М.: ИНФРА-М, 1996. - 208с.
35. Дзяблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин. - Тернопіль, «Тернопіль», 1996. - 140с.
36. Долан Е.Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. - М. -Л.: ПФК «Профико», 1996. - 532с.
37. Егорова Н.Е., Смулов А. М. Модели и методы анализа финансовых инструментов кредитной политики банка и динамики его развития в условиях переходного периода. - М.: ЦЭМИ РАН, 1997. - с.32
38. Еременко А. Методы реструктуризации кредитных институтов // Финансист. - 1997. - № 1. С.13-17.
39. Еременко А. Российский банк между кредитом и инвестициями // Финансист. - 1996. - № 27 (167). С.14-18.
40. Спіфанов А. О., Сало І. В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. - К.: Наукова думка, 1997. - 301с.
41. Єрмакович В. Вирішення проблеми безнадійних боргів // Вісник

- Національного банку України. - 1997. - № 4. С. 21-25.
42. Жуков Е.Ф. Менеджмент и маркетинг в банках. Учебн. пособие для вузов. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. - 191с.
43. Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит. - К.: Видавництво «Лібра» ТОВ, 1996. - 224с.
44. Заруба О. Д. Кредитні ризики та їх врахування в банківській практиці // Банківська справа. - 1995. - № 2. С.32-38.
45. Заруба О. Д. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посібник.-Товариство “Знання”, КОО, 1997. -172 с.
46. Захаров В. С. Регулирование деятельности коммерческих банков России и их ликвидность // Деньги и кредит. - 1996. - № 9. С.28-33.
47. Иванов В.В. Анализ надежности банка: Практ. пособие.- М.: Русская деловая литература, 1996. - 320 с.
48. Иванов Л.Н., Иванов А.Л. Оценка банковской деятельности по материалам бухгалтерской отчетности // Бухгалтерия и банки. - 1996. -№ 1. С.18-24.
49. Иванов Л.Н., Иванов А.Л. Совершенствование бухгалтерской информации для экспресс-анализа банковской деятельности // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 3. С.32-35.
50. Иванова Н.Ю. Инструменты регулирования ликвидности банковской системы // Деньги и кредит. - 1996. - № 11. С.44-49.
51. Исаев Д.В. Резерв на возможные потери по ссудам как инструмент управления кредитными рисками // Деньги и кредит. - 1996. -№ 10. С.15-19.
52. Исаичева А. В. К определению ликвидности коммерческого банка // Деньги и кредит. - 1997. - № 2. С.26-32.
53. Казимагомедов А. А. Защита и страхование банковских депозитов в странах Западной Европы // Банковское дело. - 1996. - № 8. С.14-19.
54. Казимагомедов А.А. Банковские депозиты: Зарубежный опыт. - СПб: Изд-во СПб УЭФ, 1996. - 115с.

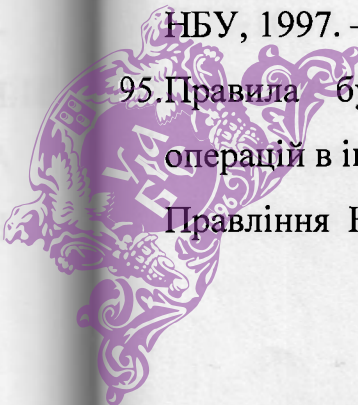
55. Казимагомедов А.А. Защита и страхование банковских депозитов в странах Восточной Европы // Банковское дело. - 1996. - № 9. С. 22-26.
56. Камионский С. А. Наука и искусство управления современным банком. - М.: Московский ин-т экономики, политики и права, 1995. - 47с.
57. Ковальчук М. М., Коваль М. М. Ліквідність комерційних банків. Навчальний посібник. - К.: Знання, КОО, 1996. - 120с.
58. Козлов А.А. О регулировании деятельности банков на финансовом рынке // Деньги и кредит. - 1996. - № 11. С.21-27.
59. Коробов Ю.И. Банковская конкуренция // Деньги и кредит. - 1995. - №2. С.27-32.
60. Королев О. Г. О налогообложении прибыли коммерческих банков // Бухгалтерский учет. - 1995. - № 9. С.19-24.
61. Коротков П.А. О некоторых проблемах управления ликвидностью и доходностью банка в современных условиях // Деньги и кредит. - 1996. - №9. С.22-27.
62. Кристофер А. Блумфилд. Как взять кредит в банке. - М.: «ИНФРА-XX», 1996. - 144с.
63. Линдерт П.Х. Экономика мирохозяйственных связей. - М.: Прогресс, 1992. - 520с.
64. Лисовский А. В. Особенности проведения валютных операций на Лондонском рынке. - М.: Финансовая Академия при Правительстве Российской Федерации, 1997. - 76с.
65. Лях О.І. Інвестування через кредитні банки // Фінанси України. - 1996. - № 7. С.34-39.
66. Макарець В. До питання про стратегію діяльності комерційного банку // Банківська справа. - 1996. - № 1. С.40.
67. Масленченков Ю. Мониторинг финансового состояния банка // Финансист. - 1996. - № 24. С.15-20.
68. Масленченков Ю. Предварительная оценка надежности эмитента ценных

- бумаг // Финансист. - 1996. - № 25 (166). С.16-20.
- 59.Матвієнко В. Потужні банки - міцна держава // Банківська справа. - 1996. - № 6. С.2-8.
- 70.Меджибовська Н. С. Дати кредит - і не збанкрутувати // Вісник Національного банку України. - 1996. - № 5. С.16-20.
- 71.Меджибовська Н. С. Удосконалення методів прийняття управлінських рішень у банках // Фінанси України. - 1997. - № 3. С.71-73.
- 72.Межбанковский кредит: дилинговые операции на рынке «коротких денег». - М.: «ПРИНТЛАЙН», 1995. - 208с.
- 73.Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. - М.: Финансы и статистика, 1994. - 592 с.
- 74.Милюков А. Как укрепить ликвидность банков. //Бюллетень финансовой информации 1996.- № 8 (15). С.15-19.
- 75.Мимальченко Ю.В., Кролли Л. О. Риски в международной банковской деятельности // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 3. С.32-35.
- 76.Мирун Н.И.,Герасимович А.М. Банковское обслуживание предприятий и населения. К.: Национальная академия управления. 1996. - 278с.
- 77.Міщенко В.І., Науменкова С.В. Валютне регулювання. - Суми : Слобожанщина, 1995. – 52с.
- 78.Моделирование рынка при тестировании банковских продуктов // Финансист 1996. - № 25 (166). С.19-24.
- 79.Мороз А. Н. Финансовая устойчивость коммерческого банка. – К.: ІТЭУ, 1996. –56с.
- 80.Науменкова С.В. Проблемы сбалансированности денежного рынка Украины. - К.: Наукова думка, 1997. - 55 с.
- 81.Немецкий федеральный банк. Денежно-политические задачи и инструменты. /Специальные издания Немецкого Федерального банка : 6-е изд. - 1993. - 177с.
- 82.Нидеккер Г. Л., Страточников И. В., Суслов С. В. Анализ эффективности

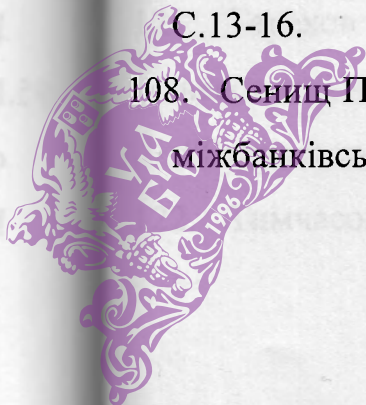

- валютно-обменных операций банка. - М.: Русская деловая литература, 1996. - 256 с.
83. Носкова И.Я. Международные валютно-кредитные отношения. - М.: ЮНИТИ, 1995. - 208с.
84. Носкова И.Я. Финансовые и валютные операции. - М.: ЮНИТИ, 1996. - 175 с.
85. Основы банковского дела. -К.: Киевский государственный экономический университет. Украинская финансово-банковская школа, -1996. - 56с.
86. Основы банковского менеджмента. - М.: ИНФРА - М, 1995. -140с.
87. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 272с.
88. Пашков А. Н. Оценка качества кредитного портфеля // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 3. С.19-23.
89. Пашковская И. В. О будущем проблемных кредитов // Бухгалтерия и банки. - 1997. - № 2. С.37-40.
90. Пейро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения. - М.: Прогресс, Универс, 1994. - 496с.
91. Пискулов Д.Ю. Теория и практика валютного дилинга. - М.: ИНФРА, 1996. - 224 с.
92. Положення про Гарантійний фонд членів Клірингового дому УМВБ. - К., 1997. - 16с.
93. Полфред Д., Основы банковского дела. - М., 1996. - 418с.
94. Порядок роботи з портфелями фінансових інструментів у вільно конвертованій валюті у Національному банку України. Затверджений постановою Правління Національного банку України 09.09.1997, № 297. - К.: НБУ, 1997. -11с.
95. Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах. Затверджені постановою Правління Національного банку України 21.07.1997р., № 238. - К.: НБУ,

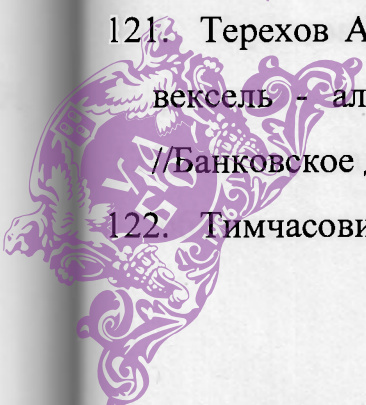

1997. –16с.
96. Правила проведення торгів у секції термінового ринку Української міжбанківської валютної біржі. – К., 1997. – 48с.
97. Правила членства у секції термінового ринку Української міжбанківської валютної біржі. – К., 1997. –18с.
98. Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків. Інструкція №10. Затверджена постановою Правління Національного банку України. – К.: НБУ, 1998. –71с.
99. Проскурин А. Анализ «мертвой точки» доходности банковских вложений // Бюллетень финансовой информации. - 1997. - № 4. С.40-46.
100. Рассказов Е. А. Управление ресурсами банка. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 96с.
101. Российские банки в начале финансовой стабилизации // Финансист. - 1996. - № 26. С.28-34.
102. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. - М.: Дело ЛТД, 1995. - 768с.
103. Рэдхэд К., Хьюс С. Управление финансовыми рисками. - М.: ИНФРА.- М., 1996. - 288с.
104. Сало І.В. Фінансово-кредитна система України та перспективи її розвитку. – К.: Наукова думка, 1995. – 178с.
105. Севрук В.Т. Банковские риски. - М.: «Дело ЛТД», 1995. - 72с.
106. Семенкова Е. В. Оценка рисков инвестиционных операций коммерческих банков на рынке ценных бумаг // Банковские услуги. - 1997. - № 2. С.24-29.
107. Семенкова Е. В. Управление финансовыми потоками на основе оптимизации соотношения «риск-доход» // Банковские услуги. - 1997. - № 1. С.13-16.
108. Сенищ П.М. Організація роботи з валютними ф'ючерсами на Українській міжбанківській валютній біржі. – Суми: УАБС, 1997. – 33с.

109. Синки Джозеф мл. Управление финансами в коммерческом банке Пер. с англ. - М.: Catalaxy, 1994. - 712с.
110. Сиротина И.А. Кредит под залог: Техника получения. - М.: Приор, 1995. - 80 с.
111. Соколинская Н.Э. Структура и качество активов банка // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 4. С.19-23.
112. Солнцев О. Проблемы денежного оборота и банковской системы // Финансовые рынки. - 1997. - № 2. С.72-78.
113. Степаненко А. Банківський нагляд в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення // Банківська справа. - 1996. - № 5. С.29-33.
114. Степаненко А. Діяльність комерційних банків у 1996 році: Стан і наслідки // Банківська справа. - 1997. - № 2. С.28-30.
115. Степаненко А. Системна перебудова банківських установ і робота з проблемними банками // Банківська справа. - 1997. - № 1. С.15-23.
116. Стратегия развития коммерческого банка. /Под ред. А. С. Маршаловой, Н. А. Кравченко. - Новосибирск: ЭКОР, 1996. - 288с.
117. Сугоняко О.А. Репутація кожного банку формує імідж всієї банківської системи // Фінанси України. - 1996. - № 7. С.26-33.
118. Сухов М. И. Некоторые аспекты обеспечения устойчивости банковского сектора // Деньги и кредит. - 1996. - № 11. С.29-34.
119. Тагирбеков К.Р. Опыт развития технологии управления коммерческим банком. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 64с.
120. Темников В.Ф. Некоторые проблемы организации управления коммерческим банком // Банковское дело, - 1996. - № 5. С. 15-21.
121. Терехов А. П., Поклонский А. А. Привлечение денежных ресурсов под вексель - альтернатива привлечения на рынке межбанковских кредитов // Банковское дело. - 1996. - № 5. С. 28-32.
122. Тимчасовий порядок бухгалтерського обліку спотових та форвардних

- операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів у Національному банку України. – К.: НБУ, 1997. – 18с.
123. Тосунян Г. А. Финансовые услуги для частных лиц // Банковские услуги. - 1996. - № 10. С.14-20.
124. Трифонов А.Н. Организация текущего управления ликвидностью коммерческого банка // Банковское дело. - 1996. - № 1. С.28-32.
125. Трифонов А. Н. К вопросу о банковской ликвидности // Банковское дело. - 1996. - № 10. С.17-20.
126. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции. - М.: «ВСЕ ДЛЯ ВАС», 1993. - 328с.
127. Уткин Э.А. Банковский маркетинг. - М.: ИНФРА-М, 1995. - 300с.
128. Уткин Э.А. Стратегический менеджмент: способы выживания российских банков. - М.: Фонд экономического просвещения, 1996. - 180с.
129. Файншмидт Е.А. О роли банков в развитии процедуры несостоятельности (банкротства) // Деньги и кредит. - 1996. - № 9. С.17-22.
130. Финансовые инвестиции и риск. - К.: Торгово-издательское бюро ВНУ, 1995. - 592с.
131. Челноков В.А. Банки: Букварь кредитования. Технология банковских ссуд. Окологанковское рыночное пространство. - М.: АОЗТ «Антидор», 1996.- 368 с.
132. Черевко Г.В. Стабілізація економіки і банки: досвід ФРН // Фінанси України. - 1996. - № 7. С.40-47.
133. Черкасов В. Е. Финансовый анализ в коммерческом банке. - М.: ИНФРА-М, 1995. - 272с.
134. Черкасов В.Е., Плотичина Л.А. Банковские операции: маркетинг, анализ, расчеты: Учебно-практическое пособие. - М.: Метаинформ, 1995. - 208с.
135. Чиненков А.В. Банковские кредиты и способы обеспечения кредитных обязательств // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 4. С.16-21.

136. Чиненков А.В. Взаимоотношения банка и клиента в области расчетов //Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 1. С.28-33.

137. Шекаев В. Н., Ирниязов Б. С. Проектное кредитование. - М.: Издательство АО «Консалтбанкир», 1996. - 120с.

138. Шкарикова А.Э. Банковский менеджмент (некоторые аспекты). -М.: Изд-во МЭИ, 1996. - 34с.

139. Шпиг Ф., Линдер Н., Малюков В. Модель управления структурой портфеля активов и пассивов банка // Финансовые риски. - 1996. - № 2 (6). С.21-24.

140. Шульга Н. П., Гаманкова О.А., Ковганич Й. Н. Оценка кредитоспособности клиента. -К.: Институт банкиров банка «Украина», 1995. - 59с.

141. Шумская Т. Б. К вопросу о методологии оценки финансового состояния банков в Российской Федерации // Бухгалтерия и банки. -1997. - №1. С.33-38.

142. Шумская Т. Б. Некоторые вопросы оценки финансового состояния российских коммерческих банков // Бухгалтерия и банки. - 1996. -№ 3. С.12-17.

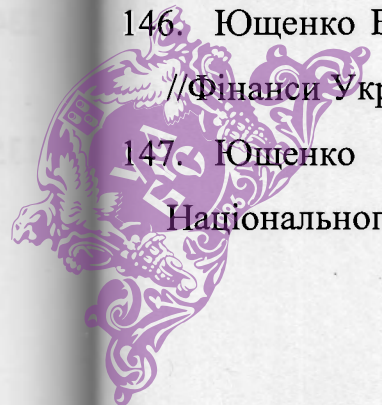
143. Щибиволок З. І. Організація ощадного бізнесу в Україні // Фінанси України. - 1996. - № 9. С.71-82.

144. Юденков Ю.Н. Экспресс-анализ банковского баланса // Бухгалтерия и банки. - 1996. - № 1. С.18-21.

145. Ющенко В. А. Грошова реформа в Україні у світлі досвіду зарубіжних країн // Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України. – Київ., 1996. - 226с.

146. Ющенко В.А. Деякі аспекти монетарної політики в Україні у 1996 році //Фінанси України. - 1996. - № 8. С.48-53.

147. Ющенко В.А. Формування пропозиції грошей в Україні // Вісник Національного банку України. - 1997. - №8. С.3-12.

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

148. Ющенко В.А. Доповідь під час розгляду у Верховній Раді України проекту Закону «Про Національний банк України» // Вісник Національного банку України. – 1997. – №12. С.3-6.
149. Ющенко В.А. Гроші: зловоденні питання розвитку попиту та пропозиції в Україні // Вісник Національного банку України. - 1998. - №1. С.3-11.
150. Ющенко В., Лисицький В. Курсоутворення в Україні та уроки інших країн із перехідною економікою // Вісник Національного банку України. - 1997. - № 7. С.2-8.
151. Ющенко В., Лисицький В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. – К.: Скарби, 1998. – 288с.
152. Якунин В. Последствия нового кризиса банков могут оказаться серьезнее //Бюллетень финансовой информации. - 1996. - № 8 (15). С.24-29.

ДОДАТКИ

Додаток А

Обсяги продажу доларів США, німецьких марок
і російських рублів наростаючим підсумком з початку року
(у тис. дол. США)

Роки місяці	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1997/1995	1997/1996
Січень	332 083	1 080 386	2 243 710	675,6%	207,7%
Лютий	709 626	2 500 193	4 696 540	661,8%	187,8%
Березень	1 199 452	4 077 796	7 070 673	589,5%	173,4%
Квітень	1 613 042	5 824 193	9 420 948	584,0%	161,8%
Травень	2 148 836	7 332 545	12 005 226	558,7%	163,7%
Червень	3 020 346	9 067 068	15 038 982	497,9%	165,9%
Липень	3 921 381	11 118 860	18 663 090	475,9%	167,9%
Серпень	4 931 897	13 413 152	21 636 232	438,7%	161,3%
Вересень	5 973 919	15 067 778	25 831 534	432,4%	171,4%
Жовтень	7 109 244	17 060 662	30 196 153	424,7%	177,0%
Листопад	8 119 044	18 849 878	33 579 042	413,6%	178,1%

Додаток Б

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА

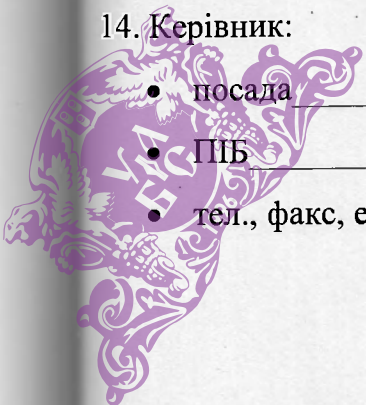
Просимо заповнити наведену нижче форму необхідними даними:

1. Загальні данні про юридичну особу.

1. Ідентифікаційний код _____
2. Повна офіційна назва _____
_____
3. Коротка назва _____
4. Код ЄДРПОУ _____
5. Код платника податків _____
6. Юридична адреса _____
7. Поштова адреса _____
8. Країна реєстрації (код країни) _____
9. Дата реєстрації підприємства _____
10. Тел., факс, e-mail, телекс, ел. пошта НБУ _____
11. Банківські реквізити (назва Банку, номер р/р, МФО) _____
_____
12. Банківські реквізити в Кліринговому банку/ ГКЧ (назва Банку, номер рахунку, МФО) _____
_____
13. Ліцензія (номер, дата видачі):
  - на здійснення операцій з ЦП _____
  - на здійснення операцій з валютними цінностями _____
  - інші _____
14. Керівник:
  - посада _____
  - ПІБ _____
  - тел., факс, e-mail _____

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

Продовження додатку Б

15. Головний бухгалтер

- ПІБ _____
- тел., факс, e-mail _____

16. Уповноважена особа, яка відповідає за офіційні зв'язки з певною Секцією:

- посада _____
- ПІБ _____
- тел., факс, e-mail _____

17. Трейдери:

- посада _____
- ПІБ _____
- тел., факс, e-mail _____
- ідентифікаційний номер _____
- номер довіреності організації _____
- номер сертифікату, дата видачі _____
- дата акредитації _____

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

М.П. (підпис)

Додаток В

ПРОТОКОЛ

повідомлення про ризики Члена Секції термінового ринку/
клієнта Члена Секції/ трейдера ІТ

_____ в особі

що діє на підставі _____

підписуючи цей Протокол тим самим безумовно бере всі ризики понесення будь-яких збитків, що пов'язані з торгівлею терміновими контрактами на Біржі (крім збитків, що пов'язані з невиконанням своїх зобов'язань іншими учасниками торгів терміновими контрактами на Біржі та розрахунків за результатами торгів, з якими _____ має довірні відносини щодо взаємодії на терміновому ринку).

Юридична адреса, тел.:

Банківські реквізити

“ ” _____ 199__ р.

_____ М.П. (підпис)

Додаток Д

ЗАЯВКА-ДОРУЧЕННЯ

Заявка-доручення № _____

Найменування трейдера _____

Ідентифікаційний код трейдера _____

Найменування клієнта _____

Ідентифікаційний код трейдера _____

Найменування контракту _____

Вид доручення та ціна:

- 1 – придбати по поточній біржовій ціні дня
- 2 – продати по поточній біржовій ціні дня
- 3 – придбати по ціні _____
- 4 – продати по ціні _____
- 5 – придбати по ціні не вище _____
- 6 – продати по ціні не нижче _____

Термін поставки за контрактом _____

Кількість контрактів _____

Доручення дійсне « ____ » _____ 199__ р.

Дата подачі « ____ » _____ 199__ р. Час подачі _____

Клієнт (підпис) _____

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

Додаток Е

ЖУРНАЛ РЕЄСТРАЦІЇ КЛІЄНТСЬКИХ ДОРУЧЕНЬ

Дата	Клієнт	Час	№ доручення клієнта	Вид контракту	Місяць виконання	Кількість	Ціна	Заказ прийняв
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Виконання заявки					Відмітка про зняття замовлення		
Дата	Час	Ціна	Кількість	Підпис	Дата	Час	Підпис
10	11	12	13	14	15	16	17

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток Ж

Ф'ЮЧЕРСНИЙ КОНТРАКТ №

на продаж/купівлю «найменування базового активу»

м. Київ

«__» 199_р.

Кліринговий дім (далі Покупець/Продавець) в особі _____, який діє на підставі _____ та _____ (далі Продавець/Покупець) в особі _____, який діє на підставі _____ заключили даний контракт про наступне:

1. Продавець зобов'язується поставити строком на «__» 199_р., а Покупець зобов'язується прийняти та сплатити Продавцю «обсяг, найменування базового активу» по ціні ХХХ гривень за один «базовий актив».
2. Згідно з правилами термінового ринку УМВБ Продавець вносить початковий депозит.
3. У разі необхідності Продавець доповнює початковий депозит додатковою маржою.
4. При розрахунковому ф'ючерсі, або за домовленістю Сторін, поставка валюти замінюється проведенням взаєморозрахунків шляхом списання (нарахування) варіаційної маржі на відповідний рахунок.
5. Обов'язки, що є наслідками даного контракту, можуть бути скасовані достроково шляхом укладення офсетної угоди (на суму доларів США з терміном поставки, що вказані в даному контракті).
6. У разі невиконання Продавцем своїх зобов'язань по даному контракту перед Покупцем останній має право відшкодувати свої збитки за даним контрактом із початкового депозиту Продавця.

Продавець

Покупець

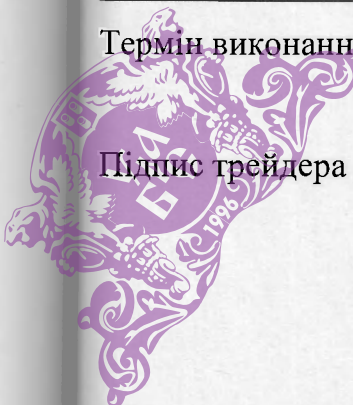

Додаток 3

161
Форма 1

ЗАЯВКА

Заявка №	
Дата заявки	Час отримання заявки
<input type="text"/>	реєстратором <input type="text"/>
Ідентифікаційний код трейдера	<input type="text"/>
Член секції	<input type="text"/>
Клієнт	<input type="text"/>
Дата заявки- доручення	Час реєстрації заявки- доручення Членом Секції
<input type="text"/>	<input type="text"/>
Анулювати попередню заявку ☐	
Не анулювати попередню заявку ☐	
Найменування контракту <input type="text"/>	
Купую по ціні <input type="text"/>	
Кількість контрактів <input type="text"/>	
Продаю по ціні <input type="text"/>	
Кількість контрактів <input type="text"/>	
Термін виконання <input type="text"/>	
Підпис трейдера _____	

Додаток И

162

ДОКУМЕНТИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ БІРЖОЮ ТРЕЙДЕРУ

Форма 4

ВИПИСКА З ТОРГОВОГО ПРОТОКОЛУ

Торгова сесія «дата, час торгів, тип, серія контракту»

Торговий член/ Індивідуальний торговець _____

Трейдер _____

Клієнт	№ доручення	Час заявки	Обсяг заявки, в лотах		Ціна заявки	Обсяг угоди, в лотах	Ціна угоди	Час угоди
			купівля	продаж				

Біржа _____

Трейдер _____

підпис

підпис

М.П.

М.П.

Додаток К

Форма 10

ПІДСУМОК ТОРГІВ

«дата»

Контракт (тип, серія)	Кількість угод	Мін. ціна	Макс. ціна	Ціна відкриття	Ціна закриття	Котир. Ціна	Кількість відкритих позицій

Біржа _____

підпис

М.П.

Додаток Л

ДОКУМЕНТИ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ЧЛЕНУ СЕКЦІЇ КЛІРИНГОВІМ ДОМОМ

ЗВІТ ЗА ПОЗИЦІЯМИ ТЧ/П

Торгова сесія «дата, час» _____

КЛІРИНГОВИЙ ЧЛЕН _____

ТОРГОВИЙ ЧЛЕН/ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДПРИЄМЕЦЬ _____

КОНТРАКТ _____ (тип, серія) _____

Час	№ угоди	Обсяг угоди, в лотах		Ціна відкриття позиції	Поточний нетто обсяг позиції, в лотах		Початкова маржа	Варіаційна маржа	Додаткова маржа
		купівля	продаж		купівля	продаж			
ПОЧАТОК				«кот. ціна»					
КІНЕЦЬ		«обсяг»	«обсяг»	«кот. ціна»	«нетто-обсяг»		«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»

Додаток М

Форма 11

ЗВЕДЕНИЙ ЗВІТ ЗА ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДНЯ

«дата»

Рахунок	КЧ	Сальдо на початок дня	Початкова маржа ---	Варіаційна маржа ---	Додаткова маржа ---	Біржовий збір ---	Кліринговий збір ---	Зараховані (списані) кошти	Сальдо на кінець дня
ВСЬОГО	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«сальдо»

КД _____

підпис

М.П.

Додаток Н

АКРЕДИТАЦІЙНА КАРТКА № _____

представника Члена Клірингового Дому на Біржі

дата видачі « ____ » _____ 199__ р.

Член Клірингового Дому № _____ (назва організації)

В особі _____ (посада, прізвище, ім'я та по батькові керівника)

Діючого на підставі _____

Акредитує представника _____ (посада, прізвище, ім'я та по батькові працівника)

Паспорт серії _____ номер _____ виданий _____

для представлення інтересів Члена Клірингового Дому по розрахунках у секції термінового ринку на УМВБ.

Зазначена особа уповноважена подавати документи про обсяги маржових внесків та розмір наданих лімітів у розрізі наших дійсних клієнтів та інші документи на секції термінового ринку УМВБ, згідно Порядку Проведення Розрахунків та регламенту цієї секції. Підписані зазначеною особою документи будуть мати для нас обов'язковий характер.

Акредитація дійсна до « ____ » _____ 199__ р.

Телефон для контакту _____

Зразок підпису _____ (прізвище, ім'я та по батькові і підпис працівника)

Засвідчуємо.

_____ (підпис керівника організації)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові прописом)

_____ (підпис головного бухгалтера)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові прописом)

М.П.

State Higher Educational Institution "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток П

ЗВЕДЕНИЙ РЕЄСТР № _____

задепонованої початкової маржі

та наданих лімітів позицій

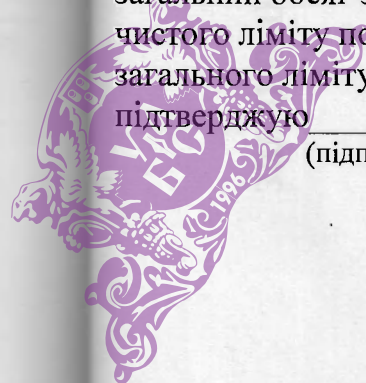
від «__» _____ 199__ р.

Кліринговий член № _____
(№ та повна назва)

Вид базового активу	Клієнт (номер рахунку в ТКС)	Сума початкової маржі	Сума наданого чистого ліміту	Сума наданого загального ліміту
Ам. долар	1.			
	2.			
	3.			
	Власна			
Нім. марка	1.			
	2.			
	3.			
	Власна			
Рос. рубль	1.			
	2.			
	3.			
	Власна			
Інший	1.			
	2.			
	3.			
	Власна			
Всього:				

Подано _____
(час) (підпис уповноваженого представника Члена Клірингового дому на УМВБ)

Дані за інформацією Клірингового дому про загальний обсяг задепонованої маржі _____ чистого ліміту позицій _____ загального ліміту позицій _____ підтверджую _____
(підпис уповноваженого представника Клірингового дому на УМВБ)

State Higher Educational Institution
UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Додаток Р

ЗВЕДЕНИЙ ЗВІТ ЗА ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДНЯ

«дата»

ахунок	КЧ	Сальдо на початок дня	Початкова маржа ---	Варіаційн а маржа ---	Додаткова маржа ---	Біржовий збір ---	Клірингов ий збір ---
ВСЬОГО	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»	«обсяг»

КД _____

підпис

М.П.

Додаток С

Голові Правління
Акціонерного банку
«Кліринговий Дім»

Оскільки (назва установи) прийнята до членів Клірингового дому Української Міжбанківської валютної біржі в статусі (вказати категорію членства та секції УМВБ, на яких оперує установа), просимо прийняти нас до участі в Гарантійному фонді Клірингового дому.

Зобов'язуємося виконувати всі рішення Комітету по членству в Кліринговому домі та методології розрахунків на торгах УМВБ, Наглядової Ради Гарантійного фонду, а також Правління АБ «Кліринговий Дім» стосовно розміру нашого внеску до Гарантійного фонду.

Про себе інформуємо:

В довільній формі надати інформацію про:

- дату заснування, форму власності, перелік засновників та акціонерів з частотою більше, ніж 5 % Статутного фонду;
- розмір Статутного фонду та власних коштів;
- прибуток за останні 5 років;
- підтверджений відповідним органом розгорнутий баланс установи на останню звітну дату (в додатку до цього листа);
- активність та середньомісячні обсяги операцій на таких сегментах ринку: торгівля валютою, операції з цінними паперами, ф'ючерси та інші контракти на строк;
- наявність ліцензій та дозволів, необхідних для проведення запланованих операцій;
- обсяги операцій на УМВБ (по сегментах ринку), що плануються;
- іншу інформацію, що може бути використана при визначенні категорійності членства в Кліринговому домі та встановлення лімітів відкритої позиції.

У разі позитивного вирішення питання про членство нашої установи у Кліринговому домі зобов'язуємося суворо додержуватися встановленого порядку членства та розрахунків у Кліринговому домі.

Просимо підготувати та направити на нашу адресу Договір про участь у Гарантійному фонді членів Клірингового дому УМВБ.

Сплату встановленого внеску до цього Фонду та його підтримку згідно з діючими вимогами гарантуємо.

Керівник установи

М.П.

Додаток Т

ДОГОВІР

про участь у Гарантійному фонді членів Клірингового дому
Української міжбанківської валютної біржі

місто Київ, « ___ » _____ 199__ року

Акціонерний банк «Кліринговий Дім» (надалі - Кліринговим дім або КД) в особі
Голови Правління _____, діючого на підставі Статуту банку, та
_____ (надалі - Член Клірингового дому або член КД) в особі
_____, діючого на підставі _____
уклали цей Договір про наступне:

1. Предмет Договору.

1.1. Предметом цього Договору є визначення взаємних прав та обов'язків
Сторін у зв'язку з прийняттям Членом КД участі у Гарантійному фонді членів
Клірингового Дому Української міжбанківської валютної біржі (надалі - Фонд).

2. Права та обов'язки Клірингового дому.

2.1. Права КД.

2.1.1. КД має право вимагати від Члена КД суворого дотримання затверджених
правил членства у Кліринговому домі та порядку розрахунків за результатами торгів
на УМВБ.

2.1.2. У разі затримки Членом КД розрахунків за укладеними на УМВБ
угодами, Кліринговий дім має право вимагати від Члена КД компенсації усіх своїх
фактичних витрат по виконанню цих зобов'язань та сплати встановлених штрафів.

2.1.3. Використовувати (в безакцептному порядку) для примусової ліквідації
зобов'язань Члена КД та інших, пов'язаних з цим витрат, кошти, перераховані Членом
КД до Фонду, а також порушувати питання про припинення та/або зміну статусу
членства у Кліринговому домі.

2.1.4. У разі відкриття лімітів відкритої позиції вимагати від Члена КД надання
інформації (у формі та в терміни, що встановлюються Кліринговим домом) щодо
фінансового стану Члена КД. У разі відмови Члена КД в наданні такої інформації
Кліринговий дім закриває раніше відкриті ліміти.

2.2. Обов'язки КД.

2.2.1. КД несе повну фінансову відповідальність за збереження та цільове
використання коштів, перерахованих Членом КД у якості його внесків до Фонду.

2.2.2. За розпорядженням члена КД повертає йому вільний залишок коштів його
внеску на вказані ним рахунки. Вільний залишок внеску розуміється так, як це

Продовження додатку Т

викладено в п.2.5. та 2.6 Положення про Гарантійний фонд членів Клірингового дому УМВБ.

2.2.3. При проведенні активних операцій використовує кошти Фонду лише за погодженими з Наглядовою радою напрямками вкладень.

2.2.4. Постійно (1 раз на квартал, до 5 числа першого місяця наступного кварталу) інформує Членів КД про стан внеску, а після закінчення фінансового року (до 10 січня) - надає загальний звіт про використання коштів Фонду.

2.2.5. Перераховує Члену КД відповідну до його внесків частину прибутків від активних операцій з коштами Фонду (за винятком витрат по управлінню Фондом) у п'ятиденний термін після їх отримання.

2.2.6. У разі виходу з учасників Фонду з будь-яких причин, після виконання Членом КД усіх зобов'язань по укладених на УМВБ угодах, перераховує останньому його внесок до Фонду та відповідну частину прибутків від активних операцій.

2.2.7. Забезпечує сувору конфіденційність використання інформації про фінансовий стан Члена КД та не оприлюднює власні висновки, зроблені на базі цієї інформації, без попередньої згоди з боку Члена КД.

3. Права та обов'язки Члена Клірингового дому.

3.1. Права Члена КД.

3.1.1. Член КД має право вимагати від Клірингового дому надання виписок та підтверджень щодо його внесків до Фонду.

3.1.2. Член КД має право вимагати від Клірингового дому надання йому копій первинних документів щодо проведення активних операцій коштами Фонду.

3.1.3. Будь-коли перераховувати вільний залишок свого внеску до Фонду в інші банківські установи.

3.2. Обов'язки Члена КД.

3.2.1. Член КД зобов'язаний сплатити свій внесок до Фонду у встановленому розмірі і підтримувати розмір свого внеску відповідно до вимог Положення про Гарантійний фонд, а також забезпечити надходження відповідних внесків від торгових членів УМВБ, що перебувають у нього на обслуговуванні (для Генеральних членів КД).

3.2.2. Суворо дотримуватися затверджених правил членства у Кліринговому домі та порядку розрахунків за результатами торгів на УМВБ.

3.2.3. Участь у Фонді не позбавляє та не зменшує обов'язків Члена КД щодо виконання прийнятих зобов'язань за укладеними на УМВБ угодами.

3.2.4. У разі затримки з виконанням своїх зобов'язань за укладеними на УМВБ угодами і контрактами, Член КД сплачує Кліринговому дому пеню в розмірі подвійної ставки рефінансування Національного банку України від суми невиконаних зобов'язань за кожен день прострочки. Крім того, всі витрати на виконання зобов'язань Члена КД (включно: сама сума зобов'язань, проценти за овердрафт, курсові різниці, комісії третіх сторін та інше) повинні бути відшкодовані ним Кліринговому дому, виходячи з обсягів фактично понесених останнім витрат.

Продовження додатку Т

3.3.5. У разі встановлення лімітів відкритої позиції надавати за вимогою Клірингового дому інформацію про свій фінансовий стан.

4. Внески Члена Клірингового дому до Фонду та їх облік.

4.1. Член КД може здійснювати свій внесок у Фонд тими активами, які викладені в Додатку 3 (затверджується Комітетом по членству) до Положення про Гарантійний фонд членів Клірингового дому УМВБ.

4.2. Облік внесків здійснюється наступним чином:

4.2.1. Якщо внесок здійснюється в національній валюті України - на окремому субрахунку кореспондентського або розрахункового рахунку члена в КД у національній валюті (балансовий рахунок 169 або 467).

4.2.2. Якщо внесок здійснюється в іноземній валюті - на окремому субрахунку кореспондентського або розрахункового рахунку члена в КД в іноземній валюті (балансові рахунки 156, 157 або 137, 138).

4.2.3. Якщо внесок здійснюється державними цінними паперами України - на окремому субрахунку позабалансового рахунку N...

4.3. Активи, в яких здійснюються внески до Фонду, приймаються в якості внеску до Фонду в сумі, розрахованій із застосуванням коефіцієнтів приведення вартості активів до миттєвої ліквідності (встановлюються Комітетом по членству).

5. Порядок розгляду суперечностей.

5.1. Якщо суперечки між Сторонами договору не можуть бути вирішені шляхом переговорів, їх вирішення виносяться на розгляд Комітету по членству.

5.2. Фінансові претензії розглядаються Арбітражним судом м.Київа у встановленому законодавством порядку.

6. Форс-мажор.

6.1. Під форс-мажором розуміються обставини, виникнення яких не залежить від діяльності або бездіяльності Сторін та які не дозволяють їм виконувати свої зобов'язання за цим Договором.

6.2. Сторона, яка потрапила в ситуацію форс-мажору, повинна сповістити іншу сторону про це не пізніше двох днів з моменту настання форс-мажору.

6.3. Термін виконання зобов'язань за цим договором продовжується на період форс-мажору. Якщо період дії форс-мажору перевищує два тижні, дія договору може бути припинена іншою стороною в односторонньому порядку. Однак це не звільняє Сторони від виконання своїх зобов'язань перед іншою стороною і залишає за постраждалою стороною право на відстоювання своїх інтересів у судовому порядку.

Продовження додатку Т

7. Термін дії Договору.

7.1. Договір підписується на період членства (найменування установи) у Кліринговому домі. Договір вступає в дію з моменту його підписання обома Сторонами.

7.2. Розірвання договору здійснюється (окрім випадку, описаному в п.6.3) в разі добровільного або примусового виходу члена КД із складу членів Клірингового дому.

7.3. При розірванні договору підписується Акт про відсутність неврегульованих взаємних зобов'язань.

8. Реквізити Сторін.

8.1. Кліринговий дім.

8.2. Член Клірингового дому.

Підписи сторін:

За Кліринговий дім:

М.П.

За Члена Клірингового дому:

М.П.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

Додаток У

Керівнику Установи

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

**ЗВІТ ПРО СТАН ВНЕСКУ ДО ГАРАНТІЙНОГО ФОНДУ ТА ЙОГО РОЗМІР
НА _____ МІСЯЦ 199__ РОКУ**

(Назва установи), яка є членом Клірингового дому УМВБ в статусі (категорія членства), за даними бухгалтерського обліку АБ «Кліринговий Дім» протягом (місяць) тримала свій внесок до Гарантійного фонду Клірингового дому у розмірі (сума) гривень в наступних активах:

- гривня - (сума),
- ВКВ - (сума, валюта),
- ОВДП - (сума, № аукціону, термін погашення).

Просимо Вас забезпечити перерахування свого внеску до Гарантійного фонду до (дата) в активах, що встановлені Комітетом по членству (критерії допуску активів додаються).

У разі зменшення вимог до розміру внеску Вашої установи просимо дати розпорядження на перерахування вільного залишку.

Голова Правління АБ
АБ «Кліринговий Дім»

